

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski studij Ekonomije

**ARGENTINSKI PARADOKS NASUPROT ČILEANSKOG
ČUDA: KOMPARATIVNA ANALIZA EKONOMSKOG
RAZVOJA ARGENTINE I ČILEA**

Diplomski rad

Andrija Hiržin

Zagreb, rujan, 2019.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Diplomski studij Ekonomije

**ARGENTINSKI PARADOKS NASUPROT ČILEANSKOG
ČUDA: KOMPARATIVNA ANALIZA EKONOMSKOG
RAZVOJA ARGENTINE I ČILEA**

**ARGENTINE PARADOX VERSUS CHILEAN MIRACLE:
COMPARATIVE ANALYSIS OF THE ECONOMIC
DEVELOPMENT OF ARGENTINA AND CHILE**

Diplomski rad

Student: univ. bac. oec. Andrija Hiržin, JMBAG: 0067512463

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Družić

Zagreb, rujan, 2019.

Andrija Hiržin

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski rad isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student:

U Zagrebu, 16.9.2019.

Hiržin

(potpis)

SAŽETAK

Predmet istraživanja ovog diplomskog rada jest analiza ekonomskog razvoja Argentine i Čilea, susjednih zemalja koje su u dvadeseto stoljeće zakoračile s potpuno različitih ekonomskih pozicija. Osnovni cilj diplomskog rada je procjena ključnih reformi koje su usmjerile ekonomske pokazatelje obje zemlje u pozitivnom smjeru, kao i analiza ekonomskih politika koje su rezultirale stagnacijom. Glavni izvori podataka koji su doprinijeli ostvarenju cilja odnose se na knjige i članke koji analiziraju ekonomsku povijest, s posebnim naglaskom na ključne reforme koje su rezultirale značajnim ekonomskim pomacima. Također, korišteni su statistički podaci Svjetske banke i OECD-a, temeljem kojih je provedena i ekonometrijska analiza korelacije varijabli. Kroz ovaj diplomski rad dokazujem hipotezu prema kojoj globalizacija, odnosno integracija nacionalne ekonomije u međunarodno tržište, ne pretpostavlja održivi model ekonomskog rasta. Temeljem provedene analize obje zemlje, ukazujem na važnost prvotne stabilizacije i privatizacije, dok provedba liberalizacije pretpostavlja prethodno jačanje nacionalnog gospodarstva, odnosno lokalnog tržišta. Ukazujem na važnost politika supstitucije uvoza, diversifikacije izvoza te stabilne tečajne politike koje su u kombinaciji s ostalim neoliberalnim reformama dovele do čileanskog čuda, a čiji izostanak u argentinskom gospodarstvu ponovno aktualizira pojam argentinskog paradoksa.

KLJUČNE RIJEČI: argentinski paradoks, čileansko čudo, neoliberalne reforme, supstitucija uvoza, globalizacija

ABSTRACT

The subject of this Master's Thesis is an analysis of the economic development of Argentina and Chile, neighboring countries that have emerged from completely different economic positions in the twentieth century. The main objective of the Master's Thesis is to evaluate the key reforms that have directed the economic indicators of both countries in a positive direction, as well as to analyze the economic policies that have contributed to the stagnation. The main sources of data that contributed to the achievement of the objective are books and articles that analyze economic history, with particular emphasis on key reforms that have resulted in significant economic shifts. Also, the World Bank and OECD statistics were used, based on which econometric analysis of the correlation of variables was performed. Through this thesis I prove the hypothesis that globalization, respectively the integration of the national economy into the international market, does not presuppose a sustainable model of economic growth. Based on the analysis of both countries, I point to the importance of the initial stabilization and privatization, while the implementation of liberalization presupposes the previous strengthening of the national economy, respectively the local market. I point to the importance of import substitution policies, export diversification and stable exchange rate policies that, in combination with other neoliberal reforms, have led to the Chilean miracle, whose absence in the Argentine economy re-actualizes the notion of the Argentine paradox.

KEY WORDS: the Argentine paradox, the Chilean miracle, neoliberal reforms, import substitution, globalization

Sadržaj

1. UVOD	1
Predmet istraživanja	1
1.1. Opći ciljevi i hipoteza rada.....	1
1.2. Podaci i metode istraživanja.....	2
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. OSNOVNA OBILJEŽJA ARGENTINSKOG GOSPODARSTVA	3
2.1. Ekonomsko - povijesni pregled argentinskog paradoksa	3
2.1.1. Argentina na prijelazu stoljeća i „pozlaćeno doba“	3
2.1.2. Klasično ili „zlatno doba“	5
2.1.3. Stagnacija i nesolventnost	7
2.1.4. Neoliberalne reforme.....	11
2.1.5. Argentinska kriza i ponovni rast.....	12
2.2. Demografski trendovi.....	16
2.3. Struktura gospodarstva	18
3. OSNOVNA OBILJEŽJA GOSPODARSTVA ČILEA.....	20
3.1. Ekonomsko - povijesni pregled čileanskog čuda	20
3.1.1. Uspon i krah nacionalnog razvoja	20
3.1.2. Eduardo Frei i „Revolucija u slobodi“	22
3.1.3. Demokratska tranzicija ka socijalizmu.....	25
3.1.4. Neoliberalni eksperiment vojne diktature.....	27
3.1.5. Dečki iz Chicaga i čileansko čudo.....	30
3.1.6. Povratak demokratskih procesa i moderna povijest	34
3.2. Demografski trendovi.....	37
3.3. Struktura gospodarstva	38
4. KOMPARATIVNA ANALIZA GOSPODARSTAVA	40
4.1. Pokazatelji rasta bruto domaćeg proizvoda	40
4.2. Pokazatelji tržišta rada.....	45
4.3. Pokazatelji ekonomske stabilnosti.....	47
4.4. Pokazatelji vanjskotrgovinske razmjene	51
4.5. Pokazatelji jednakosti distribucije dohotka	55
5. ZAKLJUČAK	57
POPIS LITERATURE	59
POPIS SLIKA	63
POPIS TABLICA.....	64
POPIS GRAFIKONA.....	65

1. UVOD

Predmet istraživanja

Analizom ekonomskih kretanja nacionalnih gospodarstava shvaćamo dinamičnost samog procesa, te važnost implementacije odgovarajućih mjera u svrhu postizanja pozitivnih ekonomskih pomaka. Geografski položaj ne određuje ekonomski uspjeh, odnosno neuspjeh, a mnogobrojni primjeri ekonomskog rasta dotad nerazvijenih zemalja daju nam razlog za promišljanje, odnosno analiziranje politika koje su dovele do istog. Predmet istraživanja ovog rada jest analiza ekonomskog razvoja Argentine i Čilea, susjednih zemalja koje su u dvadeseto stoljeće zakoračile s potpuno različitih ekonomskih pozicija. Argentina je tada smatrana najprosperitetnijom ekonomijom svijeta, no umjesto nastavka pozitivnih ekonomskih kretanja, dolazi do gotovo stoljeća stagnacije, odnosno argentinskog paradoksa. S druge strane, Čile je smatran jednim od najnerazvijenijih gospodarstava Južne Amerike, a ekonomskom stagnacijom obilježen je i veći dio dvadesetog stoljeća. Međutim, osamdesetih godina prošlog stoljeća dolazi do jasnog zaokreta ekonomske politike, odnosno čileanskog čuda. Ovaj rad detaljno analizira ekonomsku povijest obje zemlje, te naglašava ključne točke promjene koje su usmjerile gospodarstva do današnje ekonomske pozicije.

1.1. Opći ciljevi i hipoteza rada

Osnovni cilj ovog rada je procjena ključnih reformi koje su usmjerile ekonomske pokazatelje obje zemlje u pozitivnom smjeru, kao i analiza ekonomskih politika koje su doprinijele stagnaciji u obje zemlje. Shodno postavljenom cilju, definirana je hipoteza prema kojoj globalizacija, odnosno integracija nacionalne ekonomije u međunarodno tržište, ne pretpostavlja održivi model ekonomskog rasta. Čile predstavlja model održive ekonomske politike, gdje je provedba stabilizacije i privatizacije, uz naglasak na jačanje nacionalnih tržišta, garancija dugoročnog rasta. S druge strane, dokazat ću da je argentinski model neoliberalnih reformi dugoročno neodrživ, upravo zbog izostanka politika poput supstitucije uvoza, a koje su usmjerene na jačanje lokalne ekonomije i gospodarstva. Unatoč relativno niskom integriranju u globalno tržište, barem u usporedbi s Čileom, zalagat ću se za tezu da

je Argentina, zbog izostanka gore navedenih mjera, primjer zemlje koja je previše globalizirana.

1.2. Podaci i metode istraživanja

Glavni izvor literature ovog diplomskog rada odnosio se na znanstvene monografije i studije koje su s ekonomskog aspekta promatrale kretanje politika u obje zemlje. Isto tako, korištene su statističke baze Svjetske banke i OECD-a, temeljem kojih su kreirani grafički prikazi kretanja odabranih varijabli. Provedena je ekonometrijska analiza pomoću programa EViews, a koja je primarno bila usmjerena na korelacijsku analizu i dokazivanje uzročno-posljedične veze kretanja varijabli, kao i na pojedine grafičke prikaze vremenskih nizova.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Diplomski rad sadrži pet tematskih cjelina. Prva cjelina govori o predmetu analize, izvorima podataka, te samom sadržaju rada. Druga cjelina usmjerena je na analizu osnovnih obilježja argentinskog gospodarstva, s naglaskom na ekonomsko - povijesni pregled. Naime, upravo takav pregled nam daje jasniju sliku o gospodarskim kretanjima, institucionalnom uređenju i provedenim politikama. Posebna pažnja usmjerena je na razdoblja sveobuhvatnih ekonomskih reformi i njihove rezultate. Drugu cjelinu zaključuje pregled demografskih trendova i strukture gospodarstva. Treća cjelina slične je strukture, te promatra osnovna obilježja čileanskog gospodarstva. Četvrta cjelina usmjerena je na komparativnu analizu ova dva gospodarstva, gdje će se provesti usporedba pokazatelja rasta bruto domaćeg proizvoda, tržišta rada, ekonomske stabilnosti, vanjskotrgovinske razmjene te jednakosti distribucije dohotka. Provedena je usporedba nekoliko najznačajnijih pokazatelja, a osvrćući se na povijesni pregled i provedene ekonomske reforme, donosim zaključak o njihovoj efikasnosti. Posljednja tematska cjelina sažima najbitnije dijelove ovog diplomskog rada, na temelju čega se donosi i konačan zaključak o uzrocima argentinskog paradoksa i čileanskog čuda.

2. OSNOVNA OBILJEŽJA ARGENTINSKOG GOSPODARSTVA

2.1. Ekonomsko - povijesni pregled argentinskog paradoksa

2.1.1. Argentina na prijelazu stoljeća i „pozlaćeno doba“

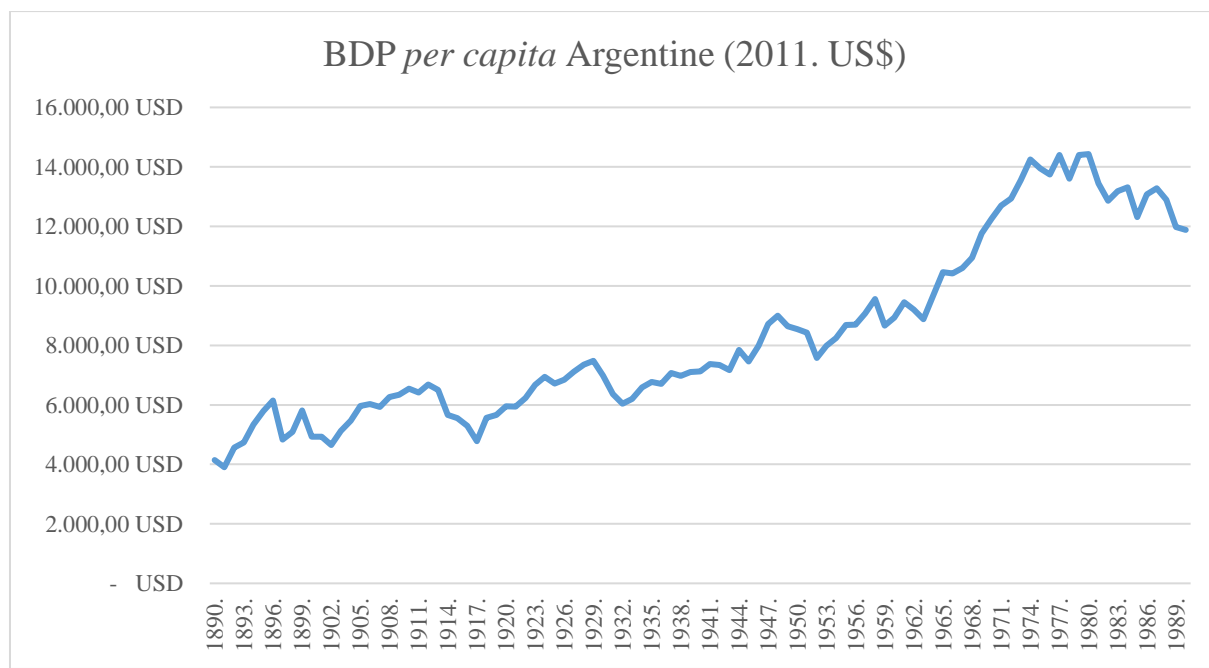
Baš kao i Čile, Argentina je svoju neovisnost ostvarila u prvoj polovici devetnaestog stoljeća. U razdoblju od 1890. do 1930. Argentina ostvaruje zapanjujući rast koji je nadmašio ekonomske performanse Kanade, Brazila, Sjedinjenih Američkih Država te Australije. Stabilna politička situacija bila je temelj stvaranja moderne države, a materijalni rast osnažuje poziciju zemlje kao jedne od najvećih svjetskih izvoznika. Preko 90% argentinskog izvoza uključivao je poljoprivredne proizvode (govedina i žito), koji su se dominantno izvozili u zemlje zapadne Europe (Pang: 2002, 27). Pozitivni rezultati ranih godina dvadesetog stoljeća rezultirali su ekonomskom borbom sa SAD-om za prevlast nad Latinskom Amerikom. U promatranom razdoblju dolazi do značajnog rasta međunarodnih investicija, a kao glavni investitor nameće se Velika Britanija koja je optimistično gledala na ekonomsku budućnost ove južnoameričke zemlje.

Razdoblje od 1913. do 1930. godine ponegdje se ironično definira kao „pozlaćeno doba“ zbog rasta socijalnih nejednakosti koje su prikrivene tankim slojem zlata, odnosno skromnim ekonomskim rastom koji se nije temeljio na zdravim temeljima. Argentina je produbila svoju ovisnost o Velikoj Britaniji te paralelno gradila ekonomiju u kojoj je sekundarni sektor pokretač rasta. Naime, iako je na prijelazu stoljeća ekonomska pozicija Argentine bila vrlo dobra, rast se ponajprije temeljio na izvozu poljoprivrednih dobara s niskom dodanom vrijednošću. Velika Britanija je uvozila čak 30% argentinskih dobara, te činila preko polovice inozemnih investicija. S druge strane, Sjedinjene Američke Države apsorbirale su svega 9% argentinskog izvoza. Pang (2002, 28) se osvrće na socijalnu strukturu društva te naglašava da su bogati slojevi društva postali bogatiji, a siromašniji još siromašniji. Prepoznata je potreba za provođenjem političkih i socijalnih reformi, no proces donošenja odluka bio je izuzetno spor i neefikasan. Tijekom Prvog svjetskog rata zaustavlja se prijeko potrebna ekspanzija argentinske ekonomije, kao i priljev stranog kapitala. Također, dolazi do rasta svjetskih kamatnjaka, a volatilnost i prevelika ovisnost o izvozu dovodi do prve argentinske krize.

Argentina je uoči Prvog svjetskog rata bila deveta najveća trgovinska zemlja, osma u izvozu te deseta u uvozu. U desetogodišnjem razdoblju od 1913. do 1923. nazire se proces industrijalizacije, što potvrđuje rast broja tvornica s 48 779 na 61 000 (Lewis: 1992, 35). Argentinski proces industrijalizacije u potpunosti se razlikuje od onog u zemljama zapadne Europe i SAD-u zbog niza nepovoljnih okolnosti kao što su Prvi i Drugi svjetski rat te Velika gospodarska kriza. Sličan proces događao se i u drugim zemljama Latinske Amerike. Naime, svjetska potražnja za argentinskim dobrima, ponajprije žitaricama i govedinom, ograničena je gore spomenutim događajima, što je imalo nepovoljan utjecaj na obujam i brzinu industrijalizacije zemlje.

Grafikon 1. predstavlja kretanje argentinskog BDP-a *per capita* u razdoblju od 1890. do 1990. godine, odnosno uoči provođenja neoliberalnih ekonomskih reformi. Krajem devetnaestog i početkom dvadesetog stoljeća vidljiv je pad ovog pokazatelja, što možemo pripisati posljedicama Baringove krize, odnosno argentinskom prestanku vraćanja zajma banci Baring Brothers & Co. Nakon toga, uslijedilo je razdoblje ekonomskog rasta koje prestaje s početkom Prvog svjetskog rata. Ponovni ekonomski rast traje nešto više od deset godina, do 1929. godine, a pad ekonomske aktivnosti korelira s izbijanjem Velike gospodarske krize.

Grafikon 1. Kretanje argentinskog BDP-a *per capita*, 1890. – 1990.

Izvor: Maddison Project Database (2019a), obrada autora (Excel)

Zanimljivo je da tijekom Drugog svjetskog rata dolazi do daljnjeg rasta BDP-a *per capita* pri smanjenim stopama, uz izuzetak 1942. godine kada se bilježi blagi pad. Razdoblje naglašenog rasta traje od 1963. do 1975. godine, a baš tada dolazi do promjene u ekonomskoj politici u obliku sve naglašenije koncentracije i centralizacije kapitala, kao i privatizacije bitnih državnih poduzeća. Ponovna stagnacija započinje 1975. godine, te traje do 1980. nakon čega slijedi novo razdoblje pada do 1990. U tom razdoblju posebno izraženi pad ekonomske aktivnosti događa se 1982. godine kada se odvija Falklandski rat.

2.1.2. Klasično ili „zlatno doba“

Nakon prvog razdoblja argentinske ekonomske povijesti koje je trajalo od 1890. do 1930. godine, početkom tridesetih godina prošlog stoljeća započinje klasično ili „zlatno doba“. Posebno valja naglasiti Roca-Runciman sporazum s Velikom Britanijom koji je potpisan 1932. godine. Ovaj sporazum bio je usmjeren na oporavak argentinske ekonomije nakon Velike gospodarske krize, a temeljem njega se Britanija obvezala otkupiti govedinu po cijenama određenim prije 1931. godine, dok im je zauzvrat obećan preferencijalni status na argentinskom tržištu (Pang: 2002, 30). Sporazum je zbog nerentabilne cijene gotovo uništio nacionalni poljoprivredni sektor, a argentinski odgovor bio je usmjeren na uvođenje carina na britanske proizvode, a sve kako bi se zaštitila domaća proizvodnja i potaknuo proces supstitucije uvoza. Uloga države u ekonomskim procesima se tijekom „zlatnog doba“ u potpunosti promijenila, pogotovo nakon preuzimanja vlasti od strane Juana Peróna. Prije toga, državna intervencija u ekonomiju činila je svega 11% ukupnih investicija i bila je ograničena na infrastrukturu te obrazovni i zdravstveni sektor, a do kraja četrdesetih godina prošlog stoljeća preko trećine, odnosno 35,3% svih investicija u ekonomiju bile su državne (United Nations Economic Commission for Latin America: 1958, 136).

Juan Perón je bio aktivni učesnik disidentskog GUO (*Grupo de Oficiales Unidos*) pokreta koji je bio nezadovoljan vladavinom ultrakonzervativca Ramóna Castilla koji je vojnim udarom 1943. godine svrgnut s vlasti (Kos-Stanišić: 2014, 35). Prvi predsjednički mandat osvaja 1946. godine, a kao glavni cilj nameće industrijalizaciju zemlje bazirajući se na rastu domaćeg tržišta. Tijekom prvog Perónovog mandata započinje proces nacionalizacije, a dolazi i do intenziviranja dotad već korištene supstitucije uvoza. Perónova ekonomska politika predstavljena je kao „treći put“ koji se ne može povezivati sa socijalizmom ili kapitalizmom, a njegovi sljedbenici i danas se vode peronističkom politikom iako je njezino

definiranje vrlo kompleksno. Međutim, nedvojbeno je da temelj peronizma predstavljaju siromašniji društveni slojevi i jaka, korporativna država. Tijekom njegovog prvog mandata donosi se “Akt ekonomske slobode“, program kojim se u razdoblju od 1947. do 1952. godine otkupljuje i nacionalizira velik broj stranih poduzeća koja su poslovala u Argentini. Tamo gdje privatna nacionalna poduzeća nisu mogla konkurirati stranom kapitalu, država nameće carine i stroge regulacije priljeva stranog kapitala ili stvara državna poduzeća kojima osigurava monopolsku poziciju (Pang: 2002, 32).

Sjedinjene Američke Države prvotno su podupirale Perónovu politiku supstitucije uvoza smatrajući takvu politiku prilikom za američko gospodarstvo zbog mogućnosti prodaje kapitalnih dobara, osiguranja kredita i transfera tehnologije. Međutim, argentinska politika uključivala je stroge kontrole uvoza stranih kapitalnih dobara, kao i kontrole odljeva dobiti van granica zemlje, čime je u potpunosti ograničena gospodarska suradnja između ove dvije zemlje. Takva agresivna politika bila je kratkog vijeka zbog izraženog manjka državnih prihoda. Rastuća inflacija i državni dug u kombinaciji s padom realnih plaća izazvali su socijalne nemire, te u konačnici i vojni udar koji je primorao Peróna na egzil u Španjolsku.

Nakon 1955. godine Argentina ponovno otvara tržište za priljev stranog kapitala, međutim samo za nekolicinu sektora poput automobilske i kemijske. Nažalost, takva mjera nije dala željene rezultate. Svega 5% izravnih stranih ulaganja u Latinsku Ameriku završilo je u Argentini (Pang: 2002, 33), što je primjerice činilo samo sedminu stranih ulaganja u Brazil.

Tijekom vladavine Juana Carlosa Onganía dolazi do promjene u ekonomskoj politici u obliku sve naglašenije koncentracije i centralizacije kapitala, kao i privatizacije bitnih državnih poduzeća. Isto tako, javni sektor kontrolira ponudu novca, nadnice, cijene i odobrenje kredita privatnom sektoru, a međunarodni financijski sektor podupire takvu politiku. Nakon 1966. središnja vlast počinje provoditi antiinflacijski program usmjeren na poticanje konkurencije, efikasnosti i stranih ulaganja, s ciljem ograničavanja rasta inflacije. Niske stope ekonomskog rasta dovele su do postepene promjene trgovinske politike, što je u konačnici rezultiralo najavom supstitucije uvoza kao neuspjelog eksperimenta, uklanjanjem protekcionističkih barijera i otvaranjem gospodarstva svjetskom tržištu. Skup mjera koje su bile usmjerene na stabilizaciju inflacije te liberalizaciju gospodarstva rezultiraju, nakon desetljeća stagnacije i niskog ekonomskog rasta, izraženim pozitivnim ekonomskim pomacima koji traju od sredine šezdesetih do sredine sedamdesetih godina. Unatoč pozitivnim pomacima, nezadovoljstvo naroda smanjenjem realnih plaća stvorilo je pritiske na središnju vlast, a povećanje plaća

dovodi do spirale nadnica i cijena, te ponovne ekonomske stagnacije koja započinje sredinom sedamdesetih godina.

2.1.3. Stagnacija i nesolventnost

Sredinom sedamdesetih godina, José Alfredo Martínez de Hoz imenovan je ministrom gospodarstva od strane vojnog režima. Kao glavni problem nameće se nemogućnost korištenja međunarodnog kapitala zbog nekonkurentnog investicijskog okruženja, a kao rješenje predlažu se reforme usmjerene na redefiniranje uloge države u ekonomiji, liberalizaciju i deregulaciju ekonomije te održavanje monetarne i fiskalne stabilnosti (Pang: 2002, 39). Kako bi ispunio ove ciljeve, de Hoz ukida kontrolirane cijene, porez na izvoz poljoprivrednih dobara, kao i sve ograničenja za strane investitore. Vojni režim smanjuje realne nadnice čak za trećinu (Cavallo: 1991, 31). Inicijalni rezultati bili su zaista impresivni, uslijed rasta izvoza dolazi do naglog oporavka poljoprivrednog sektora. Dotad visoke stope inflacije koje su mjesečno iznosile više od 50% smanjuju se na svega 7 do 10%. Visoke kamatne stope i liberalizirani bankovni sektor bili su „financijski bicikli“ argentinskog rasta. Međutim, za razliku od vojnog režima u Čileu koji je voditeljima ekonomske politike dopustio provođenje neoliberalne politike u svojem najčišćem obliku, unatoč negativnim efektima na tržište rada i socijalna grupe, argentinsko iskustvo bilo je ponešto drugačije. Naime, vojni režim odredio je jasne smjernice kojih su se voditelji ekonomske politike morali pridržavati. Restrukturiranje države je bilo prihvatljivo, za razliku od nezaposlenosti, te se kao glavna točka prijepora nameće nacionalizacija državnih poduzeća. Vojni režim smatrao je da privatizacija državnih poduzeća može dovesti do ogromnog rasta nezaposlenosti, a državni proračun dodatno je opterećen rastućim vojnim izdacima koji su krajem sedamdesetih godina prošlog stoljeća iznosili čak 14% bruto domaćeg proizvoda (Pang: 2002, 40).

Navedeno je dovelo do ponovne stagnacije zemlje koja je bila popraćena visokom inflacijom i kamatnim stopama. Ekonomski plan de Hoza na žalost nikada nije u potpunosti proveden, a propast najveće privatne banke početkom osamdesetih godina bila je uvertira u ekonomski kolaps zemlje. Reakcija vojnog režima bila je usmjerena na tiskanje novca čime se povećavala inflacija i javni dug. Početni pozitivni ekonomski pomaci uslijed liberalizacije tržišta nisu nastavljeni zbog neprovođenja privatizacije te eksponencijalnog rasta vojnih troškova. Rezultati ograničenih ekonomskih reformi ogledali su se u padu deficita koji se

kretao oko 2% 1978. i 1979. godine, dok već 1980. doseže 7%. Državni deficit se tijekom posljednjih nekoliko godina vojnog režima kretao oko 50% BDP-a. Krajem vladavine režima vanjski dug zemlje iznosio je 45 milijardi dolara, peso je devalviran na dnevnoj bazi, a dolazi i do ponovnog uvođenja izvoznih poreza. Posljednji pokušaji odvrćanja pozornosti od katastrofalnog ekonomskog stanja dogodili su se tijekom Falklandskog rata, no nestankom novca nestala je i moć vojnog režima.

Tablica 1. Odabrani ekonomski pokazatelji Argentine, 1970. – 1989.

	BDP <i>per capita</i>	Stope rasta BDP-a	Inflacija	FDI	Nezaposlenost	Državni dug
1970.	12.259,00 USD	3%	13,60%	0,28%	4,80%	12,87%
1971.	12.699,00 USD	5,7%	34,70%	0,38%	6%	11,52%
1972.	12.934,00 USD	1,6%	58,50%	0,21%	6,60%	9,35%
1973.	13.551,00 USD	2,8%	60,30%	0,19%	5,60%	13,33%
1974.	14.250,00 USD	5,5%	24,20%	0,02%	3,40%	13,81%
1975.	13.953,00 USD	0%	182,80%	0,11%	2,30%	18,35%
1976.	13.746,00 USD	-2%	444,10%	0,48%	4,50%	13,80%
1977.	14.399,00 USD	6,9%	176%	0,25%	2,80%	15,84%
1978.	13.601,00 USD	-4,5%	175,50%	0,43%	2,80%	16,70%
1979.	14.400,00 USD	10,2%	159,50%	0,30%	2%	13,51%
1980.	14.431,00 USD	1,5%	100,80%	0,88%	2,30%	12,56%
1981.	13.441,00 USD	-5,2%	164,70%	1,06%	4,50%	21,32%
1982.	12.865,00 USD	-0,7%	343,30%	0,27%	4,73%	35,99%
1983.	13.179,00 USD	4,3%	433,70%	0,18%	4,17%	46,66%
1984.	13.313,00 USD	1,6%	688%	0,34%	3,54%	40,49%
1985.	12.313,00 USD	-5,2%	385,40%	1,04%	5,30%	60,47%
1986.	13.077,00 USD	6,2%	81,90%	0,52%	4,40%	55,76%
1987.	13.276,00 USD	2,7%	174,80%	-0,02%	5,30%	72,56%
1988.	12.897,00 USD	-1,1%	387,70%	0,91%	6%	59,74%
1989.	11.979,00 USD	-7,2%	3079,60%	1,34%	7,30%	

Izvor: Svjetska banka (2019a), MMF (2019a), obrada autora (Excel)

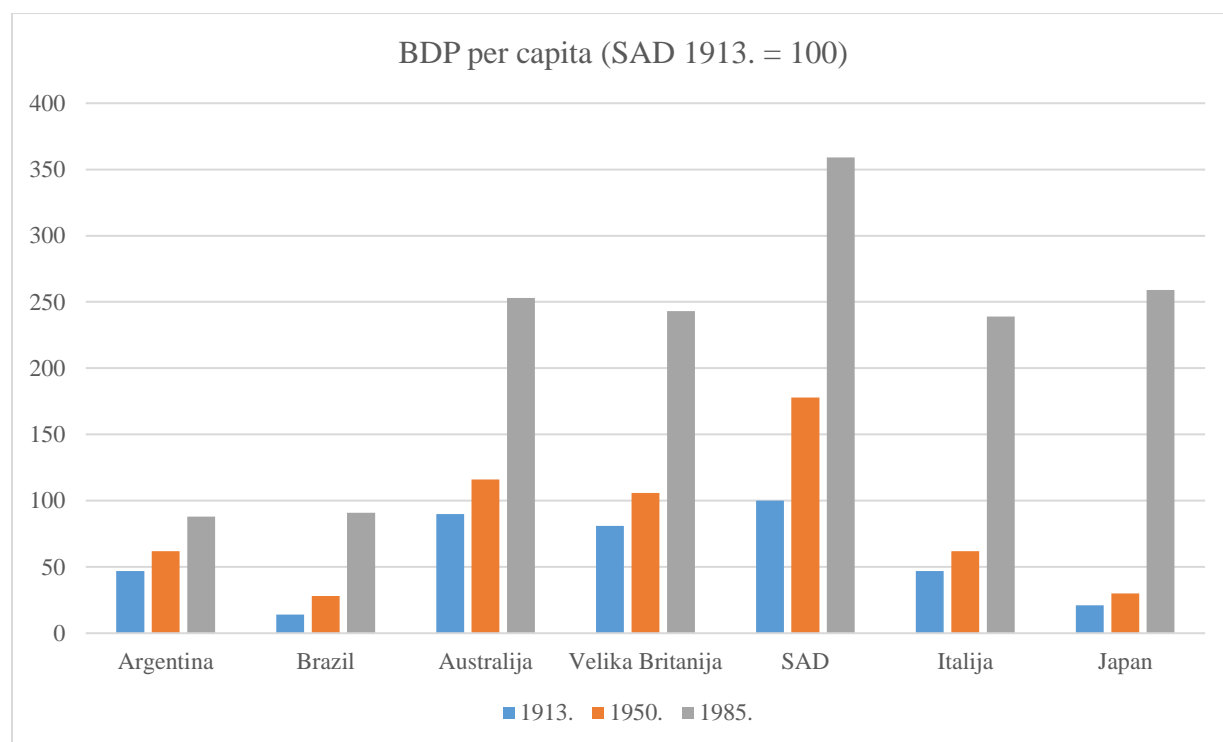
Tablica 1. prikazuje odabrane ekonomske pokazatelje argentinskog gospodarstva u razdoblju od 1970. do 1989. Promatraju se stope rasta BDP-a *per capita* (2011. USD), godišnje stope rasta BDP-a, inflacija (CPI), izravna strana ulaganja kao postotak BDP-a, nezaposlenost kao postotak ukupne radne snage, te državni dug kao postotak BDP-a. Tezu argentinskog paradoksa potvrđuje kretanje BDP-a *per capita* koji se kroz dvadesetogodišnje razdoblje smanjio. Pozitivni ekonomski trendovi započinju sredinom šezdesetih godina, a to je vidljivo iz već spomenutog Grafikona 1. koji daje stogodišnji pregled argentinskog ekonomskog rasta.

Takav trend nastavljen je sve do sredine sedamdesetih godina, nakon čega slijedi stagnacija te pad ekonomske aktivnosti. Tijekom vladavine Juana Carlosa Onganía, unatoč nastojanjima u smjeru ekonomske liberalizacije i privatizacije, nezadovoljstvo naroda smanjenjem realnih plaća stvorilo je pritiske na središnju vlast, a povećanje plaća dovodi do spirale nadnica i cijena, te ponovne ekonomske stagnacije koja započinje sredinom sedamdesetih godina. Iz tablice je jasno vidljiv sve naglašeniji rast inflacije koji korelira s padom BDP-a *per capita*, padom stope rasta bruto domaćeg proizvoda, kao i padom izravnih stranih ulaganja. Nezaposlenost se „umjetno“ održava na niskim razinama zbog velikog broja državnih poduzeća, a vojni režim upravo je održavanje stabilnosti tog pokazatelja smatrao važnijim od provedbe neoliberalnih reformi koje je, primjerice, u isto vrijeme provodio Čile. Zanimljivo je da značajniji rast državnog duga započinje tek početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća, što korelira s razdobljem rasta vojnih troškova te izbijanjem Falklandskog rata.

Povratak demokratskih procesa 1983. godine obilježen je dužničkom krizom i pregovorima s Međunarodnim monetarnim fondom, nakon čega je Argentina bila primorana proglasiti nesolventnost. Raúl Alfonsín imao je težak zadatak oživljavanja ekonomije u okolnostima koje su zahtijevale zadovoljenje uvjeta vanjskih kreditora i multilateralnih financijskih institucija. Krajem 1984. na snagu stupa niz reformi kojima se pokušavaju oporaviti nacionalni ekonomski pokazatelji. Peso je devalviran kako bi se zadovoljili izvoznici, državna potrošnja je smanjena s ciljem zadovoljenja fiskalnih konzervativaca, a MMF je provodio nadzor kako bi se zadovoljili vanjski kreditori, no u konačnici su zadovoljeni tek rijetki. Skup takvih mjera nije dao željene rezultate te dovodi do pada realnih plaća i rasta inflacije. Za usporedbu, državna potrošnja je 1960. godine bila ekvivalentna 30% BDP-a, dok je 1985. to iznosilo čak 50%. Državne investicije su u istom razdoblju narasle s a 7,5% BDP-a na 15,5% (Lester: 1996, 17). Država je nastavila širiti svoj ekonomski utjecaj na gospodarstvo, no istovremeno ne uspijeva stvarati bogatstvo kojim bi financirala svoje populističke projekte. Politika „odlučnog možda“ u smjeru neoliberalnih reformi nije dala rezultate, a promjene u ekonomskoj politici zemlje bile su prijeko potrebne. Tu tvrdnju potvrđuje i Tablica 1. gdje je vidljivo da posljednjih dvije godine promatranog razdoblja dolazi do pada BDP-a *per capita* i stope rasta BDP-a, kao i rasta nezaposlenosti. Isto tako, inflacija doseže čak 3080%, no vidljiv je oporavak izravnih stranih ulaganja.

Grafikon 2. prikazuje rast BDP u Argentini i usporedivim zemljama od 1913. do 1985. godine, svega nekoliko godina prije argentinskih neoliberalnih reformi. Simon Kuznets, poznati ekonomist i statističar, ujedno i nobelovac koji se bavio empirijskom analizom modela ekonomskog rasta, u jednoj od svoji izjava dotaknuo se i argentinskog gospodarstva. Parafrizirajući njegove riječi, Kuznets je ustvrdio da su kroz povijest postojale samo četiri vrste gospodarstava odnosno zemalja: zemlje u razvoju, razvijene zemlje, Argentina i Japan. Ovaj grafikon na najbolji mogući način dokazuje navedenu tvrdnju. Početkom dvadesetog stoljeća Argentina se ubrajala u najprosperitetnije zemlje svijeta. Netočna je tvrdnja da je argentinsko gospodarstvo bilo razvijenije od onog američkog, britanskog ili australskog, no prema ekonomskim pokazateljima spadalo je u deset najrazvijenijih gospodarstava svijeta. Grafikon 2. prikazuje indeksirani rast BDP-a *per capita*, gdje indeks 100 predstavlja BDP *per capita* SAD-a 1913. godine. Argentinski indeks iste godine iznosio je 47, baš kao i talijanski. Australija s indeksom 90 i Velika Britanija s indeksom 81 također su u danoj ekonomskoj točki razvijenije od Argentine, no Brazil s indeksom 14 i Japan s indeksom 21 daleko su nerazvijeniji.

Grafikon 2. Grafički prikaz rasta BDP-a *per capita* Argentine i odabranih zemalja, 1913. – 1985.

Izvor: Obrada autora temeljem Dornbusch, R., Edwards, S. (1995) Reform, Recovery and Growth, The University of Chicago Press, Ltd., London. str. 225.

Međutim, ako početno stanje usporedimo s krajnjoj vremenskom točkom grafikona, odnosno 1985. godinom, zaključujemo da je argentinski indeks narastao na svega 88, odnosno da kroz razdoblje od 74 godine Argentina ne uspijeva udvostručiti svoj BDP *per capita*. Italija s indeksa 47 1913. raste na 239 1985., Japan s 21 na 259, a Brazil s 14 na 91. Ovi podaci dovoljno govore o ekonomskoj stagnaciji Argentine, a ujedno opisuju i samu definiciju argentinskog paradoksa. Prosječna godišnja stopa rasta kroz promatrane 74 godine iznosila je svega 1,1%, daleko manje od brazilskih 2,4% ili japanskih 3,1%.

2.1.4. Neoliberalne reforme

Peronist Carlos Menem izabran je za predsjednika Argentine 1989. godine. Argentinska ekonomija bila je na koljenima, no to više nije bila senzacionalistička vijest već dugogodišnja stvarnost. Argentina je u razdoblju od osamdesetih do devedesetih godina prošlog stoljeća ostvarila prosječnu stopu pada BDP-a od 3,2%, te to razdoblje s pravom možemo nazvati izgubljenim desetljećem. Jedina zemlja zapadne hemisfere koja je u istom razdoblju zabilježila lošije ekonomske pokazatelje bila je Gvajana čiji je ekonomski pad iznosio 3,3% (Pang: 2002, 95).

Međutim, Menemova ekonomska politika razlikovala se od njegovih prethodnika. Nakon propasti mnogih državnih poduzeća krajem osamdesetih, društveni stav prema privatizaciji postaje pozitivan, a Menem početkom svog mandata glavni naglasak ekonomske politike stavlja na opću privatizaciju državnih poduzeća koja su godinama opterećivala državni proračun.

Nadalje, domaće tržište se integrira u ono međunarodno te dolazi do deregulacije nacionalnog tržišta, a inflacija se smanjuje kroz ponovnu devalvaciju i reprogramiranje dugova kroz desetogodišnje obveznice. Fleksibilni devizni tečaj stabilizirao je ekonomiju i otvorio mogućnost uvođenja valutnog odbora koji je vezao peso uz dolar. Ovom mjerom argentinske monetarne vlasti izgubile su mogućnost devalvacije nacionalne valute s ciljem poticanja gospodarstva, što je ograničilo rast izvoza.

Tablica 2. Odabrani ekonomski pokazatelji Argentine, 1990. – 1998.

	BDP <i>per capita</i>	Stope rasta BDP-a	Inflacija	FDI	Nezaposlenost	Državni dug
1990.	11.878,00 USD	-2,5%	2313,96%	1,30%		
1991.	13.006,00 USD	9,1%	171,67%	1,29%	5,44%	
1992.	14.222,00 USD	7,9%	24,90%	1,94%	6,36%	25,75%
1993.	14.993,00 USD	8,2%	10,61%	1,18%	10,10%	27,74%
1994.	15.748,00 USD	5,8%	4,18%	1,41%	11,76%	29,31%
1995.	15.192,00 USD	-2,8%	3,38%	2,17%	18,80%	31,67%
1996.	15.929,00 USD	5,5%	0,16%	2,55%	17,11%	33,56%
1997.	16.353,00 USD	8,1%	0,53%	3,13%	14,82%	32,66%
1998.	16.217,00 USD	3,9%	0,92%	2,44%	12,65%	35,20%

Izvor: Svjetska banka (2019b), MMF (2019b), obrada autora (Excel)

Tablica 2. prikazuje odabrane ekonomske pokazatelje Argentine tijekom provedbe spomenutih neoliberalnih reformi, netom prije nastupa ekonomske krize i višegodišnjeg pada ekonomske aktivnosti. Promatraju se stope rasta BDP-a *per capita* (2011. USD), godišnje stope rasta BDP-a, inflacija (CPI), izravna strana ulaganja kao postotak BDP-a, nezaposlenost kao postotak ukupne radne snage, te državni dug kao postotak BDP-a. Iz priloženog je vidljivo da Menemova administracija uspijeva stabilizirati inflaciju, što je posebno naglašeno uvođenjem valutnog odbora 1991. godine. Isto tako, dolazi do rasta izravnih stranih ulaganja (FDI) s 1,33% na 2,44%. Krajem 1994. godine dolazi do devalvacije meksičkog pesa, što je negativno utjecalo na argentinsko gospodarstvo. Dolazi do propadanja nekoliko privatnih banaka, no odgovor središnje vlasti bio je usmjeren na snažnije kapitalne kontrole i poticanje stranih investitora na preuzimanje slabijih nacionalnih banaka. Takve mjere ubrzo su stabilizirale gospodarstvo, koje nastavlja rasti 1996. godine. Iako rast BDP-a *per capita*, stabiliziranje inflacije i rast izravnih stranih ulaganja predstavljaju pozitivne pokazatelje ovog razdoblja, s druge strane dolazi do rasta nezaposlenosti zbog provedbe procesa privatizacije te postepenog rasta državnog duga.

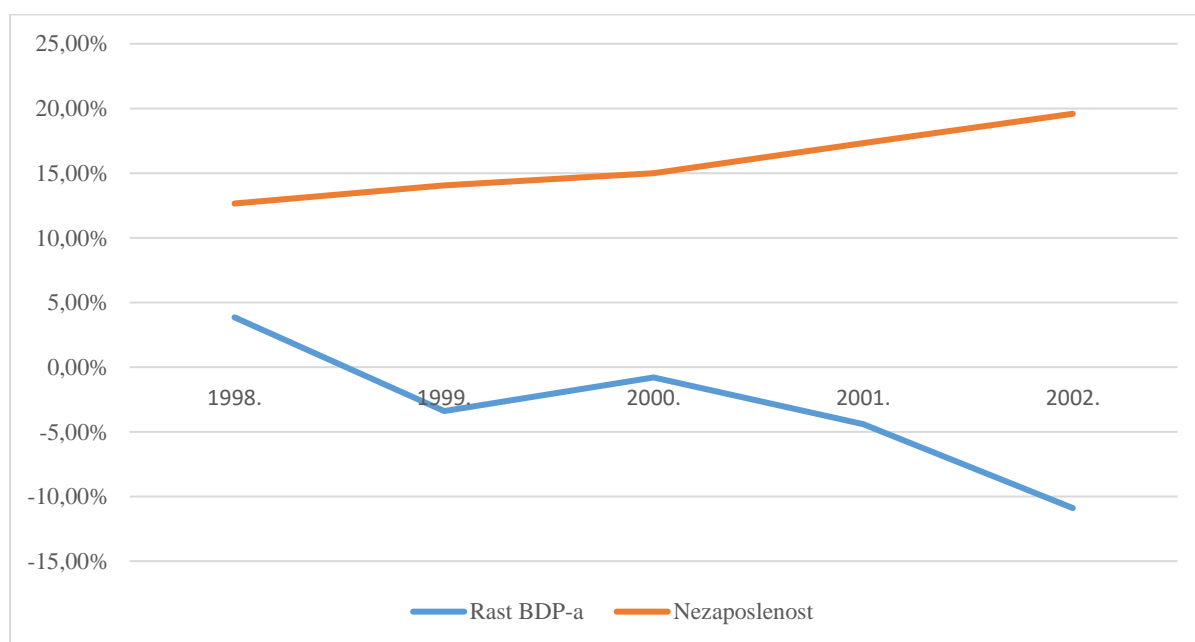
2.1.5. Argentinska kriza i ponovni rast

U drugoj polovici 1998. godine Argentina ulazi u najdublju recesiju svoje povijesti koja je nastala uslijed niza vanjskih šokova. Aprecijacija dolara za kojeg je peso bio vezan, pad cijena poljoprivrednih dobara koje čine oslonac argentinskog izvoza te brazilska devalvacija reala još jednom su usporili ekonomiju. Zbog toga je novoizabrani predsjednik Fernando de

la Rúa zatražio međunarodnu financijsku pomoć koja je i odobrena od strane MMF-a u obliku još jednog *stand by* aranžmana.

Međutim, makroekonomski pokazatelji i dalje su bili skromni, projicirani rast od 3,5% bio je daleko od stvarnog stanja jer bilježene su negativne stope rasta koje su se kretale u intervalu između -3.39%, pa sve do -10,89% posljednje godine krize, a zbog ekonomske nesigurnosti dolazi do sve naglašenijeg bijega kapitala. Reakcija središnje vlasti bila je usmjerena na sprječavanje daljnjeg odljeva kapitala što je bilo u oprečnosti sa potpisanim sporazumom između Argentine i MMF-a (Rother: 2002). Zbog toga dolazi do obustave međunarodnih isplata, a Argentina je primorana objaviti djelomičnu nemogućnost vraćanja međunarodnih obveza koje je u kasnijim godinama reprogramirala. Također, zbog fiksne vezanosti pesa za američki dolar, koji je predstavljao valutno „sidro“, napušta se valutni odbor. Iako je navedeni valutni režim stabilizirao inflaciju, monetarne vlasti nisu bile u mogućnosti provoditi devalviranje tečaja nacionalne valute, a sve s ciljem ostvarenja konkurentne prednosti na međunarodnom tržištu.

Grafikon 3. Ekonomski pokazatelji tijekom argentinske krize, 1998. – 2002.

Izvor: Svjetska banka (2019c), obrada autora (Excel)

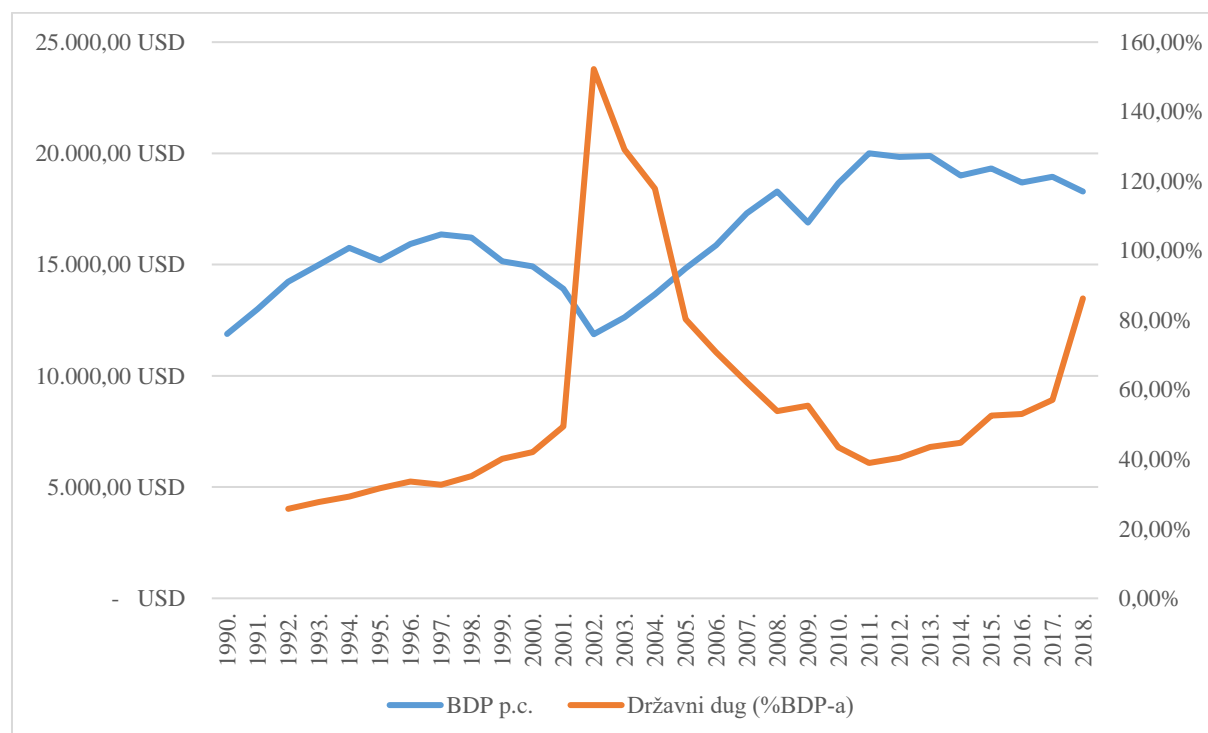
Grafikon 3. prikazuje stopu nezaposlenosti te stopu rasta BDP-a tijekom argentinske krize. Stopa rasta BDP-a 1998. godine iznosila je 3,85%, no s obzirom na to da su naznake ekonomske krize bile vidljive krajem navedene godine, tek je 1999. godine uočljiv pad

ekonomske aktivnosti koji je iznosio 3,39%. Nakon blagog opravka 2000. godine, posljednje dvije godine ekonomske krize obilježile su stope pada bruto domaćeg proizvoda od 4,41%, odnosno 10,89%. Paralelno s padom BDP-a dolazi do trenda rasta nezaposlenosti koja je 1998. godine iznosila 12,65%, a posljednje godine ekonomske krize čak 19,59%. Dakle, u pet godina ekonomske krize akumulirani pad BDP-a iznosio je čak 15,63%.

Oporavak argentinskog gospodarstva uslijedio je nakon 2002., a tome su uvelike doprinijele visoke cijene argentinskih izvoznih roba na međunarodnom tržištu, te politika devalvacije nacionalne valute.

Grafikon 4. prikazuje kretanje BDP-a *per capita* i državnog duga kroz posljednjih tridesetak godina. Utjecaj argentinske ekonomske krize na navedene pokazatelje jasno je naglašen kroz razdoblje prijelaza stoljeća, kada dolazi do pada bruto domaćeg proizvoda po glavi stanovnika koji je 2002. godine manji nego 1970. godine, što potvrđuje Tablica 1. Isto tako, dolazi do izraženog rasta državnog duga koji 2002. godine iznosi čak 152% BDP-a. Dakle, ovi pokazatelji još jednom potvrđuju paradoksalnu situaciju argentinske ekonomije.

Grafikon 4. Kretanje BDP-a *per capita* i državnog duga, 1990. – 2018.

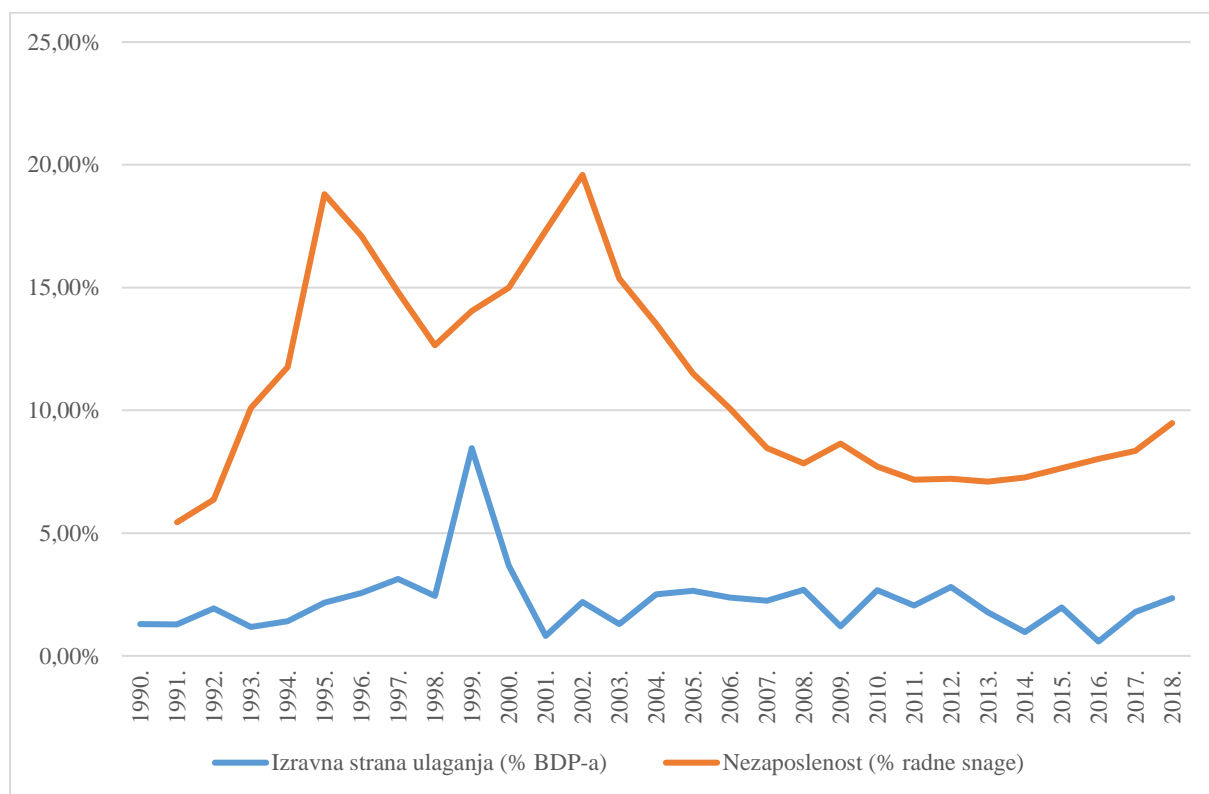

Izvor: MMF (2019c), obrada autora (Excel)

Posljednjih petnaestak godina dolazi do oporavka oba pokazatelja, no nakon 2015. godine ponovno je naglašen rast državnog duga, kao i stagnacija te postepeni pad BDP-a *per capita*.

Slična kretanja prisutna su kod analize izravnih stranih ulaganja i nezaposlenosti. Nezaposlenost bilježi najvišu točku 2002. godine kada iznosi 19,59%, nakon čega slijedi ekonomski oporavak popraćen smanjenjem nezaposlenosti. Posljednjih godina ponovno je naglašen trend rasta nezaposlenosti.

Grafikon 5. Kretanje izravnih stranih ulaganja i nezaposlenosti, 1990. – 2018.

Izvor: ILOSTAT (2019a), obrada autora (Excel)

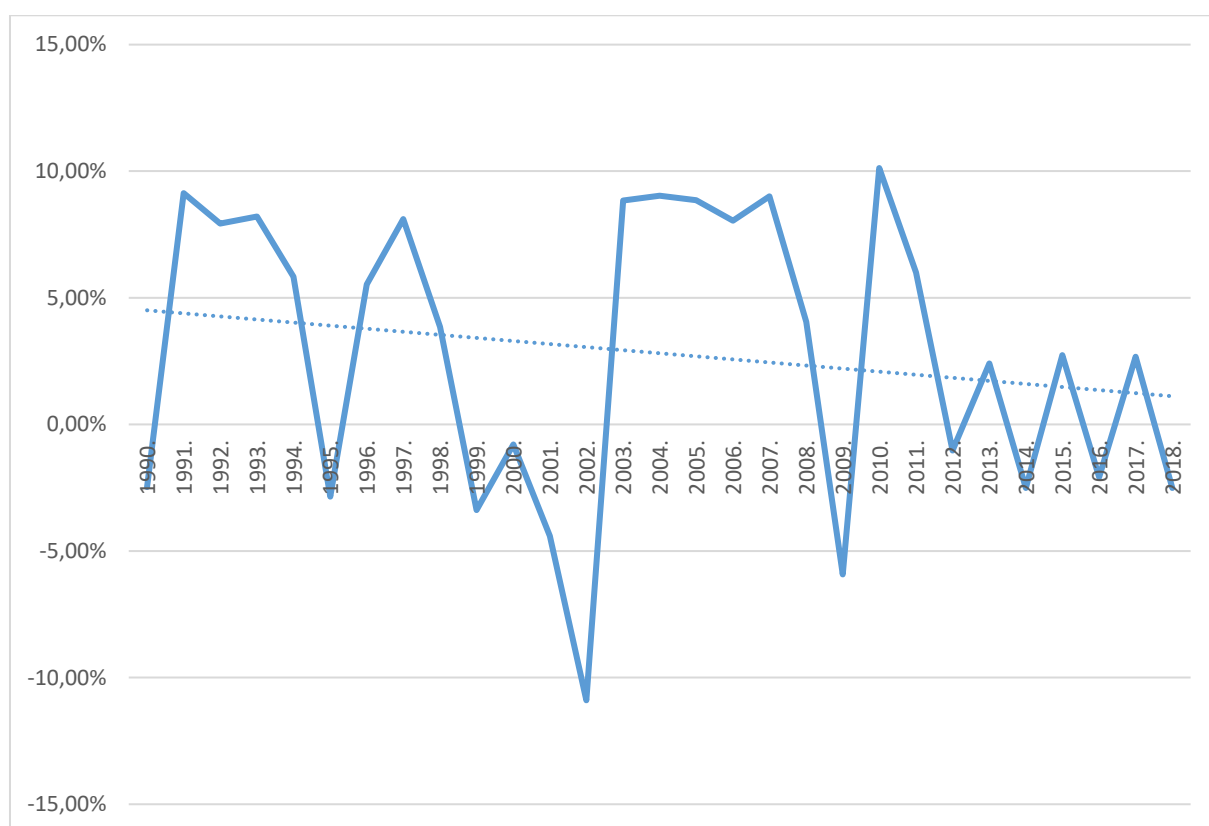
Izravna strana ulaganja bilježe skok 1999. godine što je posljedica MMF-ovo *stand-by* aranžmana. Nakon toga, izravna strana ulaganja kreću se u intervalu od 1% do 3% BDP-a, s vidljivim padom posljednjih nekoliko godina. Neefikasnost ekonomske politike potvrđuje se i na ovom pokazatelju, što će detaljnije potvrditi komparativna analiza gospodarstava Argentine i Čilea.

Kao što je već spomenuto, nakon prvotno visokih stopa inflacije, Vlada Carlosa Menema uspijeva stabilizirati ovaj pokazatelj. Međutim, nakon 2002. godine i napuštanja valutnog odbora, inflacija raste. Tako je 2002. godine ona iznosila čak 25,87%, a kroz sljedećih desetak

godina kretala se oko 10%. Međutim, posljednjih nekoliko godina bilježe se izrazito visoke stope rasta cijena. Tako je 2016. godine zabilježena inflacija od 41%, 2017. godine od 28%, a 2018. godine čak 55%. Kao dodatan problem nameće se objavljivanje netočnih podataka o kretanju inflacije od strane središnje države, odnosno statističkog zavoda.

Stope rasta bruto domaćeg proizvoda bilježe česte i izražene fluktuacije, a crta trenda ukazuje na opadajuće stope rasta kroz promatrano razdoblje.

Grafikon 6. Stope rasta BDP-a, 1990. – 2018.

Izvor: OECD (2019a), obrada autora (Excel)

2.2. Demografski trendovi

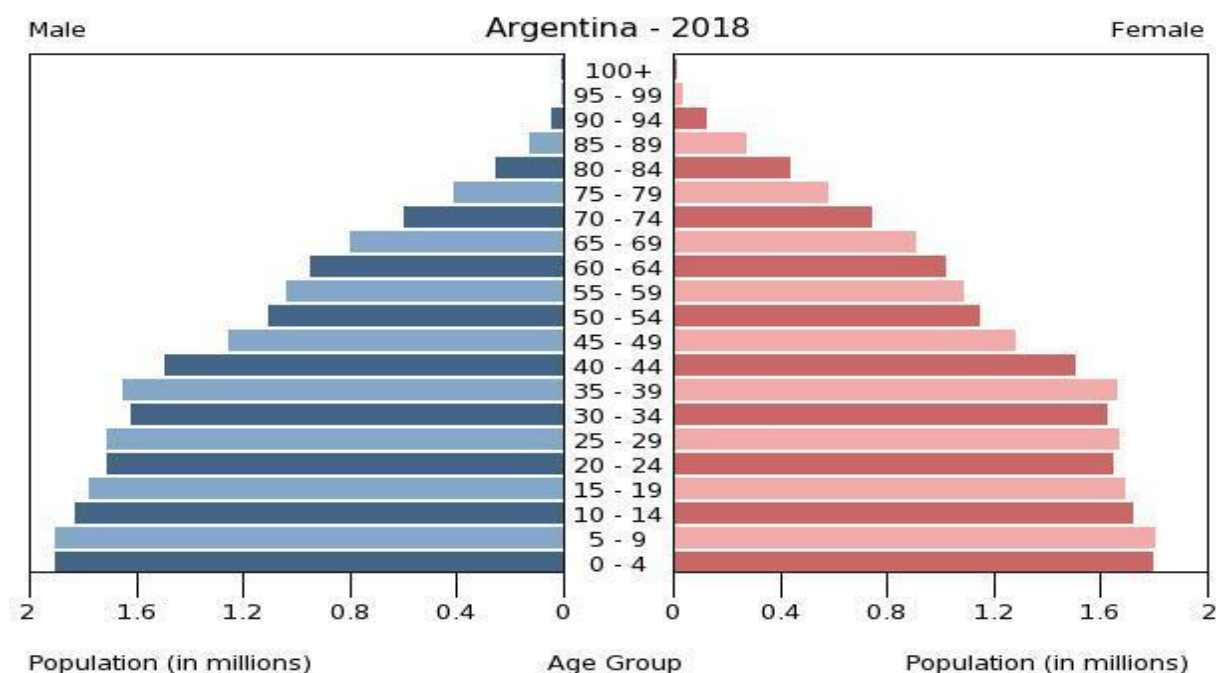
Demografski trendovi bitna su sastavnica svake ekonomske politike, a pokazatelji poput strukture stanovništva imaju važne implikacije na ekonomske procese i izgradnju socijalne mreže.

Argentina je prema zadnjem popisu stanovništva imala 40 091 359 stanovnika, a prema procjenama iz srpnja 2018. godine ta brojka se popela na 44 694 198. Dakle, Argentina bilježi pozitivne demografske pokazatelje, a u prilog tome govori i podatak o stopi rasta populacije koja iznosi 0,89% godišnje, te stopa fertiliteta koja iznosi 2,25. Međutim, s gustoćom od 16,11 stanovnika po kilometru kvadratnom spada u zemlje s rijetkom naseljenošću. Prema procjenama iz 2017. godine, Ginijev indeks iznosi 41,7 što ukazuje na relativno izraženu dohodovnu nejednakost. Međutim, u odnosu na ostale zemlje Latinske Amerike, ovu južnoameričku zemlju karakterizira najmanja dohodovna nejednakost.

Grafikon 7. prikazuje dobno-spolnu piramidu Argentine 2018. godine. Dobno-spolna piramida prikazuje podjelu stanovništva prema dobi i spolu. Lijeva strana piramide grafički prikazuje dobnu strukturu muške populacije, a desna strana piramide strukturu ženske populacije. Dobno-spolna piramida može poprimiti nekoliko oblika. Progresivni tip piramide karakteriziraju visoke stope rasta stanovništva s visokim udjelom mladog stanovništva. Stacionarni tip karakteriziraju vrlo niske ili nepostojeće stope rasta stanovništva, odnosno izostanak prirodnog prirasta. Posljednji, odnosno regresivni tip dobno-spolne piramide, karakteriziraju niski udjeli mladog stanovništva s visokim udjelom starog stanovništva, te takvo stanje vodi do depopulacije stanovništva.

Iz navedenog grafičkog prikaza jasno je da Argentina ima pozitivne demografske trendove, odnosno demografsko stanje obilježeno je progresivnim tipom dobno-spolne piramide. Široka osnovica osigurava dovoljan priljev radne snage na tržište rada, a relativno mali udio starog stanovništva osigurava stabilnost i opstojnost mirovinskog sustava. Za usporedbu, hrvatske demografske pokazatelje karakterizira prijelaz sa stacionarnog na regresivni tip dobno-spolne piramide, odnosno tzv. oblik urne. Zbog takvih negativnih demografskih trendova, nositelji ekonomske politike suočavaju se sa očekivanjima nedostatka radne snage, te sve većeg opterećenja mirovinskog sustava, pa sukladno tome moraju prilagoditi svoje ekonomske politike. Dakle, demografski pokazatelji, a ponajviše trendovi i projekcije, važna su sastavnica svake ekonomske politike.

Grafikon 7. Dobno-spolna struktura Argentine 2018. godine

Izvor: OECD (2019b)

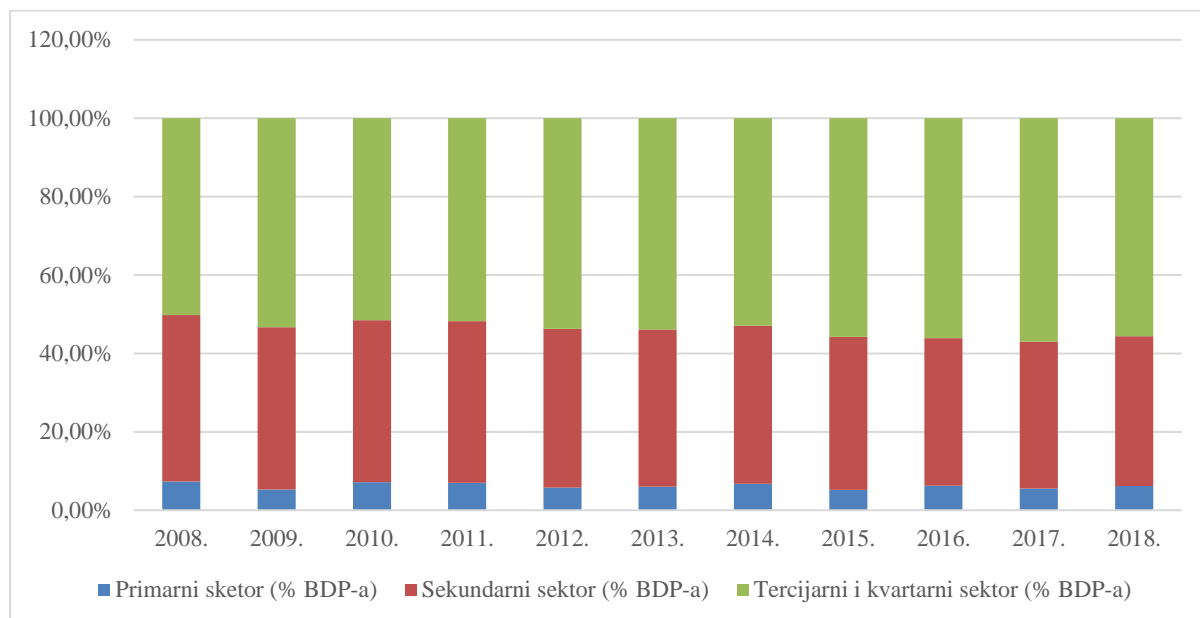
2.3. Struktura gospodarstva

Argentina je klasificirana od strane Svjetske banke kao gospodarstvo srednjeg do visokog dohotka. Ova južnoamerička država s bruto domaćim proizvodom po glavi stanovnika (prema paritetu kupovne moći) u iznosu od 11 652 dolara predstavlja 64. ekonomiju svijeta, a svojim veličinom predstavlja drugu najveću ekonomiju Južne Amerike, odmah iza Brazila. Argentinska ekonomija 2018. godine bilježi pad bruto domaćeg proizvoda od 2,5%, a projekcije MMF-a govore o daljnjem padu ekonomske aktivnosti u 2019. u iznosu od 1,2%, nakon čega se u 2020. godini očekuje povratak pozitivnim stopama rasta. Deficit središnje države iznosio je 5,5% BDP-a 2018. godine, a u nadolazećem razdoblju očekuje se trend smanjenja neravnoteže uslijed oporavka ekonomske aktivnosti.

Grafikon 8. predstavlja sektorsku kompoziciju BDP-a Argentine u razdoblju do 2008. do 2018. godine. Primarni sektor obuhvaća poljoprivredu, ribarstvo i šumarstvo. Argentina je jedna od glavnih svjetskih poljoprivrednih proizvođača, a posebno se ističe po izvozu govedine, žitarica i agruma. Prema podacima iz 2008. godine, primarni sektor činio je ponder od 7,32% u strukturi BDP-a, a kroz desetogodišnje razdoblje dolazi do njegovog marginalnog

smanjenja. Sekundarni sektor obuhvaća industriju, rudarstvu i građevinarstvo. Kao i primarni, sekundarni sektor je kroz promatrano razdoblje smanjio svoj udio u strukturi BDP-a.

Grafikon 8. Sektorska kompozicije BDP-a Argentine, 2008. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019d), obrada autora (Excel)

Međutim, za razliku od usporedivih zemalja, argentinsko gospodarstvo i dalje karakterizira izuzetno visok udio sekundarnog sektora u kompoziciji bruto domaćeg proizvoda. Tercijarni i kvartarni sektor objedinjuju neproizvodne gospodarske djelatnosti, kao i poslove koji zahtijevaju visokoobrazovani kadar. Tercijarni i kvartarni sektor glavni su pokretači argentinskog gospodarstva s udjelom od 55,60% u ukupnom BDP-u, no u usporedbi s razvijenim zemljama očit je jaz u razvijenosti uslužnih djelatnosti.

3. OSNOVNA OBILJEŽJA GOSPODARSTVA ČILEA

3.1. Ekonomsko - povijesni pregled čileanskog čuda

3.1.1. Uspon i krah nacionalnog razvoja

Kao što je slučaj i s drugim zemljama Južne Amerike koje su ostvarile svoju neovisnost u prvoj polovici devetnaestog stoljeća, čileansko društvo povijesno je obilježeno kolonijalnim nasljeđem. Socijalne institucije osnovane tijekom kolonijalnog razdoblja temeljile su se na velikim zemljišnim posjedima poznatim pod nazivom *hacienda*. Iste su bile pozicionirane isključivo u plodnim dolinama centralnog Čilea, a njihovi vlasnici su činili vladajuću klasu koja je u suradnji s trgovcima predstavljala tadašnju nacionalnu političku scenu (Pregger-Roman, 1983: 49).

U Čileu kasnog devetnaestog stoljeća naglašena su dva socio-ekonomska trenda. Komercijalna poljoprivreda je svoj razvoj temeljila na proizvodnji žita koje se plasiralo na tržišta Sjedinjenih Američkih Država, Australije, te ostalih država Južne Amerike. Prvi trend stvorio je poticaj za sukob između tradicionalnih vlasnika *haciendi* i buržoazije koja je bila usmjerena na međunarodna tržišta. Paralelno s ovim sukobom, na sjeveru zemlje sve se više razvija izvoz minerala i nitrata (Taylor, 2006: 12). Taj proces stvara novu klasu koja je blisko povezana s britanskim trgovinskim interesima. Dublja integracija u svjetska tržišta uz naglašenu ekspanziju lokalne ekonomije omogućava razvoj srednjeg društvenog sloja kojem pripadaju profesionalni radnici, inženjeri, odvjetnici i vladini dužnosnici. Spomenuti socio-ekonomski trendovi kraja devetnaestog stoljeća početkom dvadesetog stoljeća postaju naglašeniji. Dolazi do nastavka razvoja industrije minerala i nitrata, a paralelno s tim procesom razvija se industrija potrošačkih dobara. Harold Blakemore (1993: 61) je detaljno opisao tadašnje ekonomsko stanje Čilea: „Dolazi do značajnog rasta čileanske industrije, kao i razvoja sve raznovrsnijih industrija i radnika koji upravljaju takvim procesima. Prerađivačka industrija, cementare, šećerane, tekstilna industrija, kao i mnoge druge industrijske grane značajno se proširuju početkom dvadesetog stoljeća.“

Unatoč ekonomskoj ekspanziji, istraživanja koja su provedena u razdoblju od 1911. do 1925. pokazuju da su radnici trošili 97 posto svojih primanja na osnovne životne potrebe (DeShazo, 1983: 62). Osim toga, fluktuacije u svjetskoj potražnji za nitratom, žitom i bakrom periodično su rezultirali pauperizacijom, zbog čega sve više jačaju radikalno lijeve političke opcije.

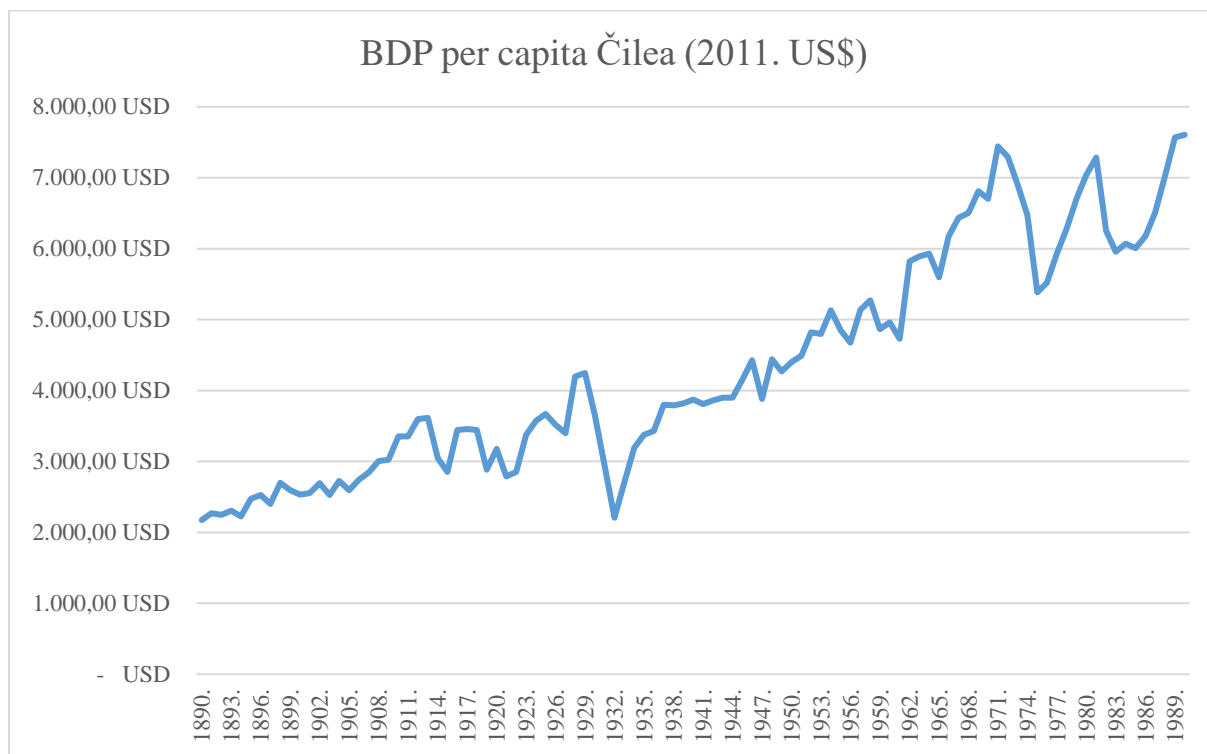
Tijekom Velike gospodarske krize dolazi do urušavanja tržišta zemalja uvoznica čileanskih proizvoda, što je posljedično rezultiralo ekonomskom stagnacijom koja je trajala gotovo do četrdesetih godina prošlog stoljeća. Krah izvoza, državnih prihoda i dramatično povećanje nezaposlenosti dovelo je do promjena u funkcijama čileanske države. S vremenskim odmakom možemo zaključiti da je upravo Velika gospodarska kriza označila prekretnicu u dotadašnjem kapitalističkom razvoju Čilea, nakon čega slijedi sve naglašenije skretanje ulijevo. Dugogodišnja kriza rezultirala je rastom državnog intervencionizma koji je popraćen socijalnim reformama. Takva politika se smatrala neophodnom u razdoblju naglašenog siromaštva i visokih političkih pritisaka, no na kraju je započela ciklus stvaranja tzv. populističke države. Sve glomazniji javni sektor ne samo da nije uspio riješiti kontradikcije čileanskog kapitalizma, već je stvorio i niz kompleksnih problema. Pojavio se problem izražene politiziranosti javnih institucija, a do izražaja dolazi širok spektar socijalnih pokreta, kao i interesnih grupa, koje konstanto zahtijevaju materijalne nadoknade.

Navedeno je rezultiralo nejednakim razvojem institucija, gdje se razvoj pojedine institucije temeljio na razini uspješnosti granskih sindikata u ostvarenju zahtjeva. Titelman (2001: 226) navodi da je početkom sedamdesetih godina čak devedeset posto stanovništva imalo pristup javnom zdravstvenom osiguranju, no svedeno je dolazilo do izrazito naglašenih razlika u uslugama. Neučinkoviti institucionalni kompromisi koji su unatoč visokim troškovima provedbe i dalje diskriminirali pojedine slojeve društva – država je bila glomazna i neučinkovita. Prihodi od izvoza minerala, pogotovo bakra, bili su ključni za održavanje akumulacije kapitala, a vanjskotrgovinskim suficitom financirao se uvoz nafte i tehnologije (Taylor, 2006: 18). Kako je bakar predstavljao tri četvrtine čileanskog izvoza, ekonomska stabilnost zemlje ovisila je o tržišnoj cijeni tog dobra, poglavito u usporedbi s cijenom nafte. Isto tako, sve je izraženija trgovinska razmjena sa Sjedinjenim Američkim Državama, pa su fluktuacije u američkom gospodarstvu neposredno utjecale i na čileansko gospodarstvo, koje je nakon Drugog svjetskog rata postalo ovisno o globalnim kretanjima.

Grafikon 9. predstavlja kretanje BDP-a *per capita* u Čileu u razdoblju od 1890. do 1990. godine. Rast ovog pokazatelja traje sve do 1913. godine, nakon čega slijedi razdoblje fluktuacija od gotovo jednog desetljeća. Razlozi takve ekonomske stagnacije su Prvi svjetski rat, te otvaranje Panamskog kanala uslijed čega dolazi do pada prometa u čileanskim lukama. Ponovni pad uslijedio je 1929. godine kao posljedica Velike gospodarske krize, te je značajno izraženiji od pada ekonomske aktivnosti u Argentini. Međutim, nakon toga slijedi razdoblje

od gotovo četiri desetljeća tijekom kojeg ova južnoamerička zemlja bilježi ekonomski rast uz periodične fluktuacije.

Grafikon 9. Kretanje čileanskog BDP-a *per capita*, 1890. – 1990.

Izvor: Maddison Project Database (2019b), obrada autora (Excel)

Drugi svjetski rat ogleda se tek u padu stopa rasta. Razdoblje od sredine sedamdesetih do sredine osamdesetih godina obilježeno je ekonomskim krizama, nakon čega započinje ponovni rast koji ujedno označava nastanak čileanskog čuda.

3.1.2. Eduardo Frei i „Revolucija u slobodi“

Ovisnost o izvozu svega nekoliko sirovina, kao i ekonomskim pokazateljima Sjedinjenih Američkih Država, pokušavala se umanjiti supstitucijom uvoza, programom koji je za cilj imao poticanje lokalne proizvodnje. Međutim, pedesete i šezdesete godine pokazuju sve češće naznake krize, što potvrđuje i potpuna stagnacija spomenute supstitucije uvoza. Sredinom šezdesetih godina počinje se nazirati trend postepenog pada cijene bakra, čiji su izvozni prihodi održavali sliku makroekonomske stabilnosti zemlje. Unatoč prividnoj ekonomskoj

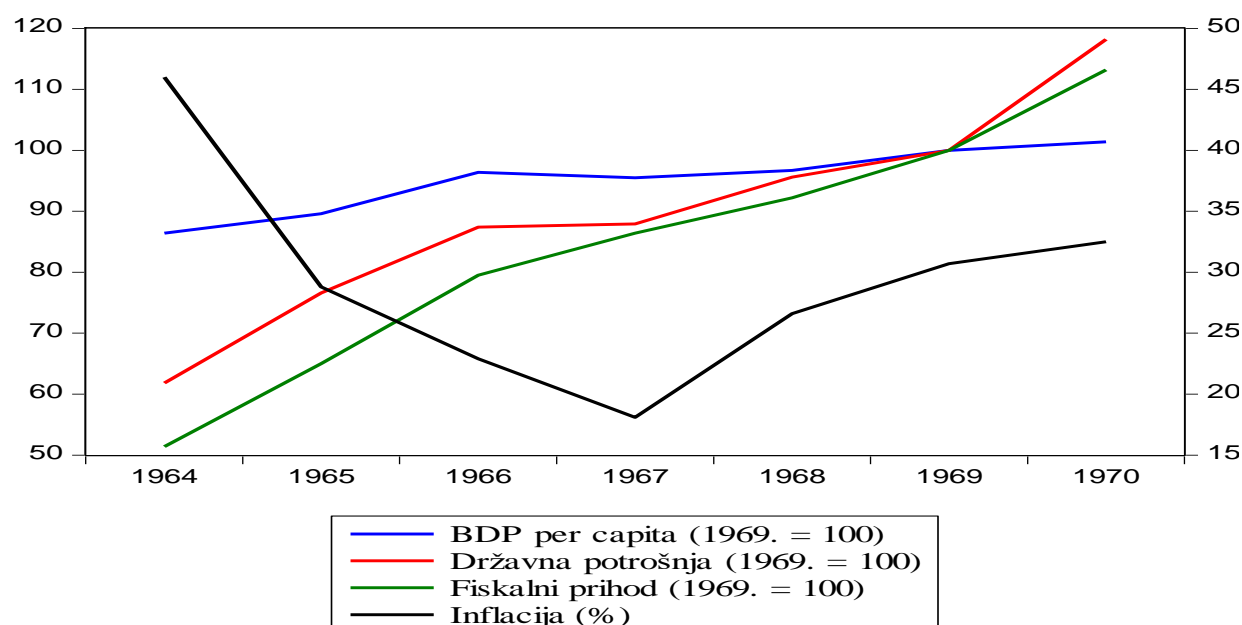
stabilnosti, trend pada cijene bakra izravno je utjecao na smanjenje državnih prihoda. Industrijski sektor orijentiran prema nacionalnom tržištu ne uspijeva značajnije rasti, unatoč visokim uvoznim carinama, a naglašen je i zabrinjavajući trend rasta inflacije. Industrijalci su bili suočeni s ograničenim tržištem za svoja dobra, dok su s druge strane skupo plaćali uvoz strane tehnologije koja im je omogućavala rast produktivnosti i mogućnost proizvodnje dobara s višom dodanom vrijednosti. U takvoj atmosferi stagnacije i beznađa, na političkoj sceni se sredinom šezdesetih godina prošlog stoljeća pojavljuje nova stranka – Kršćanska demokratska partija (CDP). Na predsjedničkim izborima 1964. godine pobjeđuje njihov kandidat Eduardo Frei koji započinje program reformi pod nazivom „Revolucija u slobodi“ (Taylor, 2006: 20). Reforma je uključivala populističku politiku socijalne integracije, kao i posebne mjere usmjerene ka pomoći industrijskom sektoru, te se smatrala svojevrsnom reformom čileanskog neo-kapitalizma. Frei je reformu smatrao kombinacijom državne intervencije u ključnim industrijama s jedne strane, te značajnih izravnih stranih ulaganja s druge. Vlada je ekonomski rast temeljila na ekspanzivnoj politici koja se financirala zaduživanjem na stranim tržištima. Čile je tijekom vladavine CPD-a od strane SAD-a primio i preko milijarde dolara izravne financijske pomoći, čime je dosegao najvišu razinu pomoći po glavi stanovnika u zemljama Latinske Amerike (Angell 1993: 49).

Reforme su između ostalog bile usmjerene i u poljoprivredni sektor gdje dolazi do preraspodjele velikih posjeda koji se usitnjuju i dodjeljuju dotad marginaliziranom ruralnom stanovništvu. Iako je došlo do rasta poljoprivredne produktivnosti, taj statistički podatak bio je ponajprije rezultat rasta proizvodnje zemljoposjednika koji su na taj način bili izuzeti reforme i gubitka posjeda. Reforma nije postigla zadani cilj socijalne harmonije, a stvorene su nove razlike i sukobi oko načina implementiranja, te se poljoprivredni sektor sve više politizirao (Taylor: 2006: 21). Uz agrarnu reformu, novi socijalni programi usmjeravali su subvencije, usluge socijalne skrbi, kao i programe za poticanje pismenosti dotad marginaliziranim grupama kao što su tzv. urbani marginalci. Cilj ovih mjera bio je vrlo jasan; osiguranje političke potpore uz simultano inkorporiranje u nacionalnu ekonomiju čime bi se poticao nastavak procesa industrijalizacije. Međutim, ekonomija nije reagirala na ekspanzivnu fiskalnu politiku, resursi su postali oskudni, a razne socijalne grupe zahtijevale su još veća materijalna prava. Takve okolnosti pozitivno su utjecale na radikalno lijeve političke stranke koje su obećavale širenje socijalnih prava, unatoč već tada neodrživom ekonomskom stanju. Unatoč početnom optimizmu, Frei nije uspio odgovoriti na izazov ekonomske stagnacije. Proširenje socijalnih programa te uvođenje agrarne reforme nije rezultiralo željenim rastom,

dok je s druge strane naglašena rastuća fiskalna neravnoteža. Stoga 1968. godine dolazi do naglog skretanja u desno, u ekonomskim terminima. Smanjuju se dotad rastuća socijalna izdvajanja, no dugogodišnja ekonomska stagnacija je radikalizirala tadašnje društvo, a do polarizacije je dolazilo čak i unutar vladajuće stranke. Angell (1993, 147) u svojem djelu „Demokracija nakon Pinocheta: politike, stranke i izbori u Čileu“ citira Radomira Tomica, predsjedničkog kandidata CPD-a, koji je otvoreno kritizirao dosadašnju ekonomsku politiku vlastite stranke: „Uvjeren sam da je propast „Revolucije u slobodi“ bio neizbježan, ponajprije zbog kontradikcija između programa ekonomskog razvoja i programa socijalnog razvoja. Potonji program mobilizirao je ljude u obrani vlastitih interesa, te doveo u pitanje funkcioniranje kapitalističke ekonomije zemalja u razvoju.“

Grafikon 10. prikazuje ekonomske pokazatelje Čilea u razdoblju od 1964. do 1970. godine, odnosno tijekom vladavine Eduarda Freijsa. Vidljivo je da ekonomija značajno raste do 1966. godine, uz trend pada inflacije koji traje godinu duže. Međutim posljednjih nekoliko godina promatranog razdoblja obilježeno je ekonomskom stagnacijom i ponovnim rastom inflacije koju možemo pripisati širenju socijalnih prava koje nije popraćeno dovoljnim ekonomskim rastom.

Grafikon 10. Odabrani ekonomski pokazatelji Čilea 1964. – 1970.

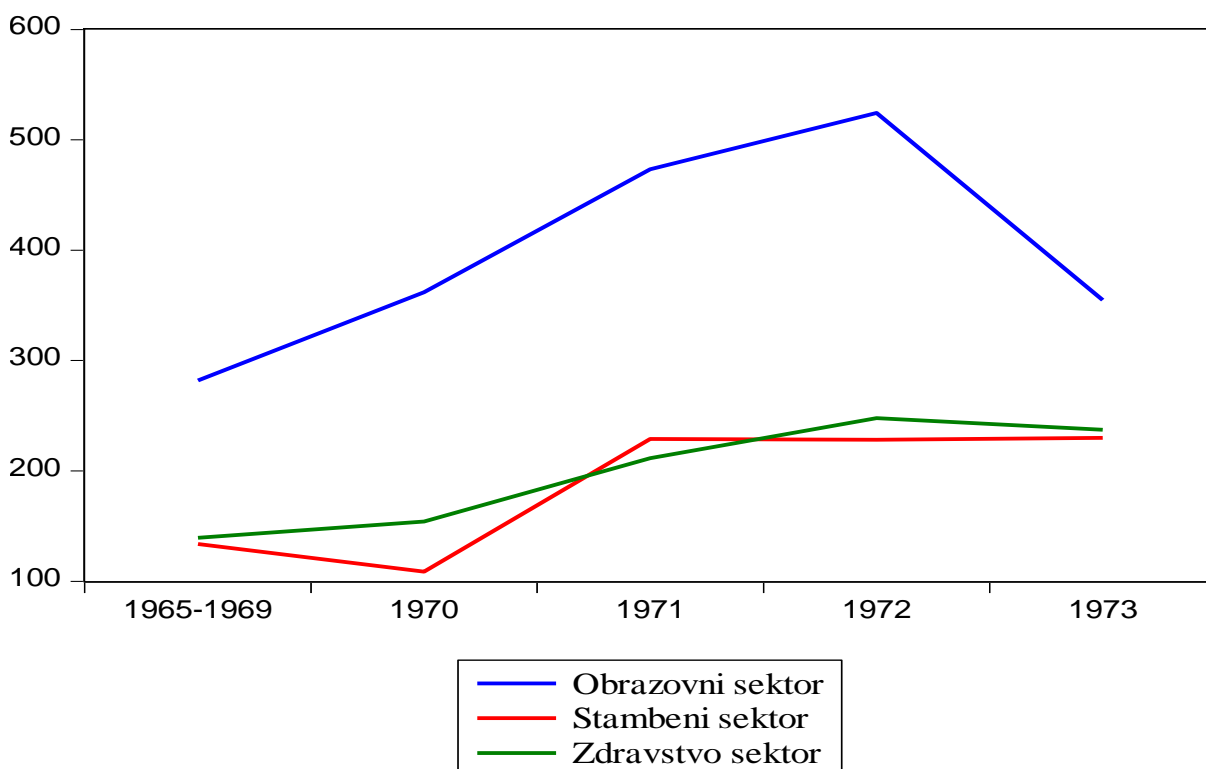

Izvor: French Davies, R. (2010) *Economic Reforms in Chile* - 2nd ed. , Palgrave Macmillan, New York. str. 8., obrada autora (EViews 7)

3.1.3. Demokratska tranzicija ka socijalizmu

Na predsjedničkim izborima 1970. godine pobjedu odnosi kandidat ljevice, Salvador Allende. Njegov prethodnik Eduardo Frei provodio je politiku trećeg puta, pokušavajući pronaći kompromis između socijalizma i *laissez-faire* kapitalizma, dok je Allende vrlo jasno najavio „demokratsku tranziciju ka socijalizmu“. Kao prvo, najavio je nacionalizaciju ključnih industrijskih sektora, ponajprije izvoznu industriju koja je generirala najviše državnih prihoda. Nadalje, Allende nastavlja provoditi dotad neuspješni proces agrarne reforme, te planira ubrzati proces fragmentacije zemljišnih posjeda. Isto tako, planiran je nastavak i proširenje programa socijalne sigurnosti. Allende, koji je predstavljao interese ljevičarske koalicije *Unidad Popular*, želio je stvoriti „*Estado Popular*“, odnosno državu masa (Barton, 2004: 82). Takav cilj predstavlja kulminaciju trenda koji je započeo dvadesetih godina, gdje je uslijed dugogodišnje ekonomske stagnacije započeo odmak od *laissez-faire* kapitalizma.

Grafikon 11. Izdaci za socijalne programe 1965. – 1973.

Izvor: French Davies, R. (2010) *Economic Reforms in Chile* - 2nd ed. , Palgrave Macmillan, New York. str. 17., obrada autora (EViews 7)

Grafikon 11. prikazuje izdatke za zdravstveni, obrazovni i stambeni sektor u razdoblju od 1965. do 1973. godine, uz napomenu da razdoblje od 1965. do 1969. godine predstavlja uprosječne podatke. Taj grafički prikaz najbolje pokazuje trend rasta izdataka, poglavito tijekom predsjedavanja Salvadora Allendea. U svega nekoliko godina dolazi do dvostrukog povećanja izdataka iako je i Frei veći dio svojeg mandata provodio ekspanzivnu politiku s posebnim naglaskom na socijalna prava i naknade. Pad je vidljiv posljednje godine promatranog razdoblja, no tome su doprinijeli međunarodni pritisci, prosvjedi, te u konačnici i vojni udar koji je na nasilan način svrgnuo dotadašnjeg predsjednika, o čemu se detaljnije govori u nastavku.

Politika Salvadora Allendea prihvaćena je i od strane CPD-a, a njihovi predstavnici su nove poteze smatrali nastavkom dotadašnje politike, te je stoga podržana nacionalizacija industrije bakra, kao i agrarna reforma. Vlada u razdoblju od 1970. do 1972. povećava državnu potrošnju za 50 posto, dolazi do značajnog povećanja ulaganja u zdravstvo i stambeni sektor, što dokazuje i Grafikon 11. Takvi potezi naišli su na odobrenje čileanskog stanovništva s obzirom na to da su imali trenutni pozitivan učinak na njihov životni standard. Unatoč potpori radničke klase, program reformi je u srednjem roku doveo do ekonomske neravnoteže i protivljenja od strane opozicije. Inflacija je započela ubrzano rasti, a državni deficit iznosio je 50% državnog proračuna 1973. godine (Taylor: 2006, 26). Nadalje, nakon prvotne nacionalizacije profitabilne industrije bakra, država je u svoj portfelj počela uvrštavati mnoge manje i neprofitabilne industrijske grane. Do 1973. godine poduzeća u državnom vlasništvu činila su 39 % nacionalnog BDP-a, dok je 1965. godine to iznosilo svega 14,2% (Fernández Jilberto: 200, 105). Nesigurnost oko stabilnosti režima, kao i trendovi opće nacionalizacije nepovoljno su utjecali na investicije. Naime, mala i srednja poduzeća koja su bila usmjerena na proizvodnju za nacionalne potrebe zbog toga nisu bila spremna na investiranje.

Ekonomska kriza u Čileu dosegla je zapanjujuće razmjere i zbog vanjskih pritisaka, ponajprije onih Sjedinjenih Američkih Država. Kao što je već spomenuto, SAD je bio glavni trgovinski partner Čilea, no zbog projekta „demokratske tranzicije ka socijalizmu“ dolazi do prekida ekonomskih odnosa i američkih pritisaka na čileansku izvršnu vlast. Američka administracija Čileu je blokirala investicije i vanjska tržišta, odnosno, prema riječima Richarda Nixona, „natjerala ekonomiju da vrišti“ (Taylor, 2006: 27). Njihov pritisak rezultirao je i potpunim blokiranjem zajmova od strane Svjetske banke i Međunarodnog monetarnog fonda, te nemogućnošću reprogramiranja nagomilanih dugova. Zbog toga već krajem 1972. godine dolazi do štrajkova koji su bili predvođeni od strane vlasnika malih i srednjih poduzeća.

Druge desničarske grupe provodile su destabilizaciju paramilitarnim grupacijama. Iako je Allende bio spreman ublažiti neke od svojih reformi, vojska se zbog vanjskih i unutarnjih pritisaka odlučila za državni udar u kojem je ubijen i dotadašnji predsjednik. Takav nasilan kraj obilježio je završetak jedne ekonomske ere koja je trajala čak pola stoljeća, a koja je bila obilježena sve većim državnim uplivom u ekonomiju, odnosno sve naglašenijim odmakom od *laissez-faire* kapitalizma.

3.1.4. Neoliberalni eksperiment vojne diktature

Desno političko krilo zemlje krivilo je političke procese za dugogodišnju stagnaciju i nestabilnost, a novi autoritarni režim s Augustom Pinochetom na čelu smatrao je da društvo mora biti pročišćeno ne samo od političara koji su odgovorni za dosadašnje stanje, nego i od same politizacije socijalnih institucija. Novi proces socijalne transformacije smatran je neophodnim, proces koji bi označio kraj ciklusa kriza i sukoba. Vojni režim želio je ponovno izraditi zemlju: moralno, institucionalno i materijalno (Taylor: 2006, 31). Međutim, vrijeme će pokazati da Pinochetov vojni režim nije imao jasno zacrtane politike kojima bi se postigao takav cilj, već je opetovano dolazilo do promjene smjera zemlje ovisno o novonastalim okolnostima.

Gotovo dvadeset godina diktature pod Pinochetom s ekonomskog stajališta rezultiralo je odbacivanjem prethodnih ekonomskih politika i tržišnom transformacijom gospodarstva. Taj cilj bilo je moguće postići isključivo sveobuhvatnim i značajnim ekonomskim i institucionalnim reformama koje su bile usmjerene na postizanje tri cilja: stabilizaciju, privatizaciju i liberalizaciju (Dornbusch, 1995: 116). Prva dva cilja postignuta su u relativno kratkom vremenskom roku, dok se liberalizacija provodila postepeno.

Stabilizacija, kao prva od tri mjere koje su za cilj imale postići tržišnu transformaciju, prvotno je bila usmjerena na eliminiranje neravnoteža na tržištu dobara. Taj problem došao je do izražaja u godinama koje su prethodile vojnom režimu. Naime, prethodna ljevičarska administracija provodila je politiku sveobuhvatne državne intervencije. Nakon rješavanja problema neravnoteže na tržištu dobara, naponi su bili usmjereni na rješavanje neravnoteže trgovinske bilance. Sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća geopolitička situacija je bila izrazito nepovoljna za Čile. Naftni šok je doveo do značajnog poskupljenja nafte, dok su

se istovremeno cijene bakra strmoglavile, a izvoz te sirovine činio je najveći udio u priljevu stranih deviza. Pokušaj sveobuhvatne stabilizacije završava fiksiranjem nominalnog deviznog tečaja 1979. godine. Međutim, ovaj potez nije rezultirao inflacijom koja bi bila usporediva sa svjetskom razinom, i to zbog indeksacije cijena, te rastuće potrošnje koja je premašila rast outputa. Navedeno je dovelo do pada deviznog tečaja, što je posljedično rezultiralo padom konkurentnosti na međunarodnim tržištima.

U razdoblju od 1974. do 1978. godine, Pinochetova administracija provodila je sveobuhvatnu privatizaciju državne imovine. Naime, shvaćanje ekonomskih procesa tadašnje vladajuće strukture u potpunosti se kosilo s ekonomskim poimanjem ljevičarske koalicije *Unidad Popular*. Njihov predstavnik Salvador Allende je tijekom svoje vladavine u državnom portfelju imao više od pet stotina poduzeća. U nekoliko godina Pinochetove administracije broj državnih poduzeća je višestruko smanjen, te je 1980. godine javni sektor bio u vlasništvu svega četrdeset i tri poduzeća, a taj drastični zaokret u ekonomskoj politici provodio se s ciljem restrukturiranja neefikasnog javnog sektora (Dornbusch, 1995: 116).

Liberalizacija je bila usmjerena na poticanje tržišnih sila, što se postiglo ukidanjem kontroliranih cijena, dereguliranjem financijskih tržišta te trgovinskom liberalizacijom.

Tablica 3. prikazuje odabrane ekonomske pokazatelje čileanskog gospodarstva u razdoblju od 1970. do 1989. Promatraju se stope rasta BDP-a *per capita* (2011. USD), godišnje stope rasta BDP-a, inflacija (CPI), izravna strana ulaganja kao postotak BDP-a, nezaposlenost kao postotak ukupne radne snage, te državni dug kao postotak BDP-a.

Trogodišnje razdoblje prije Pinochetovog preuzimanja vlasti obilježeno je niskim stopama rasta bruto domaćeg proizvoda, izrazito visokom inflacijom, te relativno niskom nezaposlenošću. Iako je nezaposlenost iznosila svega 4,4%, dolazi do pada realnih plaća od preko 8%. Iz navedenog možemo zaključiti da je takvo stanje bilo dugoročno neodrživo, a postupna deregulacija tržišta i okretanje tržišnim silama bilo je neminovno. Upravo do toga dolazi sredinom sedamdesetih godina prošlog stoljeća kroz već spomenute reforme usmjerene na stabilizaciju, privatizaciju i liberalizaciju. Drastičan zaokret u ekonomskoj politici, kao i splet nepovoljnih geopolitičkih okolnosti dovode do pada bruto domaćeg proizvoda za 12,9% 1975. godine. Dakle, ovakav rezultat bio je posljedica negativne trgovinske bilance uslijed rasta cijene nafte, kao i pada cijene bakra. Međutim, restriktivna monetarna i fiskalna politika produbile su ekonomsku krizu u Čileu. Isto tako, dolazi do devalvacije nacionalne valute, što dovodi do rekordnog pada realnih plaća.

Tablica 3. Odabrani ekonomski pokazatelji Čilea, 1970. – 1989.

	BDP <i>per capita</i>	Stope rasta BDP-a	Inflacija	FDI	Nezaposlenost	Državni dug
1970.	6.702,00 USD	1,83%				36,80%
1971.	7.443,00 USD	9,42%	20,05%			47,56%
1972.	7.292,00 USD	-1,02%	77,80%			63,72%
1973.	6.910,00 USD	-5,03%	352,81%			100,86%
1974.	6.471,00 USD	2,38%	504,74%			78,64%
1975.	5.384,00 USD	-12,91%	374,74%	0,66%	14,69%	108,32%
1976.	5.518,00 USD	3,83%	211,92%	-0,01%	12,75%	68,26%
1977.	5.932,00 USD	10,44%	91,95%	0,15%	11,83%	58,76%
1978.	6.286,00 USD	7,70%	40,09%	1,13%	14,26%	47,15%
1979.	6.712,00 USD	8,42%	33,39%	1,12%	13,63%	38,80%
1980.	7.041,00 USD	7,99%	35,14%	0,73%	10,46%	29,59%
1981.	7.282,00 USD	6,53%	19,69%	1,11%	11,35%	19,03%
1982.	6.251,00 USD	-11,01%	9,94%	1,58%	19,60%	33,96%
1983.	5.957,00 USD	-5,02%	27,26%	0,66%	14,65%	71,43%
1984.	6.069,00 USD	4,10%	19,86%	0,40%	13,91%	117,49%
1985.	6.006,00 USD	4,01%	30,70%	0,82%		165,55%
1986.	6.179,00 USD	5,38%	19,48%	1,67%	8,71%	164,96%
1987.	6.507,00 USD	6,46%	19,88%	4,00%		147,05%
1988.	7.025,00 USD	7,35%	14,68%	3,72%	6,23%	113,25%
1989.	7.570,00 USD	9,92%	17,03%	4,29%	5,29%	82,68%

Izvor: Svjetska banka (2019e), MMF (2019d), obrada autora (Excel)

Početkom osamdesetih godina prošlog stoljeća Čile je iskusio jednu od najgorih ekonomskih kriza u svojoj povijesti, te dolazi do pada ekonomske aktivnosti od preko 15% što potvrđuje i priložena tablica. Ovakav negativan rezultat posljedica je vanjskih i unutarnjih šokova. Vanjski faktori koji su doveli do ekonomskog pada ogledaju se u rastu svjetskih kamatnih stopa te padu financiranja uslijed nagomilanih dugova zemalja u razvoju. Međutim, ove negativne okolnosti dodatno su naglašene neodgovarajućom nacionalnom ekonomskom politikom. Radikalna liberalizacija domaćih financijskih tržišta nije bila popraćena odgovarajućim sustavom regulacije i nadzora, a fiksni devizni tečaj popraćen obaveznom indeksacijom plaća za iznos prethodne inflacije imao je negativan utjecaj na vanjskotrgovinsku bilancu.

Nositelji ekonomske politike vodili su se *laissez - faire* načelom i očekivali da će se ekonomija prilagoditi okolnostima na tržištu bez intervencije središnje države. Međutim,

središnja vlast je u konačnici bila primorana reagirati, a njihova prvotna reakcija bila je usmjerena na drastično smanjenje uvoza. Iako je vanjska neravnoteža smanjena do 1983. godine, ekonomija i dalje bilježi negativne stope rasta, i to prvenstveno zbog neuspješnosti mjera usmjerenih na poticanje izvoza. Zbog toga se središnja vlast odlučila na još jedan zaokret u provođenju ekonomske politike, te napore usmjeravaju u provođenje ekspanzivne politike. To je dovelo do oporavka bruto domaćeg proizvoda koji 1984. godine raste po stopi od 6,3%, no ubrzo je postalo jasno da takva politika nije dugoročno održiva. Deficit tekućeg računa se udvostručio, a već prije kraja godine dolazi do intervencije središnje vlasti - tečaj je devalviran, a nametnute su i dodatne carine čime se stanovništvo pokušalo primorati na kupnju domaćih proizvoda. U svega nekoliko mjeseci promijenjen je niz politika i načela, pa je tako prvotno stajalište o minimalnoj državnoj intervenciji u potpunosti narušeno, a mjere koje je provodila tzv. desna vlast kosile su se sa elementarnom ekonomskom definicijom iste.

3.1.5. Dečki iz Chicaga i čileansko čudo

Početkom 1985. godine na snagu stupa nova makroekonomska politika čiji je cilj bio poticanje zaposlenosti i gospodarstva kroz strukturne promjene usmjerene na izvoz. Baš kao i desetak godina ranije, reforme su bile usmjerene na postizanje tri cilja: rast izvoza proizvoda koji nisu bili povezani s izvozom bakra, rast udjela domaće štednje i investicija te jačanje korporativnog i financijskog sektora (Dornbusch, 1995: 119). Navedene mjere potaknute su „eksplozijom“ državnog duga koji je eksponencijalno rastao, pa tako 1985. godine iznosi čak 165,6 % bruto domaćeg proizvoda. Prva „eksplozija“ javnog duga dogodila se tijekom predsjedničkog mandata Salvadora Allendea. Dug je u nepune tri godine narastao s 36,8% na 100,9% BDP-a. Pinochetova administracija uspjela je stabilizirati, pa onda i drastično smanjiti dug koji je 1981. godine iznosio svega 19% bruto domaćeg proizvoda.

Međutim, nakon dodatnog rasta cijene nafte, kao i svjetskih kamatnjaka, zakašnjela reakcija središnje vlasti dovodi do drastičnog pada ekonomske aktivnosti, kao i rasta javnog duga. Iako je ekonomska liberalizacija prvotno imala pozitivan utjecaj na ekonomske procese Čilea, neadekvatan sustav regulacije i nadzora, kao i neadekvatne ekonomske politike su vrlo brzo narušile dotadašnji pozitivan trend. Teret vanjskog duga zahtijevao je snažne napore u promicanju izvoza, dok je potreba za diversifikacijom bila prepoznata još sredinom sedamdesetih godina.

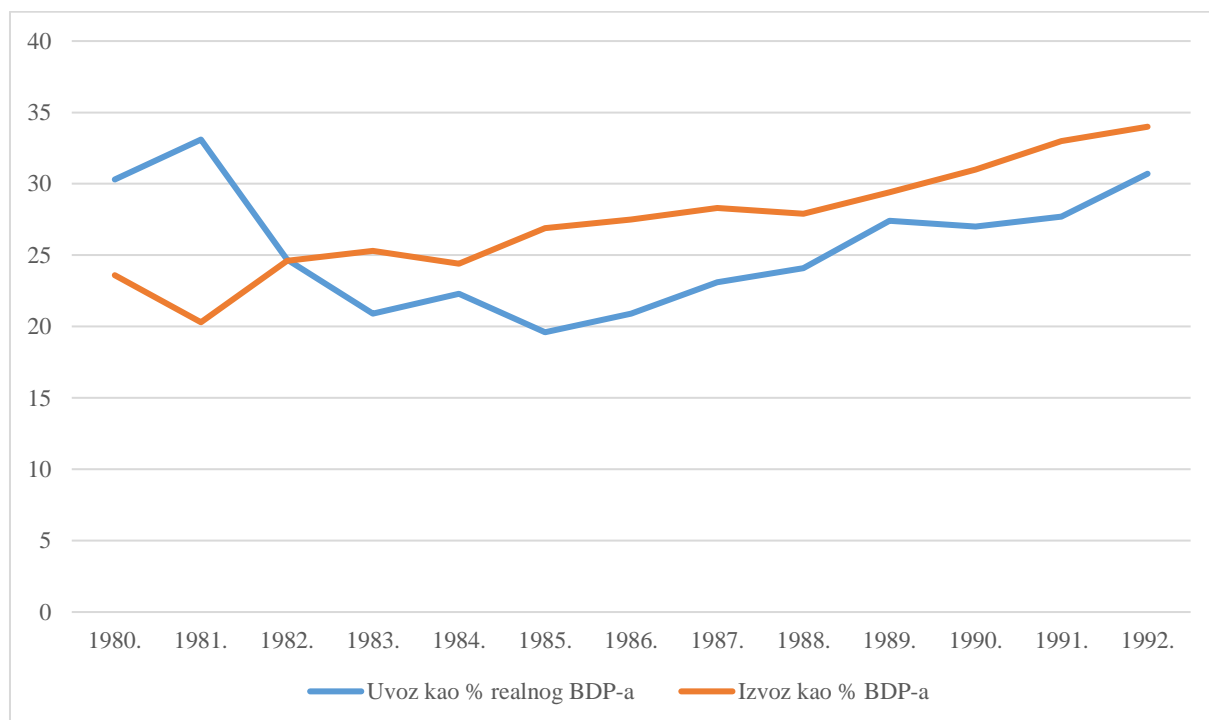
Dornbusch (1995) navodi dodatne mjere koje su za cilj imale oporavak i diversifikaciju izvoza. Dotadašnji fiksni tečaj doveo je do gubitka konkurentnosti na svjetskim tržištima, te je stoga proveden niz devalvacija nakon čega dolazi do stabilizacije tečaja.

Nadalje, središnja vlast je shvatila da uspješnost nacionalne ekonomije na međunarodnom tržištu ovisi o otvorenosti gospodarstva. Visoke uvozne carine od čak 35% drastično su smanjene na svega 15%. Iako smanjenje uvoznih nameta intuitivno pretpostavlja rast uvoza, iskustvo Čilea je dokazalo kompleksnost ekonomskih procesa, kao i važnost koordinacije ekonomskih politika. Naime, mjere su imale pozitivan utjecaj na izvoz, ali i smanjenje uvoza zbog rasta tečaja koji je poticao supstituciju uvoza domaćim proizvodima.

U drugoj polovici osamdesetih godina prošlog stoljeća izvoz dobara i usluga rastao je po prosječnoj stopi od 10,5% (Dornbusch, 1995: 119), čime je Čile postao država s naglašenom izvoznom orijentiranošću. Milton Friedman je zbog visokih stopa ekonomskog rasta i reorijentacije čileanskog gospodarstva kreirao pojam čileanskog čuda, a mnogi smatraju da je baš Friedman najzaslužniji za takav zaokret gospodarstva. Naime, Friedman je kao profesor Sveučilišta u Chicagu predavao mnogim čileanskim ekonomistima koji su po povratku u Čile imali važnu ulogu u kreiranju čileanske ekonomske politike (otuda i pojam *Chicago Boys* ili dečki iz Chicaga).

Analizom provedenih reformi od sredine sedamdesetih godina, neupitan je monetaristički pristup koji se temeljio na zaštiti privatnog vlasništva i redukciji socijalnih davanja. Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih sve je naglašeniji i mehanizam stalnog rasta količine novca u optjecaju u korist konkurentnosti, a rezultat takve ekonomske politike vidljiv je na Grafikonu 12. koji daje jasniji prikaz kretanja uvoza i izvoza dobara i usluga Čilea u razdoblju od 1980. do 1992. godine.

Grafikon 12. Kretanje vanjskotrgovinske bilance Čilea, 1980. – 1992.

Izvor: Obrada autora temeljem Dornbusch, R., Edwards, S. (1995) *Reform, Recovery and Growth*, The University of Chicago Press, Ltd., London. str. 120.

Već 1982. godine dolazi do drastičnog smanjenja razlike između ove dvije komponente, ponajprije zbog već spomenute agresivne Vladine politike uvođenja visokih uvoznih carina i poticanja izvoza. Međutim, takve mjere su provođene uz izostanak aktivne monetarne politike, odnosno tečaj ostaje fiksiran sve do 1985. godine. Tek stupanjem na snagu nove makroekonomske politike nastavlja se trend rasta izvoza koji je popraćen postepenim rastom uvoza.

Druga polovica osamdesetih godina obilježena je makroekonomskim oporavkom države što je posljedica kombinacije unutarnjih i vanjskih faktora. Deficit koji je ubrzano rastao do 1985. godine postepeno se smanjivao, a 1989. godine Čile ostvaruje uravnoteženi proračun. Ostvaren je cilj promoviranja izvoza proizvoda i usluga koji nisu vezani za bakar, a došlo je i do sveobuhvatne supstitucije uvoza.

Slika 1. Korelacijski koeficijent izvoza i realnog deviznog tečaja u Čileu, 1980. – 1992.

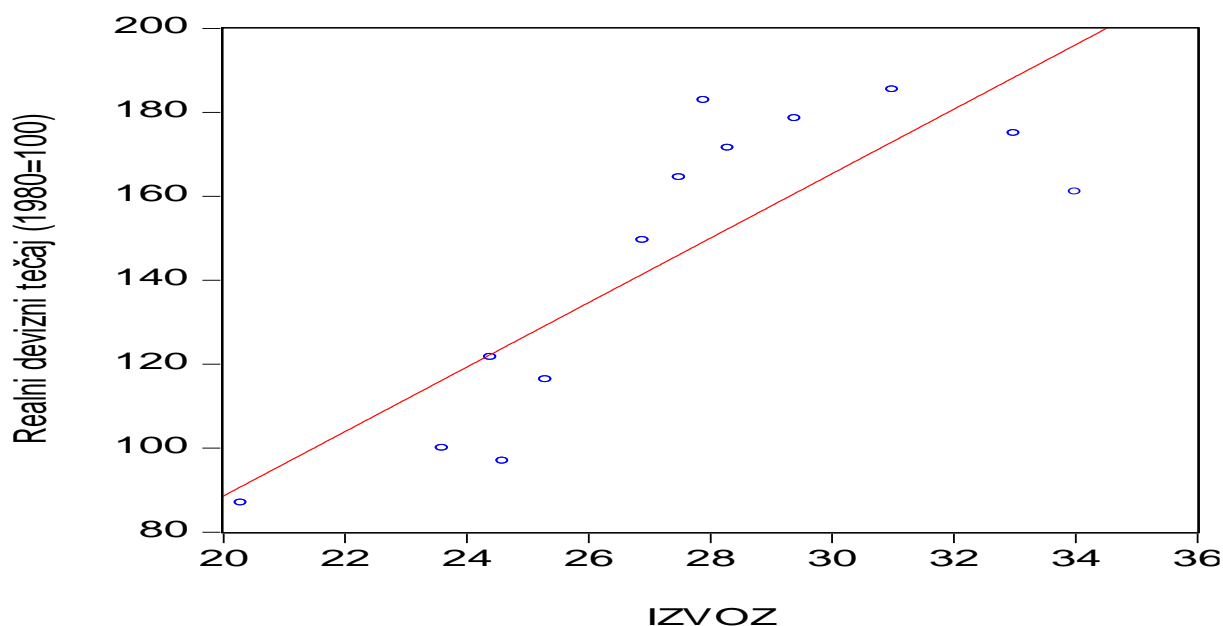
Covariance Analysis: Ordinary		
Date: 08/23/19 Time: 16:00		
Sample: 1 13		
Included observations: 13		
Correlation		
Probability	IZVOZ	REALNI_DE...
IZVOZ	1.000000	

REALNI_DEVIZNI_...	0.825441	1.000000
	0.0005	-----

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

Slika i grafički prikaz potvrđuju pozitivnu vezu između varijabli realni devizni tečaj i izvoz u razdoblju od 1980. do 1992. godine. Tek nakon 1983. godine dolazi do devalvacije deviznog tečaja, što korelira i s rastom izvoza kao postotka realnog bruto domaćeg proizvoda. Dakle korelacijski koeficijent r koji iznosi 0,825 dokazuje snažnu pozitivnu linearnu korelaciju između realnog deviznog tečaja i izvoza u Čileu, u razdoblju od 1980. do 1992. godine, odnosno rast realnog deviznog tečaja imao je pozitivan utjecaj na rast realnog izvoza. T-vrijednost ukazuje da je navedeni test statistički signifikantan.

Grafikon 13. Grafički prikaz korelacije izvoza i tečaja kroz dijagram rasipanja

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

3.1.6. Povratak demokratskih procesa i moderna povijest

Nakon referenduma koji je jasno dao do znanja da Čileanci žele demokratske izbore, krajem 1989. je izabrana, a početkom 1990. na vlast dolazi, nakon dugih 16 godina, prva demokratski izabrana Vlada. S ekonomskog stajališta, preuzimaju vrlo uspješnu ekonomiju, što je iznimka u tadašnjim zemljama regije. Ekonomija je u drugoj polovici osamdesetih rasla po prosječnoj godišnjoj stopi od 6,2%, a izvoz po stopi od 10,5% (Dornbusch, 1995: 124). Međutim, rastuća nejednakost i siromaštvo popločili su put povratka demokratskih procesa i lijevo-centrističkog predsjednika Patricija Aylwina. Njegovim preuzimanjem vlasti neoliberalne reforme koje su provođene tijekom vojnog režima dobile su svoj demokratski legitimitet. Stvoren je konsenzus oko provođenja ekonomske politike, a koja je bila temelj razvojne strategije. Alokacija resursa i distribucija dobara i usluga nastavila se provoditi putem tržišnih mehanizama. Shvaćena je važnost održavanja makroekonomske stabilnosti, te je čak i lijevo-centristička vlast inzistirala na fiskalnoj i monetarnoj disciplini, vjerojatno poučeni ekonomskim krahom početkom sedamdesetih godina. No, isto tako naglašena je potreba za dodatnim ulaganjima u zdravstvenu, obrazovnu i stambenu politiku. Isto tako, analizom ekonomskog uspjeha krajem osamdesetih godina shvaćena je važnost vanjskih tržišta, te

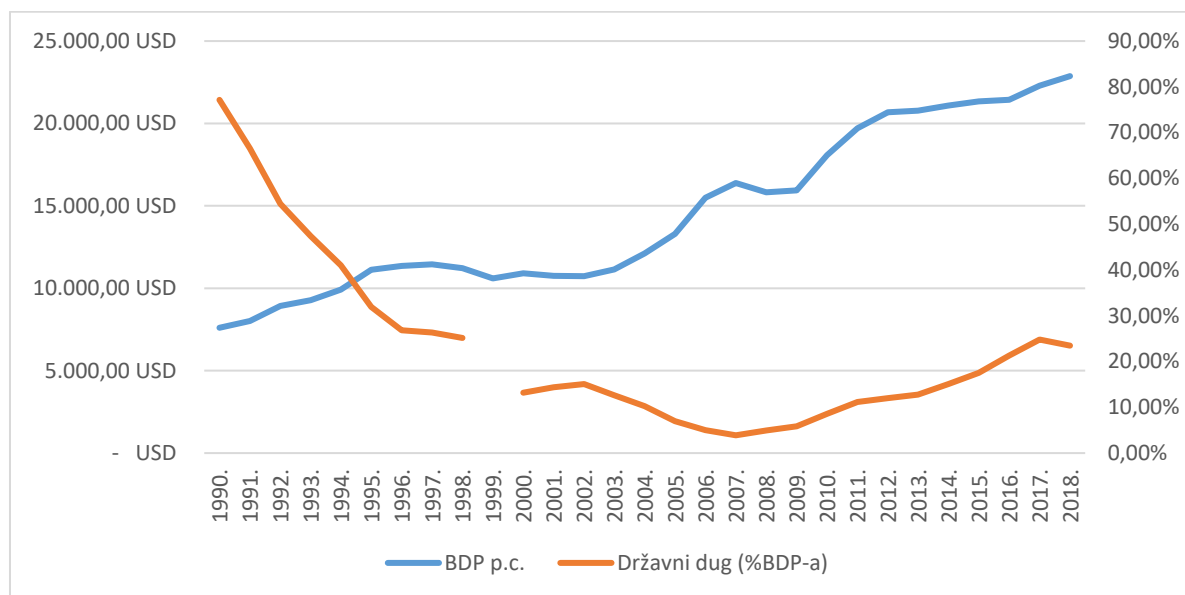
činjenica da ista pružaju razvojne mogućnosti malim otvorenim ekonomijama poput Čilea. Zbog toga je od izrazitog značaja bilo održavanje konkurentnog deviznog tečaja s ciljem sve veće integracije u međunarodna tržišta dobara, usluga i kapitala.

U razdoblju vladavine lijevo-centrističke koalicije *Concertación* dolazi do svega marginalnog povećanja realnih plaća. Iskustvo ostalih zemalja Južne Amerike pokazalo je da agresivna povećane realnih plaća ima svega kratkoročni efekt, nakon čega slijedi snažan pad. Dornbusch (1991.) smatra da “umjetno” povećanje realnih plaća dovodi do radničkog probitka nauštrb kapitala, što u konačnici može rezultirati bijegom kapitala iz zemlje. Dakle, početno povećanje realnih plaća utječe na pad kapitala, stoga u srednjem roku dolazi do pada realnih plaća, odnosno ravnoteža se nalazi pri nižoj realnoj plaći. Unatoč relativno malom povećanju realnih plaća, ekonomija je u razdoblju od 1990. do 1997. iskusila ekonomski procvat, s prosječnim stopama rasta od 6,3%. Nacionalni i međunarodni zagovornici neoliberalne ekonomske politike smatrali su takvu ekonomsku ekspanziju dokazom uspješnosti reformi Pinochetovog režima. Čile je postao primjer dobre makroekonomske politike, a međunarodne ekonomske organizacije poput OECD-a savjetovale su ostalim zemljama u razvoju provedbu sličnih reformi.

Concertación je stavio veliki naglasak na makroekonomsku stabilnost kroz održavanje fiskalne i monetarne discipline. Vlade Patricija Aylwina i Eduarda Freija Ruiza ostvarivale su fiskalni suficit kojim su otplaćivali državni dug koji se od sredine osamdesetih godina značajno smanjuje. Nadalje, domaće kamatne stope održavane su na visokim razinama zbog čega je dolazilo do konstantnog priljeva stranog kapitala, a ujedno se i prevenirala mogućnost rasta inflacije iznad zadanih parametara. Nastavljena je i politika održavanja niskih carina koje su 2002. godine snižene na svega 7% (Ffrench-Davies: 2002, 56), uz sudjelovanje u bilateralnim i multilateralnim sporazumima čime je Čile postao najliberalnija zemlja u terminima uvoza i izvoza dobara i usluga. Dokaz da i demokratski izabrana vlast nastavlja provoditi ekonomsku politiku vojnog režima jest i daljnja privatizacija poduzeća, kao i nove mogućnosti ulaganja u obliku javno-privatnog partnerstva.

Grafikon 14. prikazuje kretanje BDP-a *per capita* i državnog duga posljednjih tridesetak godina, odnosno od preuzimanja vlasti od strane demokratski izabrane vlasti. Za razliku od Argentine koja tijekom istog razdoblja kroz nekoliko godina bilježi negativne ekonomske pokazatelje, rast čileanskog gospodarstva je kontinuiran, bez izraženih negativnih stopa rasta. Tako je 1990. godine čileanski BDP *per capita* iznosio 7 605 dolara (2011. US\$), dok taj isti pokazatelj 2018. godine iznosi čak 22 873 dolara.

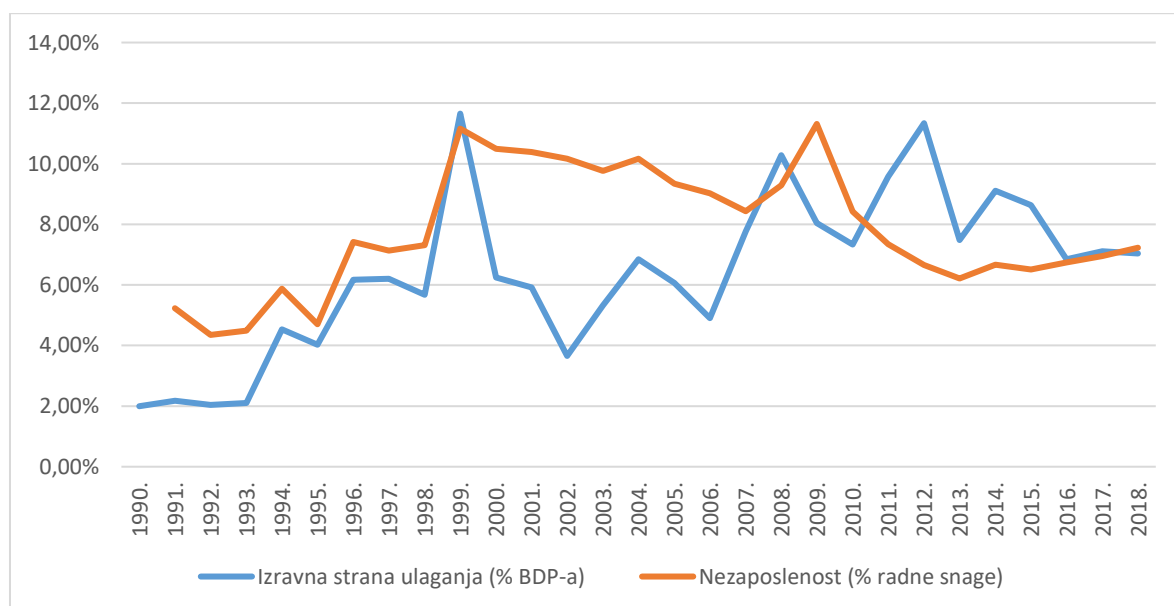
Grafikon 14. Kretanje BDP-a *per capita* i državnog duga, 1990. – 2018.

Izvor: MMF (2019e), obrada autora (Excel)

S druge strane, državni dug je od sredine osamdesetih, pa sve do 2007. godine, bilježio kontinuirani pad, nakon čega bilježi rast, a trenutno iznosi 23,50% BDP-a. Dakle, ovi ekonomski pokazatelji potvrđuju Friedmanovu tvrdnju o čileanskom čudu, pogotovo ako ih usporedimo sa stanjem čileanskog gospodarstva početkom osamdesetih godina.

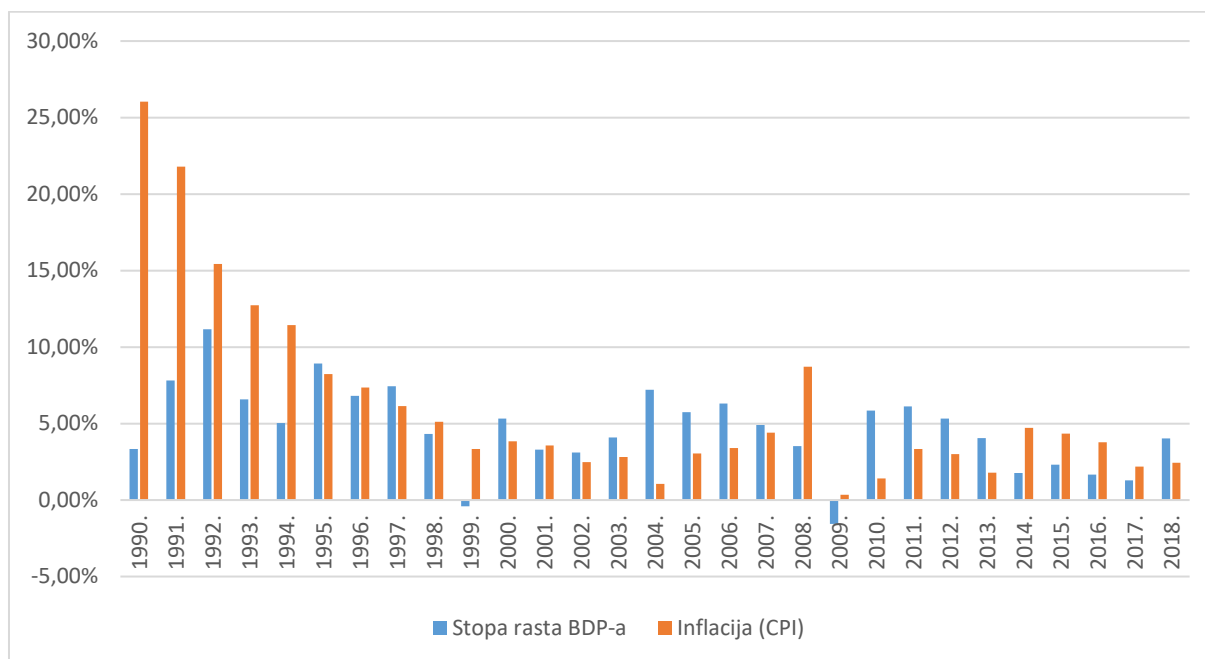
Grafikon 15. Kretanje izravnih stranih ulaganja i nezaposlenosti, 1990. – 2018.

Izvor: ILOSTAT (2019b), obrada autora (Excel)

Nadalje, kao rezultat integracije gospodarstva u međunarodno tržište, Čile bilježi visoke stope izravnih stranih ulaganja. Isto tako, Čile je ostvario napredak u smanjenju nezaposlenosti, a nekad visoke stope inflacije kreću se u intervalu od 1% do 5%.

Grafikon 16. Kretanje stope rasta BDP-a i inflacije, 1990. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019f), obrada autora (Excel)

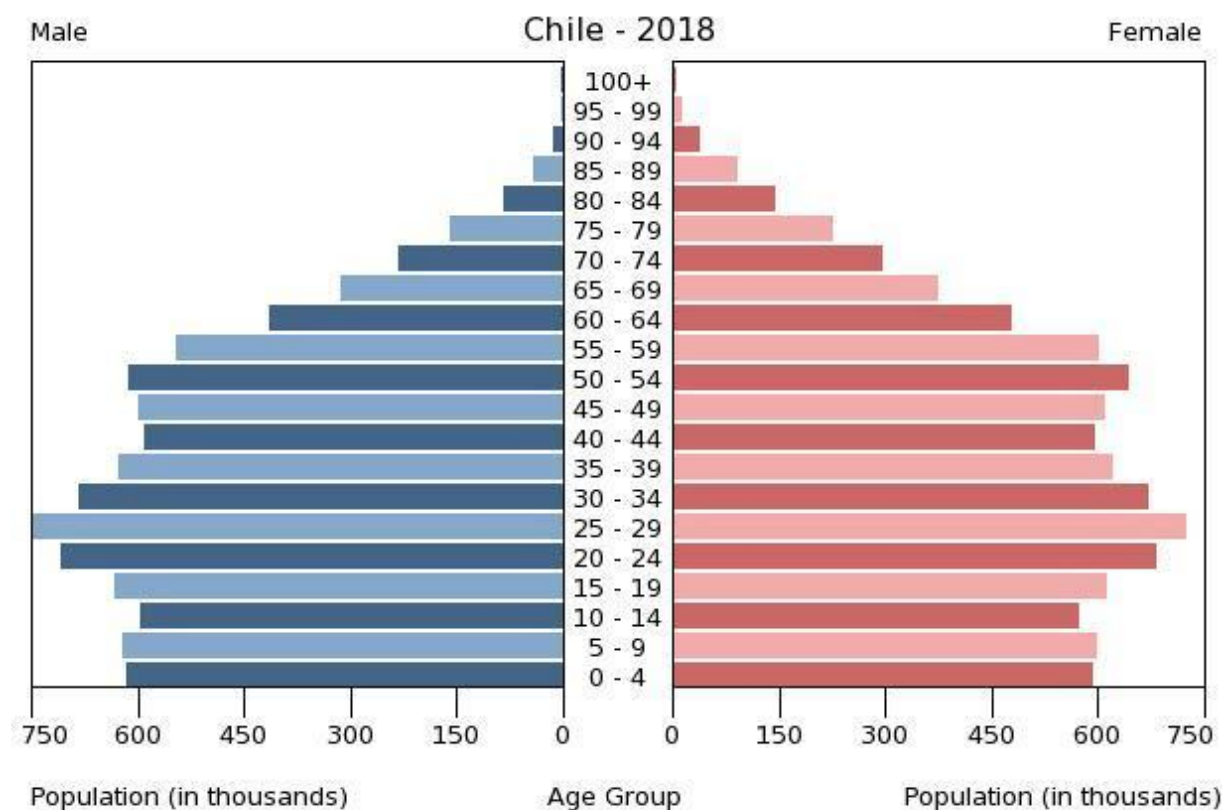
3.2. Demografski trendovi

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2017. godine, Čile je imao 17 574 003 stanovnika, dok se prema projekcijama iz 2018. godine ta brojka popela na 17 925 262. Baš kao i Argentina, Čile bilježi pozitivne demografske trendove, a to potvrđuje i stopa rasta populacije koja iznosi 0,75%. Međutim, stopa fertiliteta iznosi svega 1,79, a tek stope iznad 2,10 osiguravaju tzv. zamjenu generacija. Ginijev indeks je prema posljednjim dostupnim podacima iz 2013. godine iznosio 50,5, što upućuje na relativno izraženu dohodovnu nejednakost

Grafikon 17. prikazuje dobno-spolnu strukturu Čilea u 2018. godini, Možemo zamijetiti užu osnovicu piramide u odnosu na njezin srednji dio, što je karakteristično za stacionarni oblik dobno-spolne piramide kojeg obilježava i nepostojanje prirodnog prirasta. Dakle, za razliku od ostalih zemalja Latinske Amerike, Čile karakterizira relativno nepovoljna demografska struktura. Stoga nositelji ekonomske politike kroz moraju donositi politike koje će stabilizirati

nacionalni mirovinski sustav u očekivanju sve većeg priljeva umirovljenika. Politika u tom smjeru bila je i privatizacija mirovinskog sustava, koja je provedena još 1981. godine. Stoga se čileanski mirovinski sustav temelji na privatnom financiranju temeljenom na privatnoj kapitaliziranoj štednji, a takva mjera u obzir uzima i mogućnost nedostatka mlade snage u bližoj budućnosti.

Grafikon 17. Dobno-spolna struktura Čile u 2018. godini

Izvor: OECD (2019c)

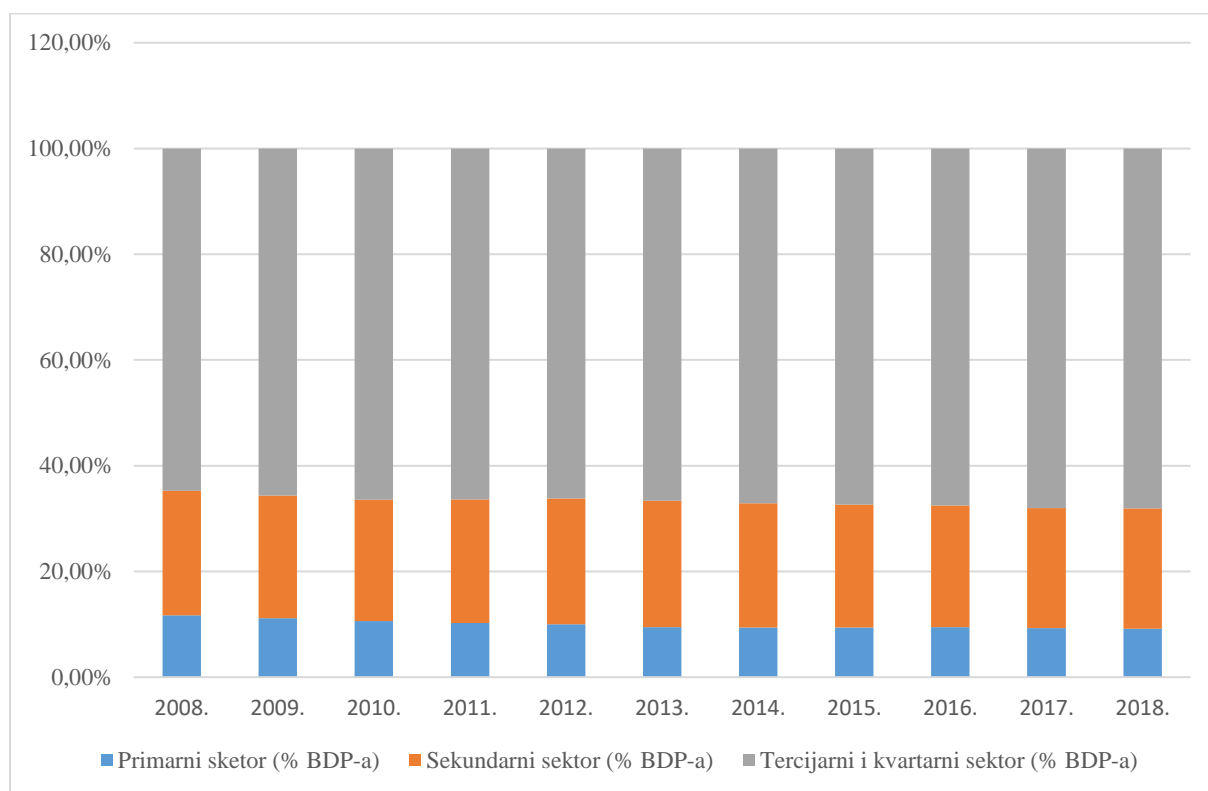
3.3. Struktura gospodarstva

Čile s bruto domaćim proizvodom po glavi stanovnika od 25 283 dolara (prema paritetu kupovne moći) predstavlja 42. najveću ekonomiju svijeta, te najrazvijeniju zemlju Latinske Amerike. Kao jedna od najbrže rastućih ekonomija postiže napredak u smanjenju stanovništva koje živi u siromaštvu. Prema podacima Čileanske centralne banke, BDP je 2018. godine rastao po stopi od 4%, dok MMF-ove projekcije predviđaju rast od 3,6% 2019., te 3,2% 2020. godine. Inflacija je 2018. godine iznosila 2,4%, dok se ove godine očekuje blagi rast tog

ekonomskog indikatora. Nadalje, deficit središnje države iznosio je 1,8% 2018. godine, a očekuje se tendencija smanjenja deficita i približavanje proračunskoj ravnoteži.

Grafikon 18. prikazuje strukturu BDP-a prema proizvodnoj metodi u razdoblju od 2008. do 2018. godine. Tercijarni sektor čini 68,10% nacionalnog BDP-a, sekundarni sektor 22,75%, a primarni 9,15%. Ako usporedimo navedene podatke s 2008. godinom, možemo zaključiti da primarni i sekundarni sektor čine sve manji ponder bruto domaćeg proizvoda, odnosno da je sve naglašenija tercijarizacija zemlje što je u skladu s međunarodnim procesima. U usporedbi s Argentinom, čileansko gospodarstvo karakterizira naglašenija tercijarizacija, uz znatno manji udio sekundarnog sektora u strukturi BDP-a.

Grafikon 18. Sektorska kompozicije BDP-a Čilea, 2008. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019g), obrada autora (Excel)

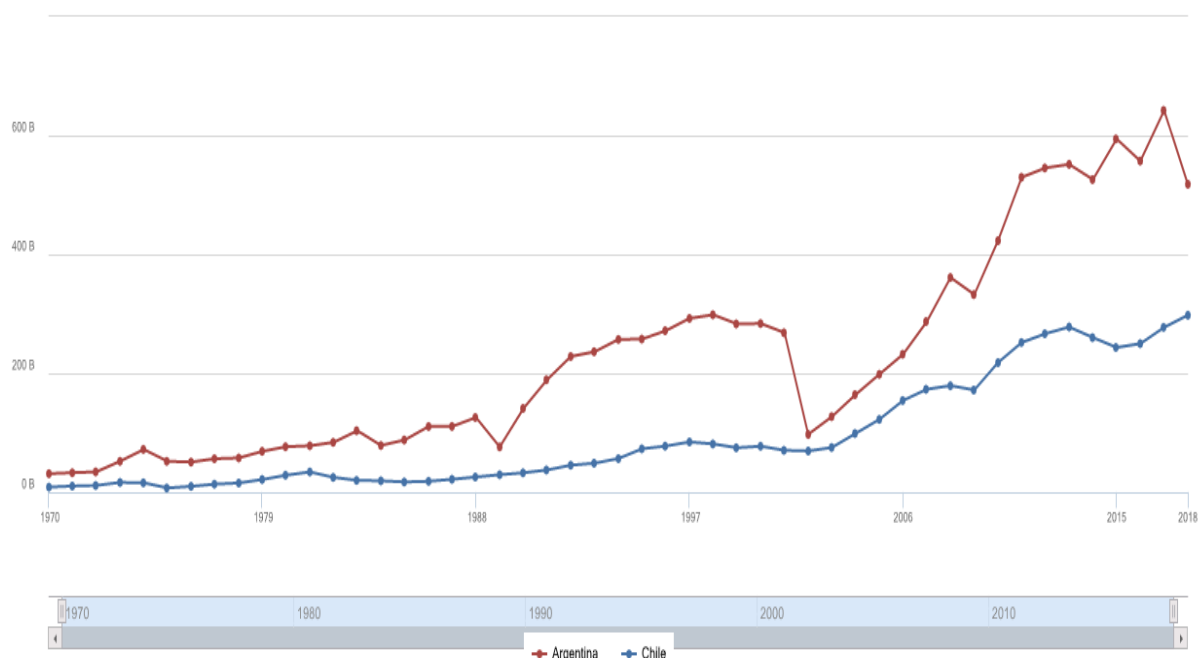
Čile je vrlo otvorena ekonomija koja uvelike ovisi o međunarodnoj trgovini koja je predstavljala 55,7% nacionalnog BDP-a 2017. godine. Bakar čini čak polovicu izvoza Čilea, dok kod uvoza prednjači nafta i elektronička oprema. Usluge čine 13% izvoza i 17% nacionalnog uvoza. Zemlja ostvaruje vanjskotrgovinski suficit u iznosu preko 3 milijarde dolara.

4. KOMPARATIVNA ANALIZA GOSPODARSTAVA

4.1. Pokazatelji rasta bruto domaćeg proizvoda

Bruto domaći proizvod predstavlja makroekonomski pokazatelj koji iskazuje vrijednost proizvedenih dobara i usluga u jednoj zemlji, tijekom jedne kalendarske godine. Tijekom komparativne analize ova dva gospodarstva primarno su korišteni dostupni podaci statističke baze Svjetske banke.

Grafikon 19. Bruto domaći proizvod Argentine i Čilea, 1970.-2018.

Izvor: Svjetska banka (2019h)

Grafikon 19. prikazuje kretanje bruto domaćeg proizvoda Argentine i Čilea u razdoblju od 1970. do 2018. Naglasak analize neće biti stavljen na uspoređivanju apsolutnih vrijednosti BDP-a zbog naglašene razlike u veličini populaciji, površini, te samim time i ekonomskom obujmu, već na analizi kretanja pokazatelja. Početna točka grafičkog prikaza jest 1970. godina u kojoj je BDP Argentine iznosio 31,5 milijardi dolara (izraženo u današnjim dolarima), dok je BDP Čilea iznosio 9,1 milijardu dolara, odnosno 28,8% argentinskog BDP-a. Prema posljednjim podacima, BDP Argentine je 2018. godine iznosio 518,5 milijardi dolara, dok je

isti pokazatelj Čilea iznosio 298,3 milijarde dolara. Dakle, BDP Čilea konvergira prema onom argentinskom, te sada iznosi čak 57,5% argentinskog bruto domaćeg proizvoda.

Međutim, pokazatelji kretanja BDP-a *per capita* te stope rasta BDP-a *per capita* daju jasniju sliku ekonomskog uspjeha zemlje, apstrahirajući pritom razlike u ekonomskoj veličini. Grafikon 20. prikazuje kretanje BDP-a *per capita* Argentine i Čilea u razdoblju od 1970. do 2018. godine. U početnoj točki promatranog razdoblja BDP *per capita* Argentine veći je od onog čileanskog, dok je 2018. godine prisutna jedna od povijesno najvećih razlika u ovom pokazatelju između navedene dvije zemlje, i to u korist Čilea. Rast Čilea je postepen, no konstantan, bez izraženih fluktuacija. Ekonomski rast posebno dolazi do izražaja nakon sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća, što korelira s vremenskim razdobljem provođenja reformi koje su bile usmjerene na postizanje tri cilja: rast izvoza proizvoda koji nisu bili povezani s izvozom bakra, rast udjela domaće štednje i investicija te jačanje korporativnog i financijskog sektora (Dornbusch, 1995: 119).

Grafikon 20. Kretanje BDP-a per capita Argentine i Čilea, 1970. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019i)

Dakle, iako su programi stabilizacije i privatizacije provedeni još sedamdesetih godina, čileansko gospodarstvo počinje ostvarivati željene ekonomske rezultate tek nakon makroekonomskih reformi sredine osamdesetih godina, odnosno provođenja liberalizacije za

koju je bilo potrebno duže vremensko razdoblje. Početno visoke stope carina zamijenjene su znatno nižim, a naponi su umjereni na jačanje domaćeg tržišta, odnosno domaće potražnje. Istovremeno, visoka ovisnost gospodarstva o izvozu svega nekoliko proizvoda smanjena je diversifikacijom izvoza. Izvozna pozicija unaprijeđena je i nizom devalvacija, nakon čega se tečaj nacionalne valute stabilizira. Dakle, pretpostavke stvaranja čileanskog čuda jasno su definirane već tijekom početnih godina vladavine vojnog režima, no proces liberalizacije gospodarstva bio je dugotrajan. Isto tako, Čile je nedvosmisleno rekao da globalizaciji, no ne pod svaku cijenu. Potpuna integracija u globalnu ekonomiju bez razvijenog i stabilnog domaćeg tržišta značila bi ovisnost o svjetskim cijenama izvoznih dobara, te bi u slučaju pada svjetskih cijena, ili općenito, pada svjetske potražnje, jedini odgovor nacionalnih vlasti mogao biti devalvacija nacionalne valute i stvaranje spirale inflacije. Zemlja koja provodi upravo takvu praksu jest Argentina. Grafikon kretanja BDP-a *per capita* prikazuje značajan rast ovog indikatora u Argentini većim dijelom devedesetih godina, nakon čega slijedi strmoglavi pad krajem desetljeća. Carlos Menem početkom svog mandata glavni naglasak ekonomske politike stavlja na opću privatizaciju državnih poduzeća koja su godinama opterećivala državni proračun, dolazi do deregulacije nacionalnih tržišta i pune integracije u međunarodno tržište. Slične reforme provodio je i Čile nekoliko godina ranije, međutim, deregulacija nacionalnih tržišta i puna integracija u ono međunarodno odvijalo se tek nakon provedene stabilizacije i privatizacije. Dakle, jačanje nacionalnog tržišta i privatizacija nacionalnih poduzeća bile su pretpostavke koje su prethodile punoj liberalizaciji. S druge strane, Argentina je mjere provela stihijski, a pozitivni ekonomski rezultati uvjerali su ih u ispravnost istih. Međutim, rast se temeljio na visokim svjetskim cijenama poljoprivrednih proizvoda, te fiskalnom prihodu uslijed privatizacije velikog broja neefikasnih nacionalnih poduzeća. Nakon prvih pozitivnih ekonomski pomaka, argentinska izvršna vlast prekida praksu devalviranja nacionalne valute, te s ciljem borbe protiv inflacije i privlačenja međunarodnih investitora uvodi valutni odbor te vezivanje *pesa* uz dolar. Nestabilnost temelja takvih ekonomskih reformi dokazana je argentinskom krizom koja je trajala pola desetljeća, i tijekom koje je akumulirani pad BDP-a iznosio čak 15,63%.

Tablica 4. i Grafikon 21. uspoređuju kretanje BDP-a *per capita* u Argentini u razdoblju od 1990. do 2001. s cijenama žita i soje na svjetskim tržištima. Provođenjem ekonometrijske analize zaključujem da postoji vrlo slaba pozitivna korelacija između cijene navedenih dobara na svjetskom tržištu i kretanja BDP-a *per capita*, što je i očekivano s obzirom na nemogućnost jedinstvenog kvantificiranja drugih vanjskih faktora koji su također utjecali na

ekonomsku krizu, kao što je primjerice apreciranje američkog dolara za kojeg je preso vezan valutnim odborom.

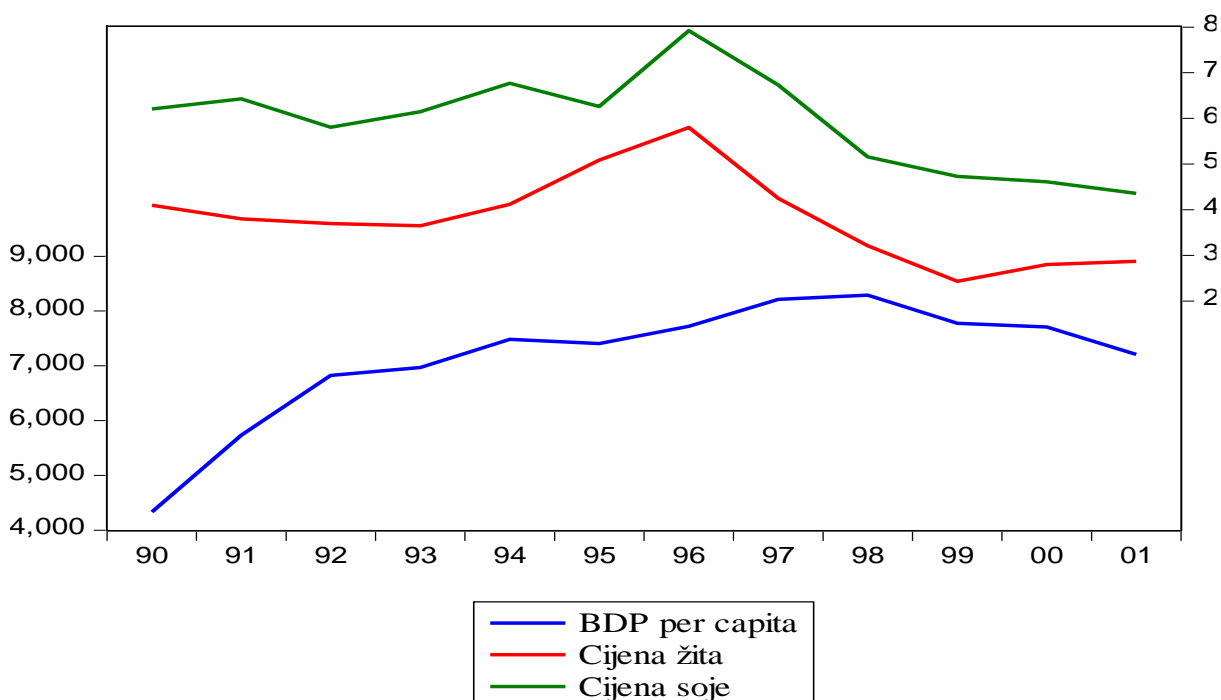
Tablica 4. Pregled kretanja argentinskog BDP-a *per capita* i svjetskih cijena soje i žita

	BDP per capita	Cijena soje	Cijena žita
1990.	4.333,48 USD	6,21 USD	4,10 USD
1991.	5.735,36 USD	6,43 USD	3,80 USD
1992.	6.823,54 USD	5,81 USD	3,70 USD
1993.	6.969,12 USD	6,15 USD	3,65 USD
1994.	7.483,14 USD	6,77 USD	4,12 USD
1995.	7.408,71 USD	6,26 USD	5,09 USD
1996.	7.721,35 USD	7,92 USD	5,80 USD
1997.	8.213,13 USD	6,73 USD	4,25 USD
1998.	8.289,51 USD	5,16 USD	3,21 USD
1999.	7.774,74 USD	4,73 USD	2,43 USD
2000.	7.708,10 USD	4,61 USD	2,80 USD
2001.	7.208,37 USD	4,36 USD	2,87 USD

Izvor: Svjetska banka (2019j), obrada autora (Excel)

Odgovor argentinske Vlade sastojao se u ponovnom devalviranju tečaja, što je ponovno pokrenulo ciklus visokih stopa inflacije.

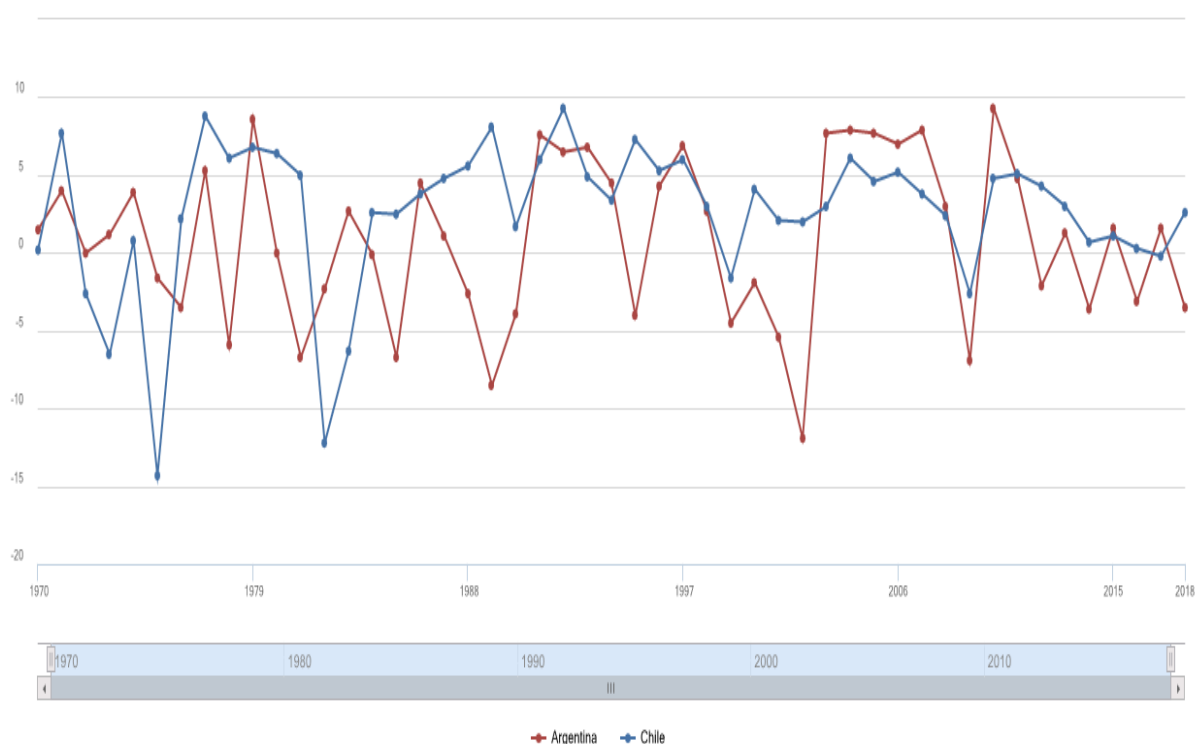
Grafikon 21. Grafički prikaz kretanja argentinskog BDP-a *per capita* i svjetskih cijena soje i žita

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

Grafikon 22. prikazuje kretanje stope rasta BDP-a *per capita* u razdoblju od 1970. do 2018. godine. Ovdje je vrlo jasna razlika između dva gospodarstva. Naime, čileansku krivulju do sredine osamdesetih godina prošlog stoljeća karakteriziraju izrazito naglašene fluktuacije u kretanju stope rasta, dok nakon osamdesetih godina Čile bilježi negativnu stopu rasta BDP-a *per capita* u svega dvije godine. S druge strane, argentinsko gospodarstvo je kroz navedeno razdoblje obilježeno izraženim fluktuacijama u kretanju ovog pokazatelja.

Grafikon 22. Kretanje stope rasta BDP-a *per capita* Argentine i Čilea, 1970. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019k)

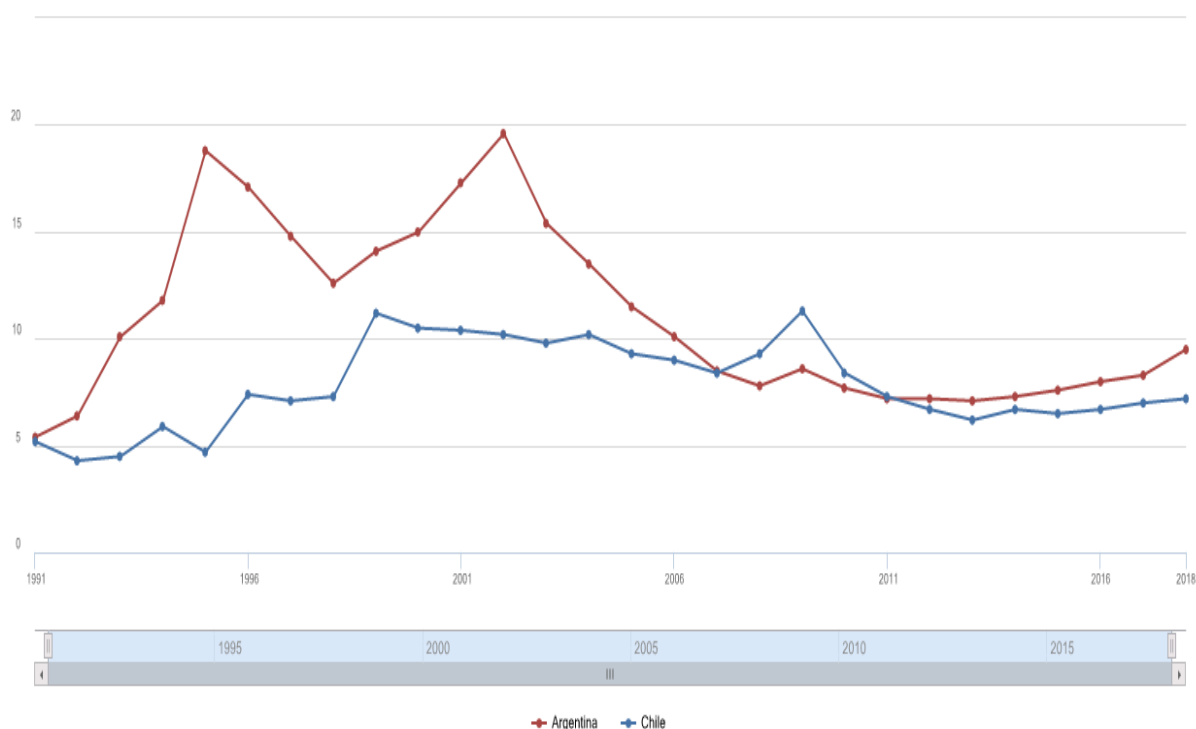
Primjerice, krajem osamdesetih godina Argentina bilježi pad BDP-a *per capita* u iznosu 8,5%, a već početkom devedesetih godina bilježi rast od 7,6%. S druge strane, Čile nakon implementacije neoliberalnih reformi, te programa diversifikacije izvoza te supstitucije uvoza, bilježi stabilna pozitivna kretanja BDP-a *per capita*. Argentina je iste reforme provela početkom devedesetih godina, no gospodarstvo je izuzetno osjetljivo na globalna kretanja zbog dugogodišnje neuspjele politike supstitucije uvoza, kao i previše izražene ovisnosti o tržišnim cijenama izvoznih dobara. Dakle, s obzirom na stanje ekonomije i izostanak

provedbe reformi koje bi osnažile lokalno tržište, Argentina je zasigurno primjer ekonomije koja je previše globalizirana.

4.2. Pokazatelji tržišta rada

Prema posljednjim dostupnim podacima Međunarodne organizacije rada (ILO), što grafički prikazuje i Grafikon 23., nezaposlenost u Čileu 2018. godine iznosila je 7,2%, dok postotak istog pokazatelja u Argentini iznosi 9,5%. Ponovno su vidljive znatno naglašenije fluktuacije kretanja kod argentinskog gospodarstva, a dvije točke u kojoj je Argentina zabilježila najveću nezaposlenost odnose se na 1995. godinu sa stopom 18,8%, te 2002. sa stopom 19,6%.

Grafikon 23. Stope nezaposlenosti Argentine i Čilea (ILO procjena), 1990. – 2018.

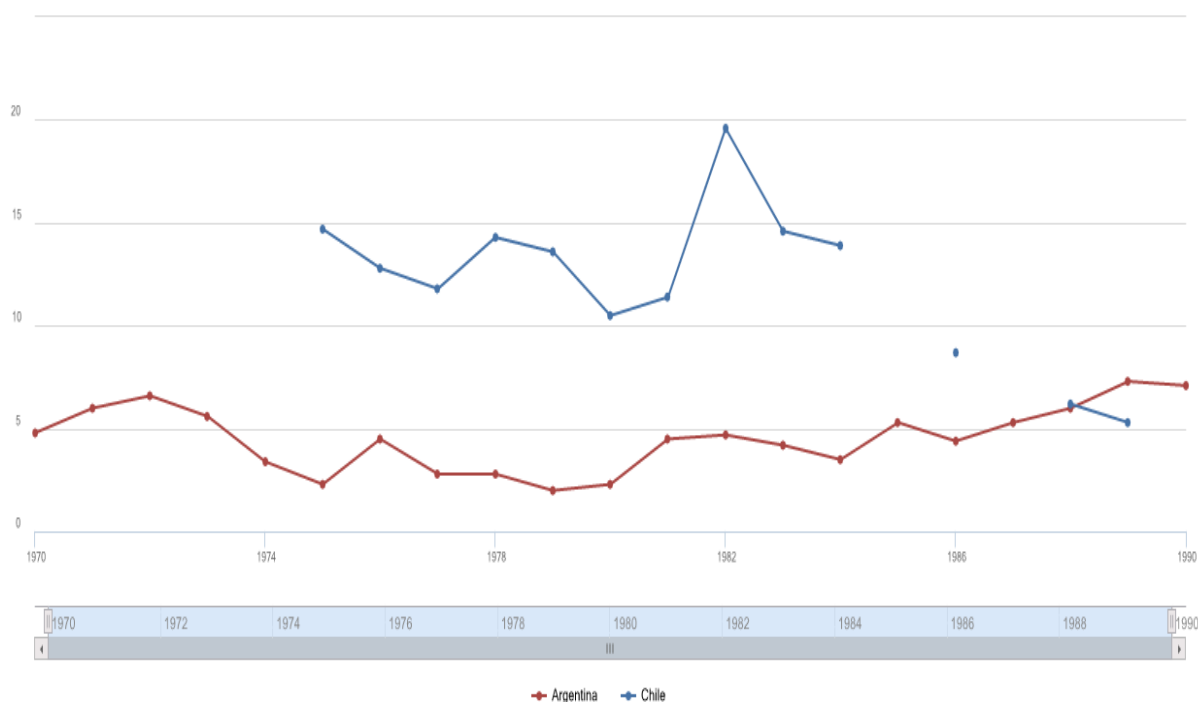

Izvor: Svjetska banka (2019l)

Rast stope nezaposlenosti početkom devedesetih godina prošlog stoljeća korelira s provođenjem neoliberalnih reformi u Argentini, odnosno rezultat je prvenstveno opće nacionalizacije državnih poduzeća koja su dotad zapošljavala prevelik broj ljudi. Vojni režim i Vlade održavale su relativno niske stope nezaposlenosti, što se temeljilo na velikom broju

državnih poduzeća te znatnim fiskalnim opterećenjem za državni proračun. Drugi izraženi skok u nezaposlenosti uslijedio je 2002 godine, odnosno posljednje godine argentinske krize u kojoj dolazi do potvrde o nemogućnosti otplate dijela dospjelih obveza države, kršenja uvjeta MMF-ovog *stand-by* aranžmana te napuštanja valutnog obora i vezanosti pesa uz dolar. Tvrdnju o naglom skoku nezaposlenosti uslijed provođenja neoliberalnih reformi devedesetih godina potvrđuje i Grafikon 24. koji prikazuje stopu nezaposlenosti Čilea i Argentine temeljem nacionalnih procjena.

Grafikon 24. Stope nezaposlenosti Argentine i Čilea (nacionalna procjena), 1970. – 1990.

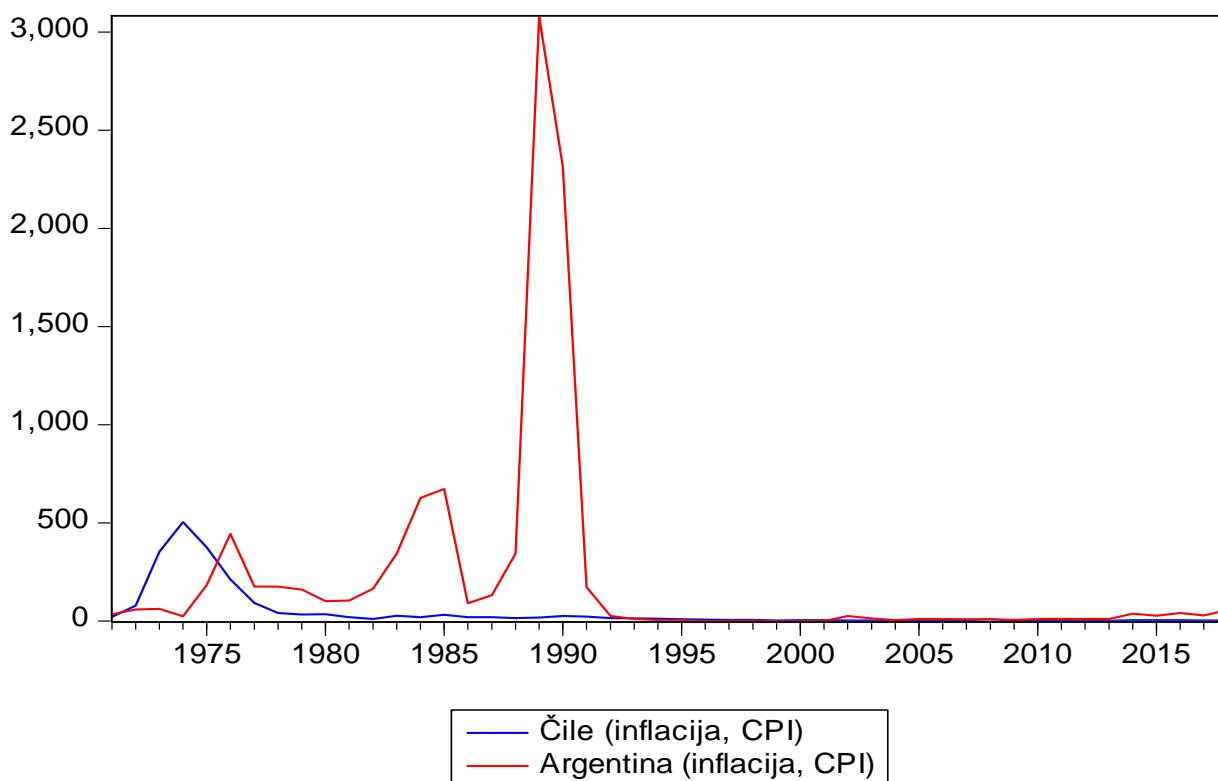
Izvor: Svjetska banka (2019m)

Dakle, visoke stope nezaposlenosti karakteristične su za početno razdoblje provođenja neoliberalnih reformi, što potvrđuje i desetogodišnje razdoblje tijekom kojeg Čile bilježi stope nezaposlenosti od 10% do 20%. Međutim, čileansko gospodarstvo nakon toga bilježi stabilne stope nezaposlenosti, bez izraženih skokova. S druge strane, nagli skok nezaposlenosti u Argentini, koji je najviše izražen 2002. godine, uslijedio je sa znatnim vremenskim odmakom nakon programa neoliberalnih reformi, što dodatno potvrđuje tezu o neadekvatnosti ekonomskih politika, odnosno izostanku politika koje bi jačale položaj lokalnog gospodarstva.

4.3. Pokazatelji ekonomske stabilnosti

Prema posljednjim dostupnim podacima Svjetske banke, inflacija mjerena indeksom potrošačkih cijena (CPI) u Čileu je iznosila 2,43%, dok je isti pokazatelj u Argentini rastao po stopi od 55,32%. CPI je najčešće korištena mjera inflacije, a predstavlja košaricu potrošačkih dobara neke zemlje. Usporedbom cijena navedenih košarica između dvije godine daje jasan smjere kretanja cijena, odnosno inflacije. Grafikon 25. prikazuje kretanje inflacije Argentine i Čilea u razdoblju od 1971. do 2019. Naime, posljednjih pedesetak godina obilježeno je gotovo stalnom prisutnošću relativno visokih stopa inflacije u Argentini, uz izuzetak razdoblja valutnog odbora, odnosno vezanosti pesa uz dolar. Krajem osamdesetih godina inflacija je iznosila čak 3 079%, a odgovor Carlosa Menema bio je usmjeren na uvođenje neoliberalnih reformi i napuštanja prakse održavanja izvozne konkurentnosti devalviranjem.

Grafikon 25. Kretanje inflacije Argentine i Čilea (CPI), 1971. – 2018.

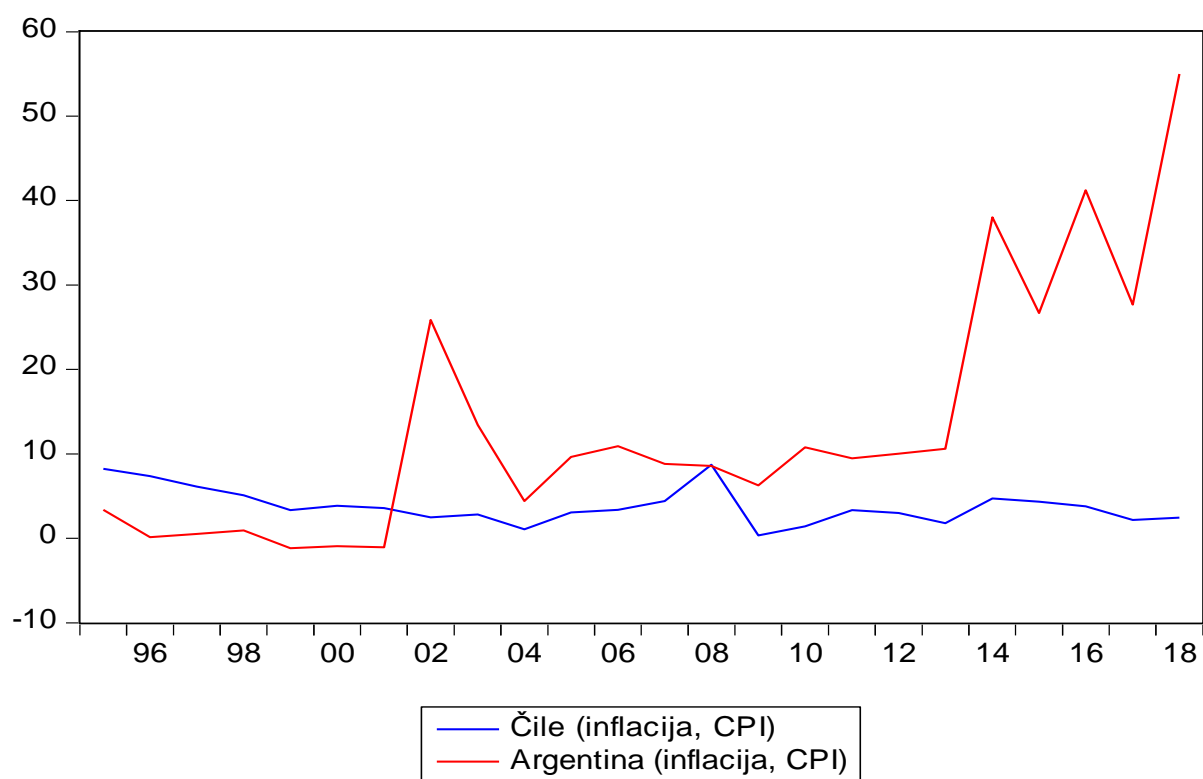

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

Međutim, Grafikon 26. daje jasniji prikaz kretanja inflacije posljednjih dvadesetak godina, odnosno dokazuje da iako je postignut napredak u obuzdavanju inflacije, ona je u argentinskom gospodarstvu i dalje vrlo izražena. Naime, zbog ekstremnih vrijednosti inflacije

krajem osamdesetih godina, pojavljuje se problem grafičkog skaliranja iste posljednjih desetljeća. Stoga se iz Grafikona 26. jasno razaznaje razdoblje valutnog odbora u Argentini koje je trajalo od 1991. do 2001. godine. Tijekom tog razdoblja inflacija se kretala u intervalu od 1% do 5%, uz razdoblja deflacije na prijelazu stoljeća koja su rezultat vezanosti za američki dolar koji je u tom razdoblju aprecio. Napuštanjem valutnog odbora započelo je razdoblje rasta inflacije koja trenutno iznosi čak 55,32%. Kao dodatni problem pojavljuje se i negiranje visokih stopa inflacije od strane argentinskih vlasti. S druge strane, Čile je nakon visokih stopa inflacije sredinom sedamdesetih godina uspio stabilizirati ovaj pokazatelj. Dakle, još se jednom potvrđuje neadekvatna ekonomska politika Argentine, čiji se odgovori na nepovoljna globalna kretanja sastoje od devalviranja nacionalne valute s ciljem poboljšanja položaja na međunarodnim tržištima.

Grafikon 26. Kretanje inflacije Argentine i Čilea (CPI), 1995. – 2018.

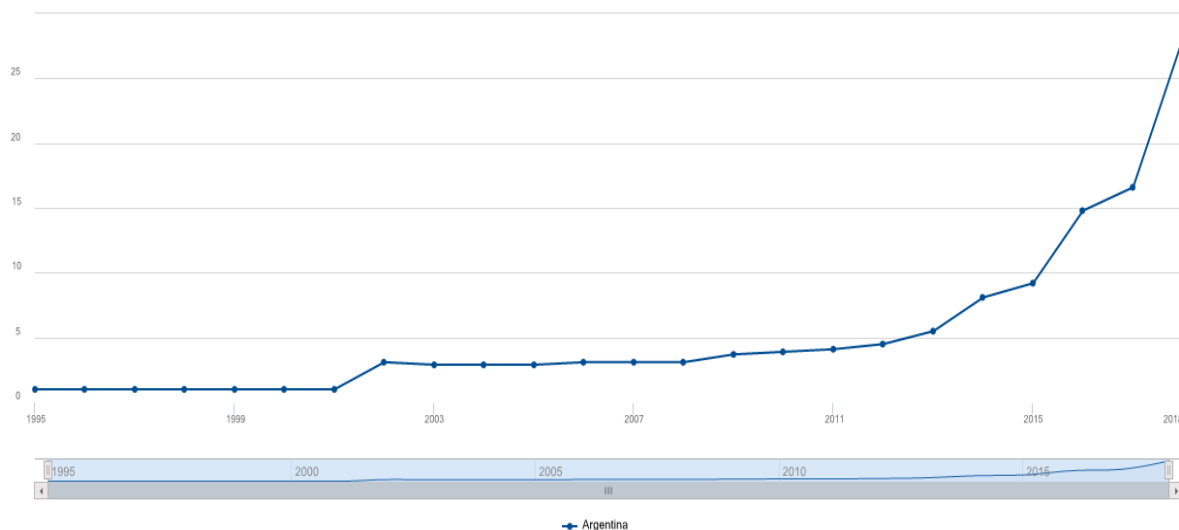

Izvor: Obrada autora (EViews)

Dodatan dokaz takve tvrdnje jest i Grafikon 27. koji prikazuje kretanje tečaja argentinskog pesa u usporedbi s američkim dolarom u razdoblju od 1995. do 2018. godine. Obje zemlje provode plivajući tečajni režim, no Čile kroz promatrano razdoblje zadržava stabilnost tečaja svoje valute, za razliku od Argentine koja nakon 2002. godine, a pogotovo izraženo nakon

2009. godine, sve izraženije slabi svoju valutu, odnosno devalvira tečaj. Tako je, prema statističkim podacima Svjetske banke, peso bio zamjenjiv za američki dolar u omjeru 1:1 2001. godine, dok je 2018. godine za jedan američki dolar bilo potrebno izdvojiti 28,095 jedinica argentinske valute.

Grafikon 27. Odnos argentinskog pesa i američkog dolara, 1995.-2018.

Izvor: Svjetska banka (2019n)

Provođenjem ekonometrijske analize u odnos stavljam inflaciju i tečaj pesa u razdoblju od 1995. do 2018. Ispitivanjem korelacije između ove dvije varijable zaključujem da postoji izražena pozitivna korelacija, što dokazuje i korelacijski koeficijent r koji iznosi 0,888731, koji je vidljiv na Slici 2. Dakle, između inflacije i tečaja postoji snažna pozitivna linearna korelacija, odnosno rast tečaja utječe na rast inflacije.

Slika 2. Korelacijski koeficijent inflacije i deviznog tečaja u Argentini, 1995. – 2018.

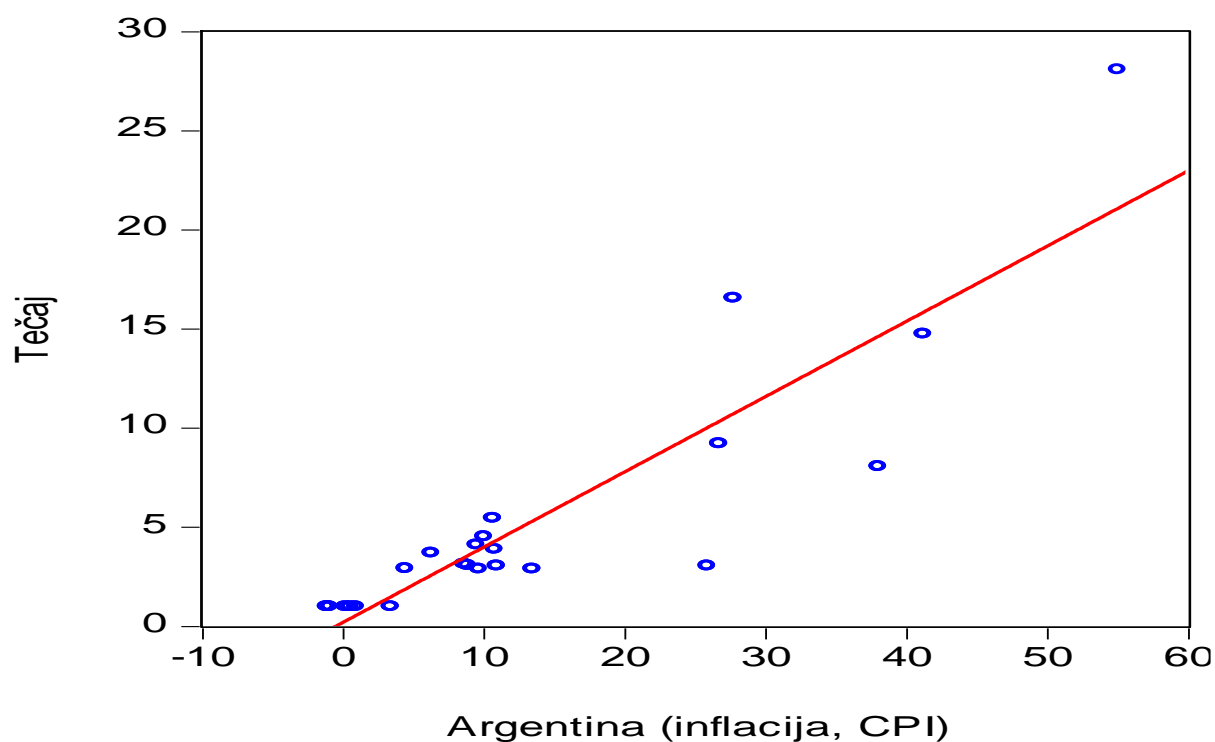
Covariance Analysis: Ordinary
 Date: 09/01/19 Time: 12:23
 Sample: 1995 2018
 Included observations: 24

Correlation Probability	ARGENTINA...	TE_AJ
ARGENTINA__INF...	1.000000	
TE_AJ	0.888731 0.0000	1.000000

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

T-vrijednost iznosi 0, što dokazuje statističku signifikantnost ovog testa.

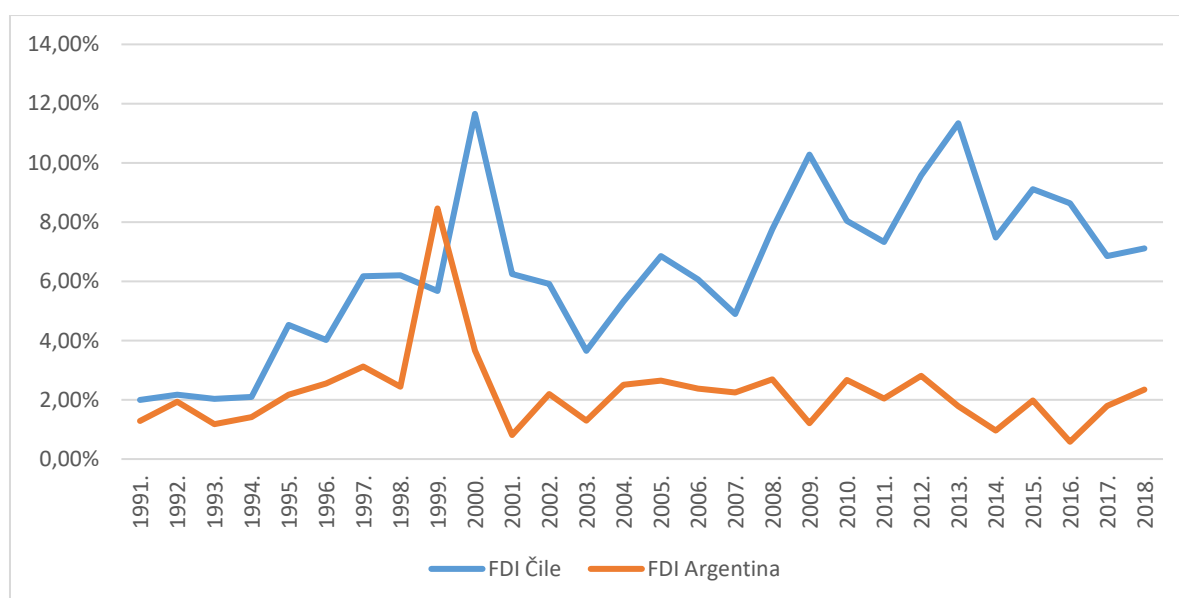
Grafikon 28. Grafički prikaz korelacije inflacije i tečaja kroz dijagram rasipanja

Izvor: Obrada autora (EViews 7)

Grafikon 29. prikazuje izravna strana ulaganja kao postotak BDP-a u razdoblju od 1991. do 2018. godine, što potvrđuje nisku integriranost argentinskog gospodarstva u međunarodno tržište. Naime, izravna strana ulaganja u Argentinu kreću se u intervalu od 0,5% do 3%, s izuzetkom 1999. godine koja je obilježena argentinskom krizom i odobravanjem *stand-by* aranžmana, zbog čega je priljev sredstava MMF-a evidentiran u ovoj statistici. S druge strane, Čile bilježi višestruko više stope stranih ulaganja, iako je 1992. godine ovaj pokazatelj bio gotovo identičan u obje zemlje. Osim niske integriranosti u međunarodno tržište, ovaj pokazatelj dokazuje nesklonost ulaganja u gospodarstvo Argentine zbog makroekonomske nestabilnosti, što dokazuje neuspješnost dosadašnje ekonomske politike.

Grafikon 29. Izravna strana ulaganja Argentine i Čilea, 1991. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019o), obrada autora (Excel)

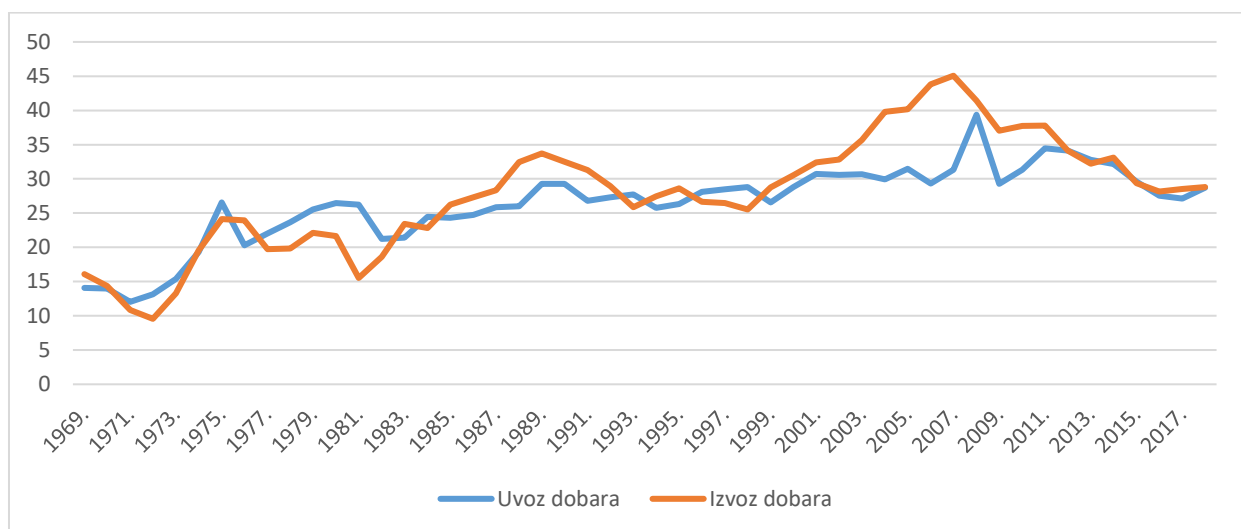
4.4. Pokazatelji vanjskotrgovinske razmjene

Grafikon 30. i 31. prikazuju vanjskotrgovinsku razmjenu dobara i usluga Čilea i Argentine u razdoblju od 1969. do 2018. godine. Kretanje sastavnica izvoza i uvoza kroz promatrano vremensko razdoblje označava promjenu njihovog udjela u ukupnom nacionalnom BDP-u.

Kroz ovo pedesetogodišnje razdoblje zamjećujemo značajan rast udjela uvoza i izvoza u ukupnom čileanskom BDP-u, što možemo pripisati procesu globalne integracije. Početkom promatranog razdoblja izvoz je činio 16,08% ukupnog BDP-a, a uvoz 14,06%. Razdoblje neoliberalnih reformi karakterizira stagnacija i pad izvoza, te vanjskotrgovinski deficit koji je

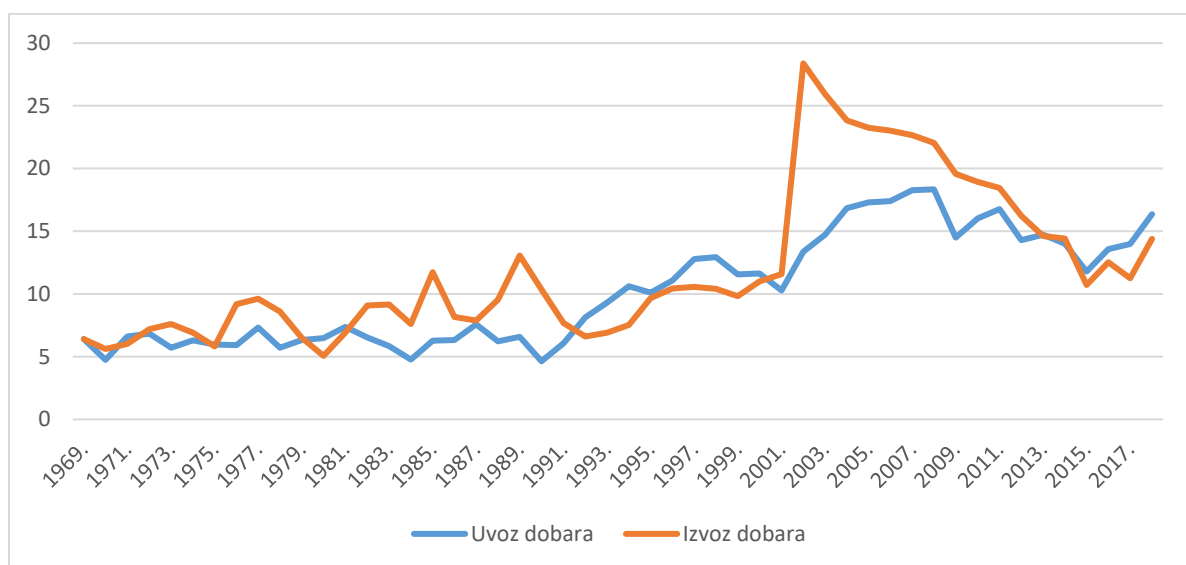
uslijedio kao posljedica jedne od najvećih kriza u čileanskoj povijesti. Radikalna liberalizacija domaćih financijskih tržišta nije bila popraćena odgovarajućim sustavom regulacije i nadzora, a fiksni devizni tečaj popraćen obaveznom indeksacijom plaća za iznos prethodne inflacije imao je negativan utjecaj na vanjskotrgovinsku bilancu. Međutim, nakon stabiliziranja tržišta i provođenja devalvacije, nakon čega je tečaj stabiliziran, dolazi do ubrzanog rasta izvoza, koji je popraćen i postepenim rastom uvoza. Prema podacima iz 2018. godine, Čile ima uravnoteženu vanjskotrgovinsku bilancu.

Grafikon 30. Vanjskotrgovinska razmjena dobara i usluga Čilea, 1969.-2018.

Izvor: Svjetska banka (2019p), obrada autora (Excel)

Grafikon 31. Vanjskotrgovinska razmjena dobara i usluga Argentine, 1969.-2018.

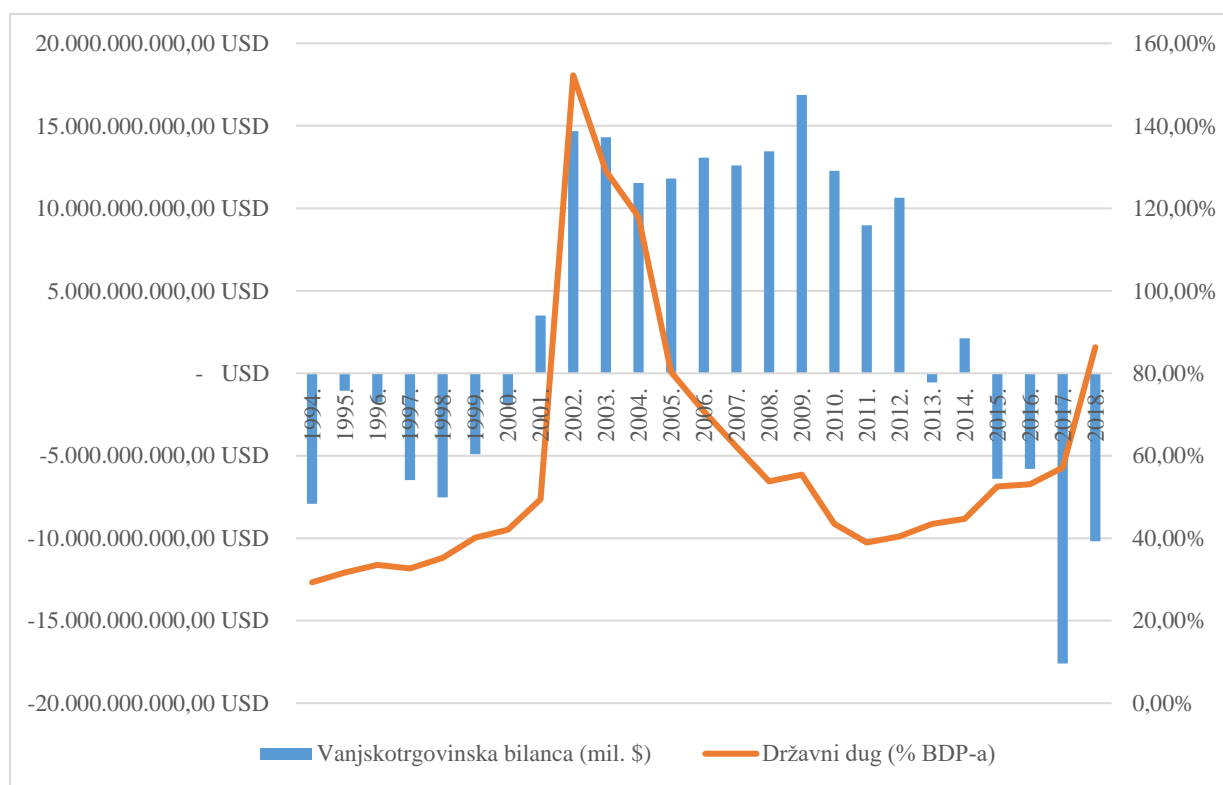

Izvor: Svjetska banka (2019r), obrada autora (Excel)

S druge strane, integracija Argentine u međunarodnu razmjenu znatno je niža, pa se tako 1969. godine izvozna i uvozna komponenta kretala na oko 6,5% BDP-a. Nagli skok komponente izvoza početkom novog tisućljeća treba pripisati značajnom padu BDP-a, što je rezultiralo statističkim rastom izvoza. Međutim, politika devalviranja tečaja nije dala željene izvozne rezultate, no dovela je do spirale inflacije, što je dokazano u prethodnom odjeljku. Prema podacima Svjetske banke iz 2018. godine, Argentina bilježi vanjskotrgovinski deficit. Isto tako, za razliku od Čilea, karakteriziraju je znatno niže stope participacije uvoza i izvoza u ukupnom BDP-u.

Grafikon 32. prikazuje utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug Argentine u razdoblju od 1994. do 2018. godine. Vrijednost bilance prikazana je u apsolutnim iznosima, odnosno u današnjim američkim dolarima, dok je iznos državnog duga postotna vrijednost određena u usporedbi s vrijednošću BDP-a.

Grafikon 32. Utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug Argentine, 1994. – 2018.

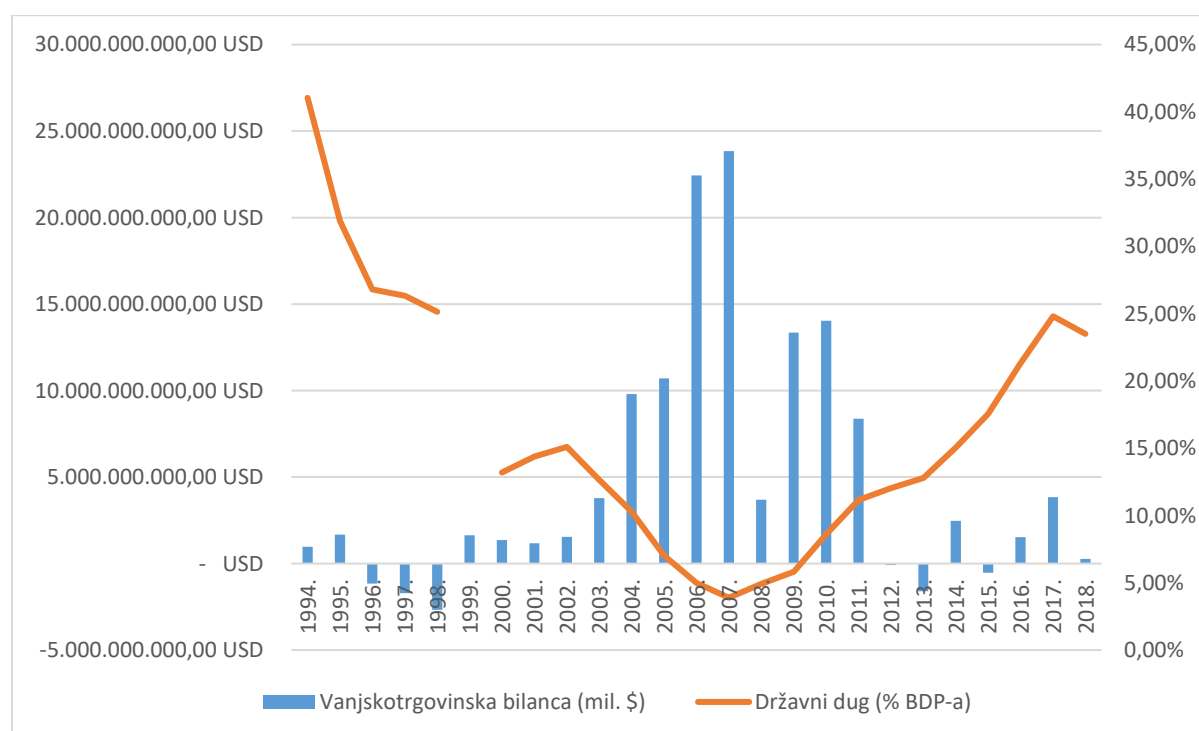
Izvor: Svjetska banka (2019s), obrada autora (Excel)

U razdoblju do 2000. godine Argentina bilježi vanjskotrgovinski deficit, što posljedično rezultira rastom državnog duga. Iako se već sljedeće godine bilježi vanjskotrgovinski suficit,

dolazi do rasta državnog duga. Naime, iako je početkom tisućljeća trgovinska bilanca bila pozitivna, dug je narastao do 152% BDP-a kao posljedica bijega kapitala i obustave međunarodnih isplata, te kroz ovo razdoblje ne postoji jasna korelacija između dva pokazatelja. Nakon 2002. godine postoji jasna negativna veza između vanjskotrgovinske bilance i državnog duga, odnosno trgovinski suficit dovodi do smanjenja duga. Međutim, nakon 2012. godine vrijednost uvoza veća je od one izvoza, a kao rezultat toga državni dug ponovno raste.

Analizom utjecaja vanjskotrgovinske bilance na državni dug Čilea zaključujem da ne postoji izražena negativna koreliranost između ova dva pokazatelja. Naime, iako je tijekom devedesetih godina vanjskotrgovinska bilanca bila uravnotežena, pa čak i negativna od 1996. do 1998. godine, državni dug je pao. Isto tako, državni dug raste do 2002. unatoč pozitivnoj trgovinskoj bilanci. Razdoblje od 2002. do 2007. godine poklapa se s ekonomskom intuicijom, te državni dug pada paralelno sa sve izraženijim trgovinskim suficitom.

Grafikon 33. Utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug Čilea, 1994. – 2018.

Izvor: Svjetska banka (2019t), obrada autora (Excel)

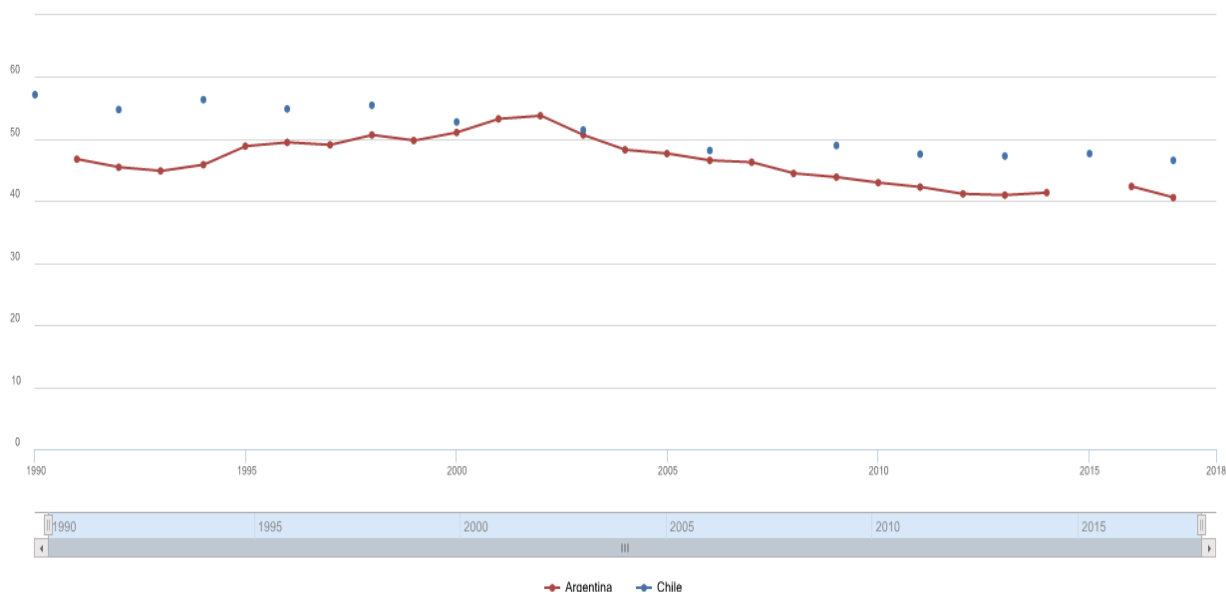
Međutim, nakon 2007. godine državni dug počinje rasti unatoč pozitivnim trgovinskim rezultatima. Dakle, utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug manje je izražen kod gospodarstva Čilea.

4.5. Pokazatelji jednakosti distribucije dohotka

Ginijev koeficijent nejednakosti spada u relativne mjere koncentracije, a služi za prikazivanje dohodovnih nejednakosti. Niži koeficijent označava ravnomjerniju raspodjelu, i obrnuto. Tako koeficijent 0 predstavlja potpunu dohodovnu jednakost, a koeficijent 1 potpunu dohodovnu nejednakost.

Grafikon 34. prikazuje Ginijev koeficijent nejednakosti u Argentini i Čileu, i to u razdoblju od 1990. do 2018. godine. Na žalost, ne postoje potpuni podaci ovog pokazatelja za obje zemlje, no moguća je usporedba s obzirom na dostupnost istih u nekoliko vremenskih točaka. Iz grafičkog prikaza vidljiv je trend smanjenja koeficijenta, odnosno smanjenja dohodovne nejednakosti u obje zemlje. Argentina početkom devedesetih godina smanjuje dohodovnu nejednakost, nakon čega slijedi rast koeficijenta koji traje sve do 2002. godine, odnosno kraja argentinske krize. Nakon argentinske krize ponovno je prisutan trend smanjenja dohodovne nejednakosti, a trenutni Ginijev koeficijent iznosi 40,6. S druge strane, provedba neoliberalnih reformi u Čileu započela je ranije nego u Argentini, pa stoga ne čudi puno izraženija nejednakost početkom devedesetih godina. Međutim, također je vidljiv trend smanjenja Ginijevog koeficijenta, koji prema posljednjim podacima iznosi 46,6.

Grafikon 34. Ginijev koeficijent nejednakosti u Argentini i Čileu, 1990. - 2018.

Izvor: Svjetska banaka (2019u)

Dakle, iako su pokazatelji ekonomskog rasta uvjerljivo na strani Čilea, Ginijev koeficijent niži je u Argentini, što ukazuje na manju dohodovnu nejednakost u toj zemlji. U svjetskim razmjerima Južna Amerika predstavlja kontinent s najviše naglašenim dohodovnim nejednakostima. Međutim Argentina i Čile predstavljaju zemlje koje prednjače u smanjenju istih.

5. ZAKLJUČAK

Analizom povijesnih kretanja Argentine i Čilea potvrđuje se dinamičnost ekonomskih procesa, te važnost implementacije odgovarajućih mjera u svrhu postizanja pozitivnih ekonomskih pomaka. Izražene ekonomske razlike početkom dvadesetog stoljeća su kroz posljednjih tridesetak godina u potpunosti anulirane, a tako izraženi pozitivan pomak se s pravom može nazvati čileanskim čudom. Iako je vojni režim gušio demokratska prava, ekonomska politika nije postala talac diktature. Pod cijenu socijalnih nemira i rasta nezaposlenosti, provedene su reforme koje predstavljaju temelj ovog južnoameričkog čuda. Stabilizacija, privatizacija i liberalizacija prvotno nisu rezultirali željenim rezultatima, no programom jačanja domaćeg tržišta, devalviranjem te kasnijim održavanjem stabilnosti tečaja, supstitucijom uvoza te diversifikacijom izvoza, Čile je stvorio čvrst temelj dugoročnog rasta. Isto tako, integracija gospodarstva u međunarodno tržište je vrlo naglašena, potvrđuju to i podaci o vanjskotrgovinskoj razmjeni, no takav proces nije se odvijao trenutno. Čile je rekao da globalizaciji, no tek onda kad je njemu to odgovaralo. S druge strane, povijesne okolnosti su uvelike odredile današnji ekonomski položaj Argentine.

Za razliku od Čilea koji je imao „sreću“, te su kreatori ekonomske politike imali odriježene ruke u provođenju planiranih politika, vojni režim je sve do devedesetih godina prošlog stoljeća ograničavao programe poput privatizacije državnih poduzeća. Neoliberalne reforme na argentinski način prvotno su dale željene rezultate, no izvršna vlast se tijekom kratkog razdoblja ekonomskog prosperiteta uvjeravala u održivost ekonomskog modela. I zaista, model je bio održiv, no samo pod uvjetom svjetske ekonomske ekspanzije, visokih cijena poljoprivrednih proizvoda, depreciranog dolara uz kojeg je peso bio vezan valutnim odborom, te izostanak konkurentskih devalvacija. Tijekom devedesetih dolazi do vezivanja pesa uz dolar što je ublažilo dotad izraženu inflaciju, i baš tada su ekonomske vlasti sve napore trebale usmjeriti u jačanje lokalne ekonomije, diversifikaciju izvoza, supstituciju uvoza. Međutim, zbog lažne sigurnosti međunarodnog okruženja sve te reforme su izostale, a posljedica se ogleđa u argentinskoj krizi koja je „umrtvila“ ekonomiju, dovela do eksplozije javnog duga, i napuštanja valutnog odbora. I dalje argentinsko gospodarstvo provodi neuspješan recept, te konstantnim slabljenjem nacionalne valute očekuje probitak na međunarodnom tržištu. Međutim, do njega ne dolazi, a spirala inflacije sve je izraženija.

Posljednjih petnaestak godina ekonomsko razvoja obje zemlje obilježeno je globalnom krizom, i mjerama koje su nositelji ekonomske politike proveli. Argentina posljednjih godina

bilježi pad ekonomske aktivnosti, a oporavak gospodarstva provodi se devalviranjem tečaja nacionalne valute. Inflacija ponovno raste preko 50% godišnje, nezaposlenost je sve izraženija, a vanjskotrgovinska bilanca sve negativnija. Kao dodatni problem nameće se i ubrzani rast državnog duga, koji se ponovno bliži 100% BDP-a. Čile pak, unatoč ekonomskom rastu, ograničava fiskalnu potrošnju zbog deficita koji dovodi do rasta državnog duga. Inflacija se održava na stabilnim razinama, kao i devizni tečaj. Trenutno niske cijene glavnih izvoznih proizvoda usporile su gospodarstvo, no odgovorna ekonomska politika i stabilna domaća potražnja garancija su makroekonomske stabilnosti ove zemlje.

Desetljećima nakon smrti Simona Kuznetsa, čini se da je njegova izreka o argentinskom gospodarstvu bila istinita, jer zaista je argentinsko gospodarstvo specifično, no za razliku od onog japanskog, ne u pozitivnom smislu. Stoga, bez nagle promjene ekonomske politike, vjerujem da će se pojam argentinskog paradoksa koristiti desetljećima pred nama.

POPIS LITERATURE

1. Clark, C., Clark, E. (2016) Challenging Neoliberalism: Globalization and the Economic Miracles in Chile and Taiwan, Edward Elgar Publishing, Inc., Massachusetts
2. Collier S., Sater W. (2004) A History of Chile, 1808–2002, Second Edition, Cambridge University Press, Cambridge
3. Damill M., Rapetti M. i Rozenwurcel G. (2016) Macroeconomics and Development: Roberto Frenkel and the Economics of Latin America, Columbia University Press, New York
4. Desai P., (2003) Financial Crisis, Contagion and Containment, Princeton University Press, 41 William Street, Princeton, New Jersey
5. De Shazo P. (1983) Urban Workers and Labor Unions in Chile, 1902–1927, Madison: University of Wisconsin Press
6. Dornbusch, R., Edwards, S. (1991) The Macroeconomics of Populism in Latin America, The University of Chicago Press, Ltd., London
7. Dornbusch, R., Edwards, S. (1995) Reform, Recovery and Growth, The University of Chicago Press, Ltd., London
8. Eaton K., (2002) Politicians and Economic Reform in New Democracies, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania
9. Engelen C., Lamsdorff J. (2009) Hares and stags in Argentinean debt restructuring, Elsevier, Amsterdam
10. Ffrench Davies, R. (2010) Economic Reforms in Chile - 2nd ed. , Palgrave Macmillan, New York
11. Hoogvelt A., (1997) Globalisation and the Postcolonial World, Macmillan Press Ltd Houndmills, Basingstoke, Hampshire
12. ILOSTAT (2019a). Stopa nezaposlenosti. Dostupno na: <https://www.ilo.org/ilostat/> (pristupano: 3.9.2019.)
13. ILOSTAT (2019b). Stopa nezaposlenosti. Dostupno na: <https://www.ilo.org/ilostat/> (pristupano: 3.9.2019.)
14. Kos-Stanišić L. (2014) Populizam u Argentini – sedam desetljeća peronizma., str. 31-55.
15. Larrain L., Larroulet C. (1996) Privatna rješenja javnih problema : čileansko iskustvo, MATE, Zagreb

16. Lewis P. (1992) *The Crisis of Argentine Capitalism*, The University of North Carolina Press
17. Levey C., Ozarow D. i Wylde C. (2016) *Argentina Since the 2001 Crisis*, Palgrave Macmillan, New York
18. Maddison Historical Statistics (2019a). BDP per capita. Dostupno na: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/> (pristupano: 3.9.2019.)
19. Maddison Historical Statistics (2019b). BDP per capita. Dostupno na: <https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/> (pristupano: 3.9.2019.)
20. Martínez J., Díaz A. (1996) *Chile, the Great Transformation*, The United Nations Research Institute For Social Development (UNRISD), Geneva
21. MMF (2019a). Državni dug. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/> (pristupano: 3.9.2019.)
22. MMF (2019b). Državni dug. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/> (pristupano: 3.9.2019.)
23. MMF (2019c). Državni dug. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/> (pristupano: 3.9.2019.)
24. MMF (2019d). Državni dug. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/> (pristupano: 3.9.2019.)
25. MMF (2019e). Državni dug. Dostupno na: <https://www.imf.org/external/datamapper/DEBT1@DEBT/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD/> (pristupano: 3.9.2019.)
26. OECD (2019a). Dobno-spolna piramida. Dostupno na: <https://data.oecd.org/> (pristupano: 3.9.2019.)
27. OECD (2019b). Dobno-spolna piramida. Dostupno na: <https://data.oecd.org/> (pristupano: 3.9.2019.)
28. Pang E. (2002) *The International Political Economy of Transformation in Argentina, Brazil, and Chile since 1960*, Macmillan Press Ltd Houndmills, Basingstoke, Hampshire
29. Prados L., Villarroja I. (2004) Institutional instability and growth in Argentina, *Economic History and Institutions Series 05.*, str. 1-30.

30. Schincariol V., (2014) One decade of economic recovery in Argentina (2003-2013): an empirical assessment, Federal University of ABC, str. 1-19.
31. Spillan J.E., Virizi N. i Morales A. (2017) Business Opportunities in the Pacific Alliance, Springer International Publishing AG, Cham
32. Svjetska banka (2019a). Stope rasta BDP-a, inflacija, izravna strana ulaganja i nezaposlenost. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 3.9.2019.)
33. Svjetska banka (2019b). Stope rasta BDP-a, inflacija, izravna strana ulaganja i nezaposlenost. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 3.9.2019.)
34. Svjetska banka (2019c). Stope rasta BDP-a i nezaposlenost. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 3.9.2019.)
35. Svjetska banka (2019d). Sektorska kompozicija BDP-a. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 3.9.2019.)
36. Svjetska banka (2019e). Stope rasta BDP-a, inflacija, izravna strana ulaganja i nezaposlenost. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/chile> (pristupano: 3.9.2019.)
37. Svjetska banka (2019f). Stope rasta BDP-a i inflacija. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/chile> (pristupano: 3.9.2019.)
38. Svjetska banka (2019g). Sektorska kompozicija BDP-a. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/chile> (pristupano: 3.9.2019.)
39. Svjetska banka (2019h). BDP. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CL-AR> (pristupano: 4.9.2019.)
40. Svjetska banka (2019i). BDP per capita. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=CL-AR> (pristupano: 4.9.2019.)
41. Svjetska banka (2019j). BDP per capita. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 4.9.2019.)
42. Svjetska banka (2019k). BDP per capita. Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=AR-CL> (pristupano: 4.9.2019.)

43. Svjetska banka (2019l). Stopa nezaposlenosti. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.ZS?locations=AR-CL>
 (pristupano: 4.9. 2019.)
44. Svjetska banka (2019m). Stopa nezaposlenosti. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/SL.UEM.TOTL.NE.ZS?locations=AR-CL>
 (pristupano: 4.9.2019.)
45. Svjetska banka (2019n). Devizni tečaj. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF?locations=AR> (Pristupano:
 4.9.2019.)
46. Svjetska banka (2019o). Izravna strana ulaganja. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/PA.NUS.FCRF?locations=AR> (Pristupano:
 4.9.2019.)
47. Svjetska banka (2019p). Vanjskotrgovinska razmjena. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/country/chile> (pristupano: 4.9.2019.)
48. Svjetska banka (2019r). Vanjskotrgovinska razmjena. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 4.9.2019.)
49. Svjetska banka (2019s). Vanjskotrgovinska bilanca i državni dug. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/country/argentina> (pristupano: 4.9.2019.)
50. Svjetska banka (2019t). Vanjskotrgovinska bilanca i državni dug. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/country/chile> (pristupano: 4.9.2019.)
51. Svjetska banka (2019u). Ginijev koeficijent. Dostupno na:
<https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?locations=AR-CL> (pristupano:
 4.9.2019.)
52. Taylor M., (2006) Neoliberalism and Social Transformation in Chile, Pluto Press,
 London
53. Taylor A., (2014) The Argentina Paradox: Microexplanations and Macropuzzles,
 National Bureau of Economic Research, str. 1-33.
54. Teunissen J.J., Akkerman A. (2003) The Crisis That Was Not Prevented: Lessons for
 Argentina, the IMF, and Globalisation, Forum on Debt and Development (FONDAD),
 The Hague
55. Thurov L. (1996) Budućnost kapitalizma: kako današnje gospodarske snage oblikuju
 sutrašnji svijet, MATE

POPIS SLIKA

Slika 1. Korelacijski koeficijent izvoza i realnog deviznog tečaja u Čileu, 1980. – 1992.	33
Slika 2. Korelacijski koeficijent inflacije i deviznog tečaja u Argentini, 1995. – 2018.....	50

POPIS TABLICA

Tablica 1. Odabrani ekonomski pokazatelji Argentine, 1970. – 1989.	8
Tablica 2. Odabrani ekonomski pokazatelji Argentine, 1990. – 1998.	12
Tablica 3. Odabrani ekonomski pokazatelji Čilea, 1970. – 1989.	29
Tablica 4. Pregled kretanja argentinskog BDP-a <i>per capita</i> i svjetskih cijena soje i žita	43

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Kretanje argentinskog BDP-a <i>per capita</i> , 1890. – 1990.	4
Grafikon 2. Grafički prikaz rasta BDP-a <i>per capita</i> Argentine i odabranih zemalja, 1913. – 1985.	10
Grafikon 3. Ekonomski pokazatelji tijekom argentinske krize, 1998. – 2002.	13
Grafikon 4. Kretanje BDP-a <i>per capita</i> i državnog duga, 1990. – 2018.	14
Grafikon 5. Kretanje izravnih stranih ulaganja i nezaposlenosti, 1990. – 2018.	15
Grafikon 6. Stope rasta BDP-a, 1990. – 2018.	16
Grafikon 7. Dobno-spolna struktura Argentine 2018. godine	18
Grafikon 8. Sektorska kompozicije BDP-a Argentine, 2008. – 2018.	19
Grafikon 9. Kretanje čileanskog BDP-a <i>per capita</i> , 1890. – 1990.	22
Grafikon 10. Odabrani ekonomski pokazatelji Čilea 1964. – 1970.	24
Grafikon 11. Izdaci za socijalne programe 1965. – 1973.	25
Grafikon 12. Kretanje vanjskotrgovinske bilance Čilea, 1980. – 1992.	32
Grafikon 13. Grafički prikaz korelacije izvoza i tečaja kroz dijagram rasipanja	34
Grafikon 14. Kretanje BDP-a <i>per capita</i> i državnog duga, 1990. – 2018.	36
Grafikon 15. Kretanje izravnih stranih ulaganja i nezaposlenosti, 1990. – 2018.	36
Grafikon 16. Kretanje stope rasta BDP-a i inflacije, 1990. – 2018.	37
Grafikon 17. Dobno-spolna struktura Čile u 2018. godini	38
Grafikon 18. Sektorska kompozicije BDP-a Čilea, 2008. – 2018.	39
Grafikon 19. Bruto domaći proizvod Argentine i Čilea, 1970.-2018.	40
Grafikon 20. Kretanje BDP-a <i>per capita</i> Argentine i Čilea, 1970. – 2018.	41
Grafikon 21. Grafički prikaz kretanja argentinskog BDP-a <i>per capita</i> i svjetskih cijena soje i žita.	43
Grafikon 22. Kretanje stope rasta BDP-a <i>per capita</i> Argentine i Čilea, 1970. – 2018.	44
Grafikon 23. Stope nezaposlenosti Argentine i Čilea (ILO procjena), 1990. – 2018.	45
Grafikon 24. Stope nezaposlenosti Argentine i Čilea (nacionalna procjena), 1970. – 1990.	46
Grafikon 25. Kretanje inflacije Argentine i Čilea (CPI), 1971. – 2018.	47
Grafikon 26. Kretanje inflacije Argentine i Čilea (CPI), 1995. – 2018.	48
Grafikon 27. Odnos argentinskog pesa i američkog dolara, 1995.-2018.	49
Grafikon 28. Grafički prikaz korelacije inflacije i tečaja kroz dijagram rasipanja	50
Grafikon 29. Izravna strana ulaganja Argentine i Čilea, 1991. – 2018.	51
Grafikon 30. Vanjskotrgovinska razmjena dobara i usluga Čilea, 1969.-2018.	52
Grafikon 31. Vanjskotrgovinska razmjena dobara i usluga Argentine, 1969.-2018.	52
Grafikon 32. Utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug Argentine, 1994. – 2018.	53
Grafikon 33. Utjecaj vanjskotrgovinske bilance na državni dug Čilea, 1994. – 2018.	54
Grafikon 34. Ginijev koeficijent nejednakosti u Argentini i Čileu, 1990. - 2018.	55

ŽIVOTOPIS

Andrija Hiržin rođen je 7.1.1995. godine u Bjelovaru. U Svetom Ivanu Žabnu završava osnovnu školu „Grigor Vitez“, nakon čega upisuje Ekonomsku i birotehničku školu Bjelovar, smjer ekonomist. Po završetku srednje škole, upisuje Ekonomski fakultet Zagreb, smjer Ekonomija. Završetkom preddiplomskog studija 2018. godine, te stječe akademski naziv sveučilišni prvostupnik ekonomije. Redovan je student pete godine sveučilišnog diplomskog studija smjera Ekonomije na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.